

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**İLKÖĞRETİM DONATI STANDARTLARININ VE
UYGULAMASININ CBS İLE İRDELENMESİ**

Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisi Ayşe ÖZYORGUN

**FBE Jeodezi ve Fotogrametri Anabilim Dalı Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma Gül BATUK (YTÜ)

İSTANBUL, 2007

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
SİMGE LİSTESİ	iv
KISALTMA LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÇİZELGE LİSTESİ	vii
ÖNSÖZ	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT	x
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	4
2.1 PLANLAMA KAVRAMI	4
2.1.1 Plan ve Planlama Kavramı	4
2.1.2 Planlamayı Etkileyen Etmenler	5
2.1.2.1 Doğal Etmenler.....	5
2.1.2.2 Yapay Etmenler	5
2.1.2.3 Sosyal ve Ekonomik Etmenler	5
2.1.2.4 Hukuksal Etmenler Ve Siyasal Tercihler.....	6
2.1.2.5 Teknolojik Etmenler	6
2.1.3 Dünyada Planlama	6
2.1.4 Türkiye’de Planlama.....	7
2.1.5 Plan Sistematiği	9
2.1.5.1 Bölge Planları	10
2.1.5.2 Çevre Düzeni Planları	10
2.1.5.3 Nazım İmar Planları.....	10
2.1.5.4 Uygulama İmar Planları	10
2.2 DONATI KAVRAMI	11
2.2.1 Donatı Kavramı	11
2.2.2 Donatı Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	11
2.2.2.1 Donatı Kavramının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi.....	11
2.2.2.2 Donatı Kavramının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi	12
2.2.3 Kullanım Amaçlarına Göre Donatılar.....	13
2.2.3.1 Ekonomik Donatılar.....	13
2.2.3.2 Teknik Donatılar.....	13
2.2.3.3 Sosyal Donatılar	14
2.2.4 Yerleşme Tanımları	15
2.2.5 Yerleşme Alanlarının Bölünüşü	17
2.2.6 Donatı Yönünden Yerleşme Hiyerarşisi	18

2.2.7	Komşuluk Ünitesi Kavramı.....	20
2.2.8	İlköğretim Yerleşme Birimi	20
2.2.9	İlköğretim Yerleşme Biriminde Gerekli Alan İhtiyacı	20
2.2.10	İlköğretim Erişilebilirlik Mesafelerinin Yer Seçimine Etkisi	21
2.2.11	İlköğretim Yerleşme Biriminin Fiziki Planlaması	22
2.3	ÇALIŞMA BÖLGESİ: FATİH İLÇESİ	24
2.3.1	Tarihçe	24
2.3.2	Coğrafi Konumu	25
2.3.3	Demografik Yapı	30
2.3.4	Fatih İlçesi Yapı Fonksiyonları	37
3.	UYGULAMA.....	40
3.1	UYGULAMANIN AMACI	40
3.2	YÖNTEM.....	40
3.3	VERİLER VE VERİ DÜZENLEMELERİ.....	40
3.4	CBS ANALİZ İŞLEMLERİ.....	42
3.5	DEĞERLENDİRME	45
4.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER	71
	KAYNAKLAR.....	75
	EKLER	78
	Ek 1 Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik.....	79
	ÖZGEÇMİŞ.....	96

SİMGE LİSTESİ

~ Yaklaşık

KISALTMA LİSTESİ

CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CVT	Coğrafi Veri Tabanı
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İÇDPR	İstanbul Çevre Düzeni Plan Raporu
İMP	İstanbul Metropoliten Planlama ve Kentsel Tasarım Merkezi
İÖÖ	İlköğretim Okulu
MİA	Merkezi İş Alanı
PYAEDY	Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Plan hiyerarşisi.....	9
Şekil 2.2 Sosyal donatı türleri	15
Şekil 2.3 Çalışma alanının Türkiye ve İstanbul içindeki konumu.....	27
Şekil 2.4 İlçe ulaşım ağı	29
Şekil 2.5 İstanbul İli 2000 yılı ilçe nüfusları	32
Şekil 2.6 Fatih İlçesi 1970–2000 yılları nüfusu.....	33
Şekil 2.7 Fatih, Cerrahpaşa, Süleymaniye Bölgeleri 1912 yılına ait hava fotoğrafı	33
Şekil 2.8 Fatih, Süleymaniye, Fener, Balat, Ayvansaray ve çevresi 1946 yılına ait hava fotoğrafı	34
Şekil 2.9 1966 yılı Eminönü İlçesi’nin tamamını ve Fatih İlçesi’nin büyük bölümünü kapsayan hava fotoğrafı.....	35
Şekil 2.10 Fatih İlçesi 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre yaş grupları dağılımı	Hata! Yer işareti ta
Şekil 2.11 Fatih İlçesi 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre mahalle bazında işgücü dağılımı.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Şekil 2.12 Eğitim durumuna göre nüfusun dağılımı.....	37
Şekil 2.13 Fatih İlçesi birim sayısına göre fonksiyon dağılımı	38
Şekil 2.14 Fatih İlçesi kapladıkları alanlara göre fonksiyon dağılımı	38
Şekil 3.1 Fatih İlçesi uydu görüntüsü	46
Şekil 3.2 Fatih İlçesi idari sınırları.....	47
Şekil 3.3 Fatih İlçesi’ndeki ilköğretim okullarının dağılımı	48
Şekil 3.4 Fatih İlçesinde nüfusun mahallelere göre dağılımı	54
Şekil 3.5 Fatih İlçesi yoğunluk dağılımı	56
Şekil 3.6 5-14 yaş grubu nüfusun mahallelere göre dağılımı.....	59
Şekil 3.7 İlköğretim okulları parselleri	61
Şekil 3.8 İlköğretim okulları parsel alanları.....	62
Şekil 3.9 Mahallelere göre ilköğretim okulları parsel alanları	63
Şekil 3.10 İlköğretim parsel alanının mahalle nüfuslarına oranı.....	64
Şekil 3.11 İlköğretim okulları ara mesafeleri	65
Şekil 3.12 Mesafe kodlarına göre ara mesafeler.....	66
Şekil 3.13 Obje kodları ve ara mesafe uzunluk değerleri	67
Şekil 3.14 Planlama ilkelerinde öngörülen değere göre hazırlanan tampon bölge haritası	68
Şekil 3.15 Uydu görüntüsü üzerinde tampon bölge haritası	69
Şekil 3.16 Çakışan alanların gösterildiği tampon bölge haritası	70

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 2.1 Şehir fonksiyonları	17
Çizelge 2.2 Kent içinde yerleşme hiyerarşisi	19
Çizelge 2.3 Kentsel sosyal ve teknik alt yapının yoğunluk kriterine göre belirlenen asgari alan standartları	21
Çizelge 2.4 Eğitim tesisleri için gerekli asgari alan standartları	21
Çizelge 2.5 Donatı ve erişilebilirlik mesafeleri	22
Çizelge 2.6 İstanbul İli ilçeleri 1970–2000 yılları nüfus verileri	31
Çizelge 2.7 Fatih İlçesi fonksiyon analizi	37
Çizelge 3.1 Kullanılan veriler ve öznitelikleri	42
Çizelge 3.2 Üretilen veriler	43
Çizelge 3.3 Çalışmada kullanılan ve üretilen tüm veriler	44
Çizelge 3.4 İlköğretim okullarının mahallelere göre dağılımı	50
Çizelge 3.5 Mahallelere göre eğitimle ilgili dağılımlar	52
Çizelge 3.5 Mahallelere göre eğitimle ilgili dağılımlar	52
Çizelge 3.5 Mahallelere göre eğitimle ilgili dağılımlar	53
Çizelge 3.6 Fatih İlçesi mahallelere göre nüfus, yoğunluk ve alan değerleri	57
Çizelge 3.7 Mahallelere göre 5-14 yaş grubu nüfusları	60

ÖNSÖZ

Çalışma süresince bilimsel ve insani katkıları ile bana yardımcı olan, eğitimim süresince desteğini esirgemeyen, tez danışmanım ve hocam Doç. Dr. Fatmagül BATUK'a etkili yorumları ve bana verdiği inanç için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Konu seçimine bulunduğu katkılar ve verdiği etkin fikirler için Sayın Prof. Dr. Betül ŞENGEZER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans eğitimim boyunca yanımda olan ve çalışmalarımda destek olan Prof. Dr. Zerrin DEMİREL'e teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince bana sabırla destek veren, maddi ve manevi hep yanımda olduklarını hissettiren ve en az benim kadar yaşamlarını çalışmama göre şekillendiren AİLEM'e teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım çalışma arkadaşlarım, Yüksek Peyzaj Mimarı Sinan Ömer DEMİRTAŞ, Ayşe İpek ERDEM ÇELEBİ, Arif ÇINAR, Gökhan AKKAYA, Banu GÜLAL, Sinan LEVEND, Yüksek Şehir Plancısı Hülya OLCAN, Mimar-Kent Tasarımcısı Ayşe GÖKŞİN, Saadet ÖNEMLİ, Yüksek Harita Mühendisi Çağdaş KUŞÇU, Dr. Didem ÖZDEMİR, Pınar POLATKAN ve diğer İMP çalışanlarına yardım ve katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Tez aşamalarında bana olanak sağlayarak destek olan Prof. Dr. N. Enver ÜLGER'e, Prof. Dr. İbrahim BAZ'a ve Funda YÜREKDURMAZ'a teşekkür ederim.

Anlayış ve sabırlarından dolayı tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

ÖZET

3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik, insan, toplum, çevre ilişkilerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın korunma, kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere hazırlanacak her tür ve ölçekteki planın ve bu planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin hangi esaslar dahilinde yapılacağını belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaç dahilinde, teknik ve sosyal altyapı için bazı standartlar getirilmiştir. Buna göre, belirlenen nüfus aralıklarında, ilköğretim okulları(İÖO) için yoğunluk değeri olarak standart bir değer belirlenmiş ve “Kişi/Parsel Alanı(m²)” değeri 4 olarak saptanmıştır. Ayrıca, planlamada ilköğretim okulları erişim mesafeleri için de bir standart gözetilmektedir. Bu değer ile bir ilköğretim okulu için, 1000 m çap içinde kalan yerleşik nüfusun bu okuldan yararlanabileceği öngörülür.

Bu çalışmada, İstanbul ili, Fatih ilçesi içindeki ilköğretim okulları örnek alınarak, yönetmelikte belirtilen standart değer ve planlama ilkelerinde gözetilen erişilebilirlik mesafesi açısından yeterlilik, coğrafi bilgi sistemleri araçlarıyla incelenmiştir.

Yapılan analizlerde, ilçedeki ilköğretim okullarının parsel alanlarının, yönetmelikte belirtilen değere bir mahallede ulaşılabilirdiği, diğer 68 mahalle için standart değer olan 4’ün altında kaldığı görülmüştür. Ancak erişilebilirlik için yapılan ara mesafe analizlerinde, mevcut mesafelerin ortalama değerinin ~504 m olduğu, planlama ilkelerinde gözetilmesi öngörülen değere göre erişimin daha kısa mesafede kaldığı ve yeterli olduğu görülmüştür. Bu analizlerde, ilçede nüfusun homojen dağılım göstermemesinin etkisi olduğu gibi, standart değer belirlenirken parsel alanının baz alınmasının bu yetersizliği desteklediği, ayrıca ilköğretim okullarının yapımı için yer seçiminde mevcut okul binalarına uzaklıkta ~ 1000 m çap mesafesinin dikkate alınmadığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şehir ve Bölge Planlama, Donatı Standartları, Nüfus ve Demografi, Erişilebilirlik Mesafeleri.

ABSTRACT

Regulation Regarding Fundamentals For Performing Plan with the number of 4880 that is prepared according to Building Code with the number of 3194, is prepared with the aims of restoring physical environment that influences individual and family happiness and social life in relations of human, society, environment into a healthy structure, directing selection of place and development tendencies of investments and determining within which fundamentals the plans in any kind and scale, that will be prepared in order to determine protection, using balance of the land in most rational way and amendments on these plans will be performed. With this regulation, within this aim, some standards are brought for technical and social infrastructure. According to these standards, within the determined population intervals, density value is determined as a standard for primary education schools and 4 is determined as “Person/Parcel Area (m^2)” value. Additionally, in planning a standard is considered for access distances for primary education schools. With this value, for a primary education school, it is foreseen that population that stays within 1000 m diameter of neighborhood can benefit from this school.

In this study, by taking primary education schools within Istanbul city, Fatih district as sample, efficiency in terms of accessibility distance that is considered in standard value and planning principles that are mentioned in the regulation is analyzed by geographical information systems.

In the analyses, it is seen that parcel areas of primary education schools in the district is able to reach to the value that is determined in the regulation in only one ward, for the other 68 wards this is below the standard value of 4. But in intermediate distance analyses that are made for accessibility, it is seen that average value of current distances is ~504 m and compared to the value of 1000 m of dimension that is foreseen to be considered in planning principles access stays in shorter distance and that it is efficient. In these analyses; it comes to the conclusion that as well as the fact that population does not indicate a homogeneous distribution throughout the district has an impact; while determining standard value, taking parcel area as the base, supports inefficiency of this value; also in selection of place for construction of primary education schools, distance of ~ 1000 m diameter is not considered in displacement to current school buildings.

Key words: City And Region Planning, Accessory Standards, Population and Demography, Accessibility Distances.

1. GİRİŞ

İnsanların ihtiyaçları zaman içinde değişkenlik göstermektedir. İlk insan topluluklarının ihtiyaçları yiyecek, içecek, soğuktan ya da tehlikelerden korunmak için kapalı bir mekan iken, 21.yy’da bu ihtiyaçların yanına, çağın getirdiği yenilikler ve kolaylıklar kapsamında eğitim, sağlık vb. sosyal haklar, elektrik, doğalgaz, telefon, internet, ulaşım ve sosyal aktiviteler gibi gereksinimler eklenmiştir.

Kentlerin kurulması, ihtiyaçların daha kolay karşılanabilmesi, insanların bir arada “toplum” olarak yaşama düşüncesi ve istenilen hizmete kolay ulaşma isteği ile başlamıştır. 18.yy’da başlayan endüstri devrimi ile birlikte kentler daha da önem kazanmış, insanlar ağırlıklı olarak kentlerde yaşamaya başlamışlardır. Günümüzde dünya nüfusunun çoğunluğu hayatın daha düzenli, üretken ve kolay olması gibi sebeplerle kentlerde yaşamaktadır.

Toplumlar geliştikçe tarım ve hayvancılıkla uğraşanların yanında yöneticiler, din adamları, tüccarlar, zanaatkarlar gibi toplumsal sınıflar oluşturmuştur. Bu yeni oluşumlar, beraberinde toplantı binaları, saraylar, eğitim binaları, tapınaklar, anfiteatrolar gibi ilk donatı türlerini ortaya çıkarmıştır. Sanayi Devrimi ile başlayan yoğun ve kötü yaşam koşullarına sahip kentler, donatı alanlarını ve bunların yer seçimi konularını ön plana çıkarmıştır.

İnsanlar, yaşam alanlarındaki aktivitelerini bir düzene bağlı olarak devamlı geliştirme ve değiştirme beklentisi içindedir. Değişen zaman içinde yeni teknoloji ile uyumlu olan yaşam biçimi, daha iyinin, daha uyumlu ve verimli olanın yaşama geçirilmesi toplumun temel arzularından birisidir. Yeniden üretirken daha iyi bir düzene kavuşmanın, daha yaşanabilir bir çevre edinmenin ve topluluğa daha arzu edilebilir bir yaşam standardı sağlamanın temel araçlarından biri planlamadır.

Planlamada, dikkat edilmesi gereken pek çok öge bulunmaktadır. Planı yapılan bir bölge için, yaşam kalitesinin artması, yeni barınma olanakları, barınma alanlarına hizmet edecek yeni donatı alanlarının oluşturulması, ekolojik çevrenin ve tarihi dokunun korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması gibi beklentiler ortaya çıkmaktadır. Çünkü plan, mevcut koşulları, yaşamaya değer koşullara ulaştıran faaliyetler bütünü olarak görülmektedir.

Yaşamaya değer koşulların oluşması için donatı alanlarının yer seçiminde karşılaşılan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik ilk adımlar 1880’lerde atılmıştır. Şehirlerin etrafında bir yeşil kuşak ve kuşak içinde tarım alanları ile birlikte eğlence, kültür ve sosyal donatılar önerilmiştir. Daha sonra kentlerde planlı ya da plansız gelişme ile başlayan çok merkezli yaşam ya da göç eden nüfusun kent çekirdeği dışına kalan bölgelere yerleşmesi ile

bu yeşil kuşaklar delinmiş, orta bölgeye hitap eden donatı alanları yetersiz kalmaya başlamıştır.

Eski medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan Anadolu’da, donatı kavramı yüzyıllar öncesinde var olan bir kavramdır. Hitit Uygarlığının miras bıraktığı tapınaklar, saraylar, kaldırımli yollar ve kanalizasyon sistemleri, Yunan Uygarlıklarının Antik dünyanın ticaret merkezi olan Efes’te yer alan donatılar arasında dünyanın 7 harikasıdan biri olan Artemis Tapınağı da dahil olmak üzere üç büyük tapınak, anfi tiyatro, toplantı salonu, dünyaca ünlü Celcus Kütüphanesi, belediye sarayı, sanat eğitiminin verildiği okul ve iki agora, Roma ve Bizanslılar tarafından kurulan şehirlerde çok sayıda ortak kullanım alanları medeniyetler beşiği Anadolu’nun aynı zamanda donatı alanları açısından geçmişte var olan zenginliğini göstermektedir. Türklerin Anadolu’ya yerleşmesinden sonra burada tam hakimiyeti sağlamak için yerleşme sistemini ve yerleşme yapısını yeni baştan düzenlemişlerdir. Osmanlılar ise ortak kullanım alanlarını vakıflar aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Türkiye’de, Cumhuriyet tarihindeki planlı gelişme süreci 1933 yılında Yapı ve Yollar Kanunu’nun çıkarılması ile başlamış, yasal çerçeve belirlenmiş ve planlama çalışmaları kontrol altına alınmıştır.

İstanbul, Türkiye’nin en büyük kenti olup yaklaşık 2000 yıllık tarihiyle birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, sağlam kökleri olan bir kenttir. Pek çok uygarlık bu kent için savaşmış, bu şehri ele geçirmek istemiştir. İstanbul’u bu denli çekici yapan özelliklerden bazıları, iki kıtayı birleştirmesi, kara ve denizden ulaşım rahatlığı ve bir geçiş koridoru gibi kullanılabilmesi, imparatorluklara başkentlik yapmış olması, istihdamın yüksek olması, hizmetler sektörünün hızlı gelişmesi, yeni ürün ve hizmetlerin ilk ulaşım yeri olması, yeşil alanları ve burada yasayan medeniyetlerin bıraktığı tarihi ve kültürel miras olarak sayılabilir. Bu ve bunun gibi pek çok özellik İstanbul’a güçlü bir kimlik kazandırmıştır.

Birleşmiş Milletlerin eğitim, bilim ve kültür örgütü UNESCO tarafından “Dünya Kültür Mirası” olarak kabul edilen İstanbul, tarihi özellikleri tescilli bir kent haline gelmiştir. Tarihi varlıkları eskisi kadar gündemde olmayan İstanbul’un 21.yy’daki durumu ise çok tartışılmaktadır. 15 000 000’a yaklaşan ve artışı durdurulamayan nüfusu, trafik sorunu, kentin sürekli yayılarak büyümesi nedeniyle doğa ve kültür varlıklarının tahrip oluşu ve bu tahribatin önlenememesi ya da önlenmemesi nedeniyle bu varlıkların yok oluşu, hizmet alanlarının yetersizliği ya da belli bölgelerde dağılmış olması gibi sorunları ağırlıklı olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Bu çalışmada, İstanbul’da eski medeniyetlerin ilk kurulduğu ilçelerinden birisi olan Fatih

ilçesi için, planlı gelişme neticesinde yeterli standartlara ulaşmış olması beklenen ilköğretim okulları donatı yeterliliği, şehircilik kriterleri çerçevesinde irdelenip sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışma alanı olarak, Fatih'in seçilmesinde en büyük etken, eski bir yerleşim olması nedeniyle oturmuş bir kent yapısı beklentisi, yoğun koruma bölgelerinden dolayı var olan ilköğretim okullarının mevcut nüfusa yeterli olacağı düşüncesi ve il içindeki en fazla mahalleye sahip ilçe olması sebebiyle örneklem yeterliliğidir (İBB, 2006).

Çalışmanın birinci bölümünde, genel bilgiler çerçevesinde çalışmanın amacı, konusu, kapsamı ve önemi belirtilerek çalışma alanı hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, literatüre geçen kuramsal temeller bulunmaktadır. Bu bölümde çalışma konusu olan planlama kavramı, donatı kavramı ve çalışma alanı olan Fatih ilçesine ait genel bilgiler sunularak araştırmaya yön vermesi amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde, uygulamaya yönelik materyal, yöntemler, bunların uygulanmasında kullanılan metodoloji yardımı ile uygulamaya yönelik tespit edilen verilerin düzenlenmesi ve bu verilerden üretilen haritalar, veriler sistematik bir şekilde sunulmuştur.

Son bölüm olan dördüncü bölümde, ilköğretim okulları için yeterlilik değerlendirmesi yapılmış ve sonuçlar yoruma açılarak tartışma için hazırlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 PLANLAMA KAVRAMI

2.1.1 Plan ve Planlama Kavramı

Plan tanımına bakıldığında; bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen; bir şehrin, bir yapının, bir makinenin çeşitli bölümlerini gösteren çizim; sinema, tv, çekim; düşünce, niyet, maksat, tasavvur olarak tanımlanmıştır. (TDK, 2006)

İnsanların yaşam alanlarındaki aktivitelerinin bir düzene bağlı olarak devamlı geliştirilmesi ve değişimi beklenir. Değişen zaman içinde yeni teknoloji ile uyumlu olan yaşam biçimi, daha iyinin, daha uyumlu ve verimli olanın yaşama geçirilmesi toplumun temel arzularından birisidir. Yeniden yaratırken ve yeniden üretirken daha iyi bir düzene kavuşmak, daha yaşanabilir bir çevre edinmek topluluğa daha arzu edilebilir bir yaşam standardı sağlamanın temel araçlarından biri planlamadır. (Eryoldaş, 2006)

Planlamanın düzen oluşturan bir araç olmasına karşı koyan taraflar da bulunmaktadır. Bir politik bilimci Aaron Wildavsky; planlamanın birçok doğrultusu bulunduğunu, planlamacının ekonomist, politik bilimci, sosyolog, mimar veya bilim adamı olarak her yerde bulunduğunu, belli bir alanda uzmanlaşmadığını belirtmekte ve planlamacının her yerde olduğu için hiçbir şey olamadığını belirtmektedir. (Eryoldaş, 2006)

İnsanlar yaşadıkları mekan parçalarına ve mekanlar arasındaki ilişkilere, kendi gaye ve arzularına göre (önceden görme) ve (gelecek hakkında tahminler yürütme) kabiliyetlerine dayanarak bir yön vermek istemektedir. İnsan ömrü içinde, sonsuz ihtiyaçlarının karşılanması imkanlarının da sınırlı olması karşısında , insanlar yaşama süresi içindeki faaliyetlerinin ve bu faaliyetler ile ilgili menfaatlerinin, sonuçları önceden belirtilebilecek bir düzene göre gelişmesinin mümkün olabileceğine inanmakta ve bu inançla bir takım ilkelere göre geleceği tayin eden planlar programlar yapmaktadırlar. (Çetiner, 1965)

Toplumlar arası müşterek fayda ve menfaatleri, en yüksek seviyeye çıkartmak düşüncesi çağımızda, program ve planlamayla devletlerin önemli görevlerinden biri olmak niteliğini kazandırmıştır. Bu ödevin esas gayesi, insan topluluklarını yüksek bir yaşama seviyesine ulaştırmaktır. Bu gayenin gerçekleşebilmesi için toplumsal hayatın kabul edilmiş bir takım ilkelere göre düzenlemeye tutulması gerekmektedir. Bu düzenleme gayretleri ile arzulanan sonuçların elde edilmesi için çeşitli yönlerde planların ve programların tespit ve tatbik edilmesi mecburiyeti vardır. Esasen planlama ihtiyacı sosyal, psikolojik bakımlardan arzu

edilen ile mali ve teknik yönlerden mümkün olanın bağdaştırılması zorunluluğundan doğmuştur. (Çetiner, 1965)

Keleş (1980) planlamayı, belli amaçlara ulaşabilmek için kıt kaynaklarla gereksinimlerin karşılanması arasında rasyonel öncelikler göz önünde bulundurularak bir denge sağlanması eylemi olarak tanımlamıştır.

Şehir planlama ulusal bir yerleşme ve kalkınma planı çerçevesinde bilimsel yöntemlere göre yapılan araştırmalara dayanarak mekanın, zaman ve mekan birliği içinde ve kamu yararı göz önünde bulundurularak düzenlenmesini sağlayan pozitif bir bilim, sanat ve faaliyet alanıdır. (Yalçiner vd., 2004)

2.1.2 Planlamayı Etkileyen Etmenler

Planlamaya etki eden etmenler beş ana başlık altında toplanabilir.

2.1.2.1 Doğal Etmenler

Zemin yapısı ve toprağın niteliği, topografya, yönlenme (arazi eğimli ise önemli), iklim, arazinin silüeti/görülebilirliği, bakı (manzara) noktaları/aksları, kıyı kaynakları, yerüstü ve yeraltı doğal kaynakları (flora, fauna, yeraltı suyu, maden ve mineral rezervleri), vb. (Aydemir vd., 2004)

2.1.2.2 Yapay Etmenler

Yerleşmenin çevre yerleşmelerle ilişkisi, yerleşmenin mevcut durumu (arazi kullanımı, yapı yoğunluğu ve yapıların niteliği, ulaşım ağı, ulaşım sisteminin ve teknik altyapının nitelikleri ve sınırları, vb.), mülkiyet dokusu, çevre sorunları (gürültü, hava, su, toprak ve görsel kirlilikler), kent ve kent alt birimlerine kimlik veren/verebilecek olan ve/veya yerleşmenin tarihinin günümüzdeki izlerini oluşturan sembolik ifadeler, elemanlar, tek ya da grup yapılar, vb. (Aydemir vd., 2004)

2.1.2.3 Sosyal ve Ekonomik Etmenler

Nüfus büyümesi, demografik yapı, istihdam yapısı ve değişimi, sosyo-ekonomik yapı ve yaşam biçimleri, kentsel işlevler ve alt işlevler arası ilişkiler, arazi değerleri ve emlak pazarı, belediye kaynakları, toplumsal örgütlülük, toplumun ve toplum kesimlerinin yerleşmeden beklentileri ve öncelikleri, vb. (Aydemir vd., 2004)

2.1.2.4 Hukuksal Etmenler Ve Siyasal Tercihler

İmar ile ilgili yasalar, yaşam kolaylaştırıcı fiziksel konfor standartları ve normlar, mülkiyet yapısında parçalılık, vb. (Aydemir vd., 2004)

2.1.2.5 Teknolojik Etmenler

Bilgiye erişme ve işleme teknolojileri; toplumun bilgiye erişme ve işlemedeki teknoloji düzeyi, kent teknik altyapı ağı, vb. (Aydemir vd., 2004)

Dünyanın hızla değişmesi ve buna bağlı olarak güncel bilgiye sıklıkla ihtiyaç duyulur hale gelmesi, birçok alanda olduğu gibi şehir planlama alanında da uzaktan algılama ve CBS teknolojilerinin kullanımını zorunlu hale getirmiştir. (Çelik vd., 2004)

Sınıflandırma, uydu görüntüleriyle arazi hakkında bilgi elde edebilmek ve tematik harita oluşturabilmek için en etkin yöntemlerden birisidir. Böylelikle, geleneksel yöntemlerle yapıldığında çok büyük maliyet ve zaman gerektiren planlama çalışmaları yalnızca bir uydu görüntüsü sayesinde çok kısa bir zaman diliminde ve küçük maliyetlerle yapılabilir. Ayrıca, uzaktan algılama tekniğiyle yapılan çalışmalar uydu görüntüsüne bağlı olarak çok büyük alanlar için de uygulanabilir. Haritalara ve üzerindeki fiziksel öğelere ait veri tabanlarının kurulması, zamanla yenilenecek uydu görüntüsü ve/veya hava fotoğrafları ile güncel bir harita tabanı oluşmasını sağlayacaktır. (Tarhan, 2004'den değiştirilerek)

Planlamada sorunların belirlenmesinden çözüm senaryoları üretilmesine değin karar verme sürecinin her aşamasında kantitatif (nicel) bilgi, veri, yorum ve sonuçlara gereksinim duyulmaktadır. Bilgisayarlar, kantitatif yöntem ve tekniklerin kullanılmasını kolaylaştırmaya ve CBS aracılığı ile farklı türden veri tabanları oluşturularak verilerin mekansal bazda kullanımına, analiz ve modelleme yapılabilmesine olanak sağlamaktadır.(Uyar vd., 1996)

2.1.3 Dünyada Planlama

Dünya'da planlama anlayışını temelde klasik planlama, geniş kapsamlı planlama ve stratejik planlama olarak sıralayabiliriz.

Klasik şehircilik, planlamayı 3 aşamalı bir eylem olarak görür. Bunlar etüt ve araştırma, fiilen plan yapma ve planın uygulanması aşamalarından ibarettir. Bu üç aşamalı eylemin başlıca amacı; insanları sağlıklı, rahat ve güzel yerleşmelerde yaşatmaktır. Bu amaçlara yönelen şehirciliğin işlevi, kentlerin fiziksel gelişmesini bir düzene sokmak ve hangi uğraşların kentin neresinde yerleşeceğini göstermekten ibarettir. Bu amaçlara ekonomi

öğesinin eklendiğine ender tanık olunur. Klasik şehircilik yaklaşımı, kent planlamasını, büyük çaptaki bir mimarlık ve mühendislik projesi gibi görür. En son ürünü bir “kent planı” ya da “nazım plan” belgesi olan geleneksel şehircilik anlayışında, başlıca uygulama araçları, bölgeleme ve parselciliğin düzenlenmesi gibi araçlardır. (Keleş, 1976)

Klasik kent planlaması yaklaşımı, geçtiğimiz yüzyılın ilk dörtte birini kapsamış ve hareket, daha çok mimarların, peyzaj mimarlarının ve mühendislerin şehirciliğe kaymaları sonucunu doğurmuştur. (Keleş, 1976)

Geniş kapsamlı kent planlamasının dayandığı düşünsel temel, planlamanın tam akılcılıkla (rasyonellikle) verilmiş kararlar dizisi olmasıdır. Başlıca amacı, kamu kuruluşlarınca izlenen politikalara, olanaklı en yüksek akılcılık derecesinin kazandırılmasıdır. (Bose, 1947’ye itafen Keleş, 1976) Geniş kapsamlı planlama, toplumun tüm değerlerinin, bunlara dayandırılan amaçların ve bu amaçlara ulaştıracak tüm alması (alternatif), kaynak ve araçların, planlılarca bilinmekte olduğunu yada bilinebileceğini varsayar. Bu varsayım nedeniyle bu planlama modeline eleştiriler yöneltilmiştir. (Keleş, 1976)

Geniş kapsamlı planların hedefi, geleneksel imar planlarınınkinden farklı olarak, tercihlerin, geniş ve çok sayıdaki etkilerini de hesaba katarak, politikaları saptayan organlara, seçenekler içinden akıllıca seçim yapmak olanağını vermektedir. (Keleş, 1976)

Stratejik planlama, kısıtlı kaynakların en verimli ve belli öncelikler çerçevesinde sıralanan hizmet alanlarına yönlendirilerek oluşturulmak istenen geleceğe ulaşmanın bir aracıdır. Aynı zamanda hizmetlerin hangilerinin önceliklerine göre nasıl gerçekleştirileceği; bu amaçla bütçenin nasıl kullanılacağına kamuoyu tarafından izlenebilmesi açısından katılımcı, şeffaf ve hesap verilebilir bir yönetim biçiminin oluşturulmasına olanak sağlar. (Kalkan vd., 2005)

Stratejik plan; bir politikalar, projeler, toplantılar, eğitimler, raporlar, uygulamalar ve denetimler bütünüdür. Uzun ve yorucu olduğu kadar aydınlatıcı, geleceği elle tutulur hale getiren, toplumsal paylaşımı ve şeffaflığı artıran bir süreçtir. Bir doküman olarak planın kendisinden çok uygulama süreci önemlidir. Uygulamanın sonucu planın kendisinden daha kalıcı etkiler bırakacaktır. (Kalkan vd., 2005)

2.1.4 Türkiye’de Planlama

İmar kurumunun üç temel bileşeni vardır; kurumsal yapı, yasal çerçeve, taşınmaz mülkiyet kurumu. Bu bileşenlerin özellikleri ve bileşenler arasındaki ilişkiler imar kurumunun strüktür ve niteliğini belirler. Kurumsal yapıyı oluşturan başlıca kurumlar hiyerarşik düzen içinde ele

alınırsa; Devlet Planlama Teşkilatı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ve ona bağlı olan İller Bankası, İç İşleri Bakanlığı denetiminde olan valilikler ve belediyeler ile Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğüdür. Ayrıca, Turizm, Orman, Sanayi ve Çevre Bakanlıkları da kendi yetki ve sorumlulukları çerçevesinde imar işlerine karışırlar. (Aydemir vd., 2004)

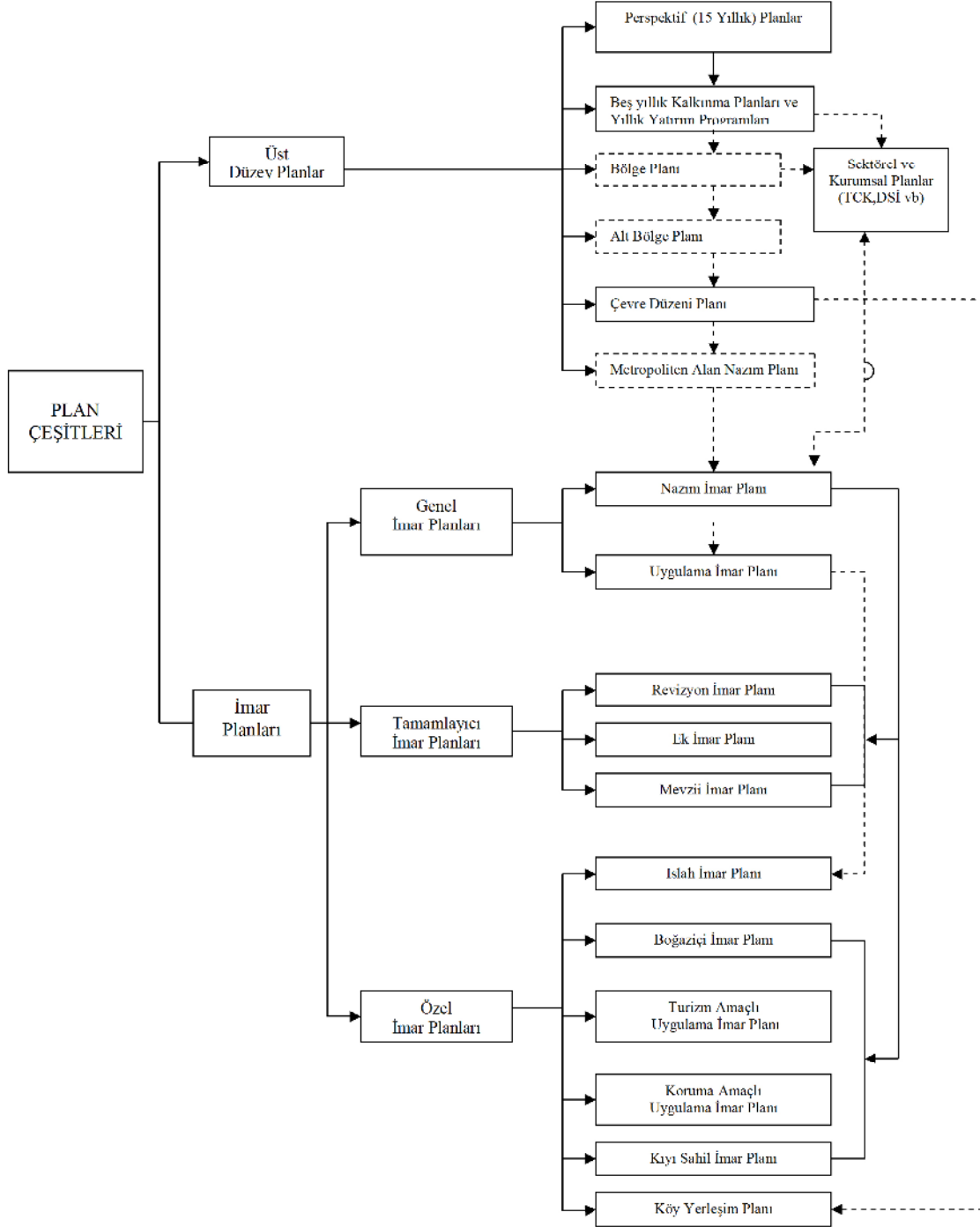
Başka yerlerde olduğu gibi Türkiye’de de kent planlaması süreci, araştırma, planın yapılması, planın onaylanması ve plan uygulama evrelerinden oluşmaktadır. Halkın planlama sürecine katılması ise, bu evrelerden her birinde söz konusu olabilmektedir. (Keleş, 1997)

Ülkemizde imarı yönlendiren, doğrudan imar yetkisi içeren on dört yasa vardır; 3194 Sayılı İmar Kanunu, 2981 Sayılı İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler Hakkında Kanun, 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu, 4691 Sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, 4737 Sayılı Endüstri Bölgeleri Kanunu, 5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Kentsel Dönüşüm Yetkisi Verir), 5366 Sayılı Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu, 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu, 2872 Sayılı Çevre Kanunu, 3621 Sayılı Kıyı Kanunu, 6831 Sayılı Orman Kanunu, vb. Ayrıca, yapılaşmayı etkileyen, taşınmazla ve afetle ilgili 19 yasa daha bulunmaktadır. Ancak, tüzük, yönetmelikler ve genelgeler dahil toplam mevzuat yaklaşık 250’yi bulmaktadır.

İmar planları, ya kamu yönetimlerince doğrudan doğruya ya da bu konuda teknik yeteneği bulunan uzmanlarca, plancılarca yapılır. Söz konusu kamu yönetimleri; Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İller Bankası, Belediyeler, Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Özelleştirme Yönetimidir. Yetkili uzmanlara yarışma yoluyla ya da ihale yoluyla plan yaptırılabilir. (Keleş, 1997)

2.1.5 Plan Sistematığı

Ülkemizde plan hiyerarşisi şekil 2.1’deki gibidir.

Şekil 2.1 Plan hiyerarşisi (Yıldız, 2007)

2.1.5.1 Bölge Planları

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 8. maddesine göre, Sosyo-ekonomik gelişme eğilimlerini, yerleşmelerin gelişme potansiyelini, sektörel hedefleri, faaliyetlerin ve alt yapıların dağılımını belirlemek üzere hazırlanacak bölge planlarını, gerekli gördüğü hallerde Devlet Planlama Teşkilatı yapar veya yaptırır.

2.1.5.2 Çevre Düzeni Planları

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesine göre, ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plandır.

2.1.5.3 Nazım İmar Planları

TDK' ya göre Nazım Plan; bir yerleşim bölgesinin bütün bayındırlık işlerinde göz önünde tutulmak için hazırlanmış plandır.

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesine göre, Nazım İmar Planı; varsa bölge veya çevre düzeni planlarına uygun olarak halihazır haritalar üzerine, yine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak çizilen ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporuyla beraber bütün olan plandır.

2.1.5.4 Uygulama İmar Planları

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 5. maddesine göre, Uygulama İmar Planı; tasdikli halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olarak nazım imar planı esaslarına göre çizilen ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren plandır.

2.2 DONATI KAVRAMI

2.2.1 Donatı Kavramı

Donatı, Türk Dil Kurumu'na (2007) göre, teçhizat olarak tanımlanmıştır.

Donatı, en genel anlamıyla düzenlemeye yararlı donatma eylemidir (Meydan Larousse, 1993).

Ülkemizde donatı konusunda ilk çalışmaları yapan Ayten Çetiner'e (1990) göre donatı, barınmaya hizmet eden alanlardır.

Keleş'e (1980) göre donatı, bir yerleşmenin işlevlerini yerine getirebilmesi için gerek duyulan kamusal kullanımların tümüdür.

Donatı, kentsel düzenlemelerde temel ilkelerden biridir. Bu ilke, yerleşmelerde yer alan fonksiyon alanlarındaki gereksinmelerin biçimlenmesinin ve düzenlenmesinin temelini oluşturmaktadır. (İBB, 2003)

Bu tanımlardan hareketle donatı, herhangi bir yerleşmede varolan yaşanabilir koşulları, yaşamaya değer koşullara ulaştıran faaliyetler bütünü ve aynı zamanda insanın ihtiyaç duyduğu fonksiyonların biçimlenmiş ve düzenlenmiş hali olarak tanımlanmaktadır. (Çubuk, 2003)

2.2.2 Donatı Kavramının Tarihsel Gelişimi

Donatı kavramının tarihsel gelişimi Dünyada ve Türkiye'de farklılık göstermesi nedeniyle ayrı ayrı incelenmiştir.

2.2.2.1 Donatı Kavramının Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Donatı alanları için yer seçimi sorunu Sanayi Devrimi ile ön plana çıkmasına rağmen; donatı olgusunun ortaya çıkışı, toplumsal sınıfların oluştuğu ilk çağlara kadar gitmektedir (İBB, 2003).

Toplu halde yaşamının ilk evrelerinde insanlar ya tarımla ya da hayvancılıkla uğraşırlardı. Bu çalışma türleri dışında herhangi bir uğraş alanı söz konusu değildi. Toplumlar geliştikçe tarım ve hayvancılıkla uğraşanların yanında yöneticiler, din adamları, tüccarlar, zanaatkarlar vb. toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Toplumsal sınıfların ortaya çıkması da beraberinde toplantı binaları, saraylar, tapınaklar, anfiteyatrolar ve agoralar gibi ilk donatı türlerini ortaya

çıkarmıştır (İBB, 2003).

Sanayi Devrimi ile beraber ortaya çıkan yoğun ve kötü yaşam koşullarına sahip kentler, donatı alanlarını ve bunların yer seçimi konularını ön plana çıkarmıştır. Yer seçiminde karşılaşılan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik ilk önemli adım 1882’de Soria Mata’nın önerdiği “Lineer Şehir” modeliyle atılmıştır. Ebenezer Howard 1898’de sanayileşmenin ortaya çıkardığı olumsuzlukları düzeltmek amacıyla “Bahçe Şehir” fikrini ortaya atmıştır. Bu modelde, şehirlerin etrafında bir yeşil kuşak ve kuşak içinde tarım alanları ile birlikte eğlence, kültür ve sosyal donatılar önerilmiştir (Gallion, 1963).

20.yüzyılın en önde gelen mimar ve şehircilerinden olan Le Corbusier kent formu ve donatı alanlarının yer seçimi üzerine çeşitli çalışmalar yapmıştır. Ortaya koyduğu “Lineer Sanayi Şehri” önerisi ile kentlerde ortaya çıkan sorunlara çözüm getirmeyi amaçlamıştır (İBB, 2003).

Bu önerilerin tümü ayrıntıya inmeyen ve şehirleri fonksiyonlarına göre bölgelere ayıran yaklaşımlardır. Bu görüşlerin aksine, 1916 yılında Clarence Perry tarafından hazırlanan tasarımda ilk defa “Komşuluk Birimi” fikri ortaya atılmıştır. Bu öneri, o güne kadar uygulanan tümdengelimci yaklaşım yerine tümevarımcı yaklaşımı savunmaktadır (Çubuk, 2003).

2.2.2.2 Donatı Kavramının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi

Anadolu’da tarih boyunca birçok medeniyet kurulmuştur. Anadolu medeniyetleri içinde önemli yer tutan Hititler tapınakları, sarayları, kaldırımlı yolları ve kanalizasyon sistemleri ile dönemin üstün yapılaşma ve organizasyon düzenini kurmuşlardır (Suher, 1989).

Anadolu’da kurulmuş olan eski Yunan uygarlıkları da sahip oldukları nüfus ve ekonomik güçleri yanında, donatı tesislerinin çokluğuyla da öne çıkmaktadırlar. Antik dünyanın ticaret merkezi olan Efes’te yer alan donatılar arasında dünyanın 7 harikasından biri olan Artemis Tapınağı da dahil olmak üzere üç büyük tapınak, 25.000 kişilik anfi tiyatro, 1.500 kişilik toplantı salonu, dünyaca ünlü Celcus Kütüphanesi, belediye sarayı, sanat eğitiminin verildiği okul ve iki agora bulunmaktaydı (Özdeş, 1989).

Anadolu’da iz bırakan diğer medeniyetler ise Romalılar ve onların devamı olan Bizanslılardır. Roma ve Bizanslılarda kurdukları şehirlerde çok sayıda ortak kullanım alanları inşa etmişlerdir (Özdeş, 1989).

Anadolu’ya Türkler 10.yüzyılın sonlarına doğru gelmeye başlamış; varlıklarını sürdürebilmek

ve Anadolu’da tam hakimiyeti sağlamak için yerleşme sistemini ve yerleşme yapısını yeni baştan düzenlemişlerdir. Selçuklular Dönemi Anadolu’ya başta dini yapılar olmak üzere çok sayıda donatı tesisi kazandırmıştır (Tunçdilek, 1986).

Osmanlılarda ise ortak kullanım alanları vakıflar aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti’nin kentlere mali yardımda bulunamaması ve islamiyetin de etkisiyle “vakıf kurumu” eğitim, sağlık, kültür, dini ve altyapı tesisleri gibi donatıları gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti’nin gerileme döneminde batıdan bir takım kurumların alınması ile vakıf kurumu önemini yitirmeye başlamıştır. Özellikle belediye sisteminin kurulması ile vakıfların yerine getirdiği görevler belediyelere devredilmiştir (Yenen, 1988).

Anadolu’da kurulan son devlet olan Türkiye Cumhuriyeti sosyal devlet anlayışını benimsemiştir. Bunun sonucu olarak, toplumun ihtiyaç duyduğu donatılar devlet eliyle gerçekleştirilmiştir. 1933 yılında Yapı ve Yollar Kanunu’nun çıkarılması ile Cumhuriyet Dönemi’nin ilk yasal çerçevesi oluşturulmuş ve planlama çalışmaları kontrol altına alınmıştır. Bugün ise, Ek 1 olarak sunulan, 3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanmış 4880 sayılı Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelikte (PYAEDY) belirtilen esaslara göre planlama ilkeleri belirlenmiş ve devam eden çalışmalar bu yönetmeliğe uygun yürütülmektedir (İBB, 2003).

2.2.3 Kullanım Amaçlarına Göre Donatılar

Bu kritere göre donatıların sınıflandırılması, sunum ve kullanım özelliklerine dayalı olarak yapılan bir sınıflamadır (İBB, 2003).

2.2.3.1 Ekonomik Donatılar

İnsanların yaşayabilmesi için gerçekleştirdikleri üretim ilişkilerinin tümü ya da hedeflenen ekonomik gelişmeye yönelik tüm faaliyetlerdir. Planlama disiplini açısından ekonomik yönü ağır basan donatılar olarak ticaret ve sanayi donatıları ele alınmaktadır. Yerleşmenin özelliklerine göre niteliksel ve niceliksel yapısı değişen bu donatılar, ülkelerin ve yerleşmelerin kalkınmasında itici güç üstlenmektedir (Ulutan, 1977).

2.2.3.2 Teknik Donatılar

3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan PYAEDY’nin 3.maddesi teknik donatıyı; “Elektrik, doğalgaz, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve her türlü ulaştırma, haberleşme ve arıtım gibi servislerin temini için yapılan tesisler ile açık ve kapalı otopark kullanışlarına

verilen genel isimdir.” şeklinde tanımlamaktadır.

Bir başka tanıma göre teknik donatı; bir yerleşme alanını iskana açılabilmesi ve iskan sonrasında sağlıklı bir yaşama ortamının sağlanabilmesi için, gerekli tüm iletişim kanalları (su, enerji, kanalizasyon, yol, haberleşme vb.) ve bunlara ilişkin tesislerdir (Açlar, 1981).

2.2.3.3 Sosyal Donatılar

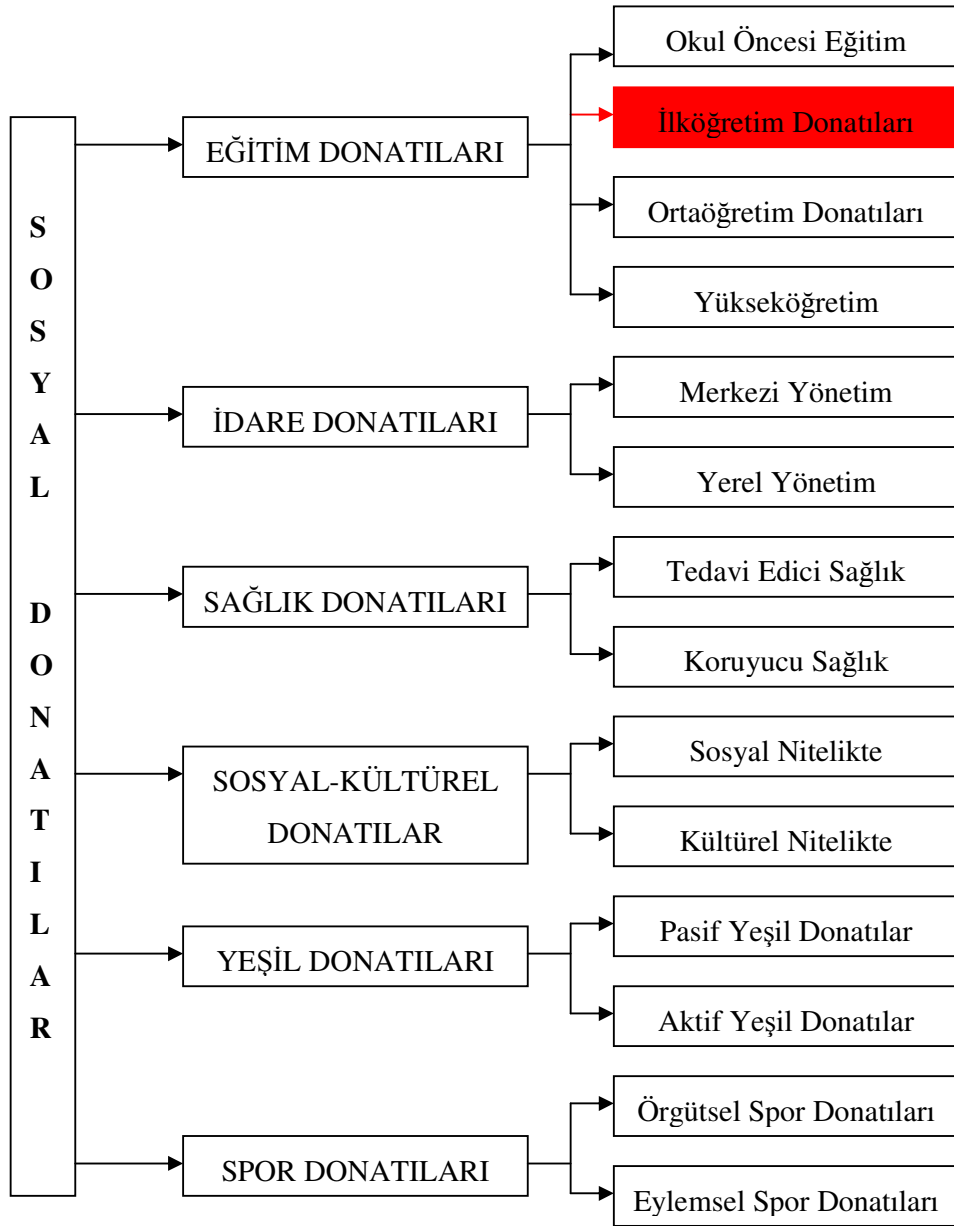
3194 sayılı İmar Kanunu uyarınca hazırlanan PYAEDY’nin 3.maddesinde sosyal donatı; “Sağlıklı bir çevre meydana getirmek için yapılması gereken eğitim, sağlık, din, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanlara verilen genel isimdir.” şeklinde tanımlanmaktadır.

Sosyal donatılar, diğer donatılara göre daha geç ortaya çıkmıştır. Bunun temel nedeni, diğer donatılar kadar acil karşılanma gereğinin duyulmamasıdır. Sosyal donatılar, yerleşmenin konut ve altyapı gibi acil gereksinimleri karşılandıktan sonra, yerleşmenin ve yerleşmede yaşayan insanların taleplerinin doğurduğu öncelik sırasına göre tek tek ortaya çıkmaktadır. (Çubuk, 2003)

Sosyal donatı alanlarının mekansal sunum kararlarının verildiği nazım imar planlarında ne kadar alan ayrılacağı yine yönetmelikte belirtilen esaslar doğrultusunda belirlenmektedir. Planda kişi başına ayrılması gereken alan miktarının altında yani standartların altında donatı alanı ayrılamaz (İBB, 2003).

Sosyal donatıların uygulama imar planlarındaki yer seçimlerinde kamu mülkiyetindeki alanlar tercih edilmekle birlikte; pek çok yerleşmede bu alanların azalması nedeniyle ilgili donatı alanları özel mülkiyetli alanlardan karşılanmaktadır. Bu durumda kamulaştırma ve 18.madde uygulamasından yararlanılmaktadır. Uygulama imar planlarının uygulanma dönemlerinde, belediyeler plan sınırları içerisindeki sosyal donatıları diğer hizmetlerle birlikte programa alırlar. Programa alınmadaki esas; uygulamaya, öncelikli alanlardan başlamaktır (İBB, 2003).

Şekil 2.2’de sosyal donatı türleri gösterilmiştir.

Şekil 2.2 Sosyal donatı türleri (İBB, 2003)

2.2.4 Yerleşme Tanımları

TDK (2007), yerleşim kavramını; yerleşme, iskân olarak, yerleşme kavramını ise; yerleşim alanı veya merkezi olarak tanımlamıştır.

Genel anlamda iki ayırım akla gelir; köy ve kent (şehir). Tarih boyunca nitelik ve niceliklerini değiştiren köy ve şehrin sosyolojik, ekonomik, fiziki ve hukuki yönlerden çeşitli tarifleri yapılmıştır (Çetiner, 1971).

TDK (2007) şehir (kent) tanımını, “nüfusunun çoğu ticaret, sanayi, hizmet veya yönetimle ilgili işlerle uğraşan, genellikle tarımsal etkinliklerin olmadığı yerleşim alanı olarak yapmıştır. Köyü ise, “Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri veya nüfus yoğunluğu yönünden şehirden ayırt edilen, genellikle tarımsal alanda çalışılan, konutları ve öteki yapıları bu hayata uygun yerleşim birimi” olarak tanımlamıştır.

Anayasa’nın 126. maddesinde, “Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır” denilmektedir.

442 sayılı Köy Kanunu’nun 1. maddesine göre, nüfusu iki binden aşağı yurlara (köy) ve nüfusu iki bin ile yirmi bin arasında olanlara kasaba ve yirmi binden çok nüfusu olanlara şehir denir. Nüfusu iki binden aşağı olsa dahi belediye teşkilatı mevcut olan nahiye, kaza ve vilayet merkezleri kasaba itibar olunur ve Belediye Kanunu’na tabidir.

Sosyologlar, genellikle kent denilen sosyal grubu köy topluluğunun karşısı olarak görmüşler ve kenti bu anlamda tanımlamışlardır. Bu yaklaşım temelinde Ferdinand Tönnies’in kavramlaştırdığı “cemaat ve cemiyet” ideal tipleri gelir. Tönnies’e göre cemaatler; ırk, etnik menşe ve kültür bakımından farklılaşmamış fertlerden meydana gelen ve fertler arasındaki şahsi, sıcak, samimi veya içli dışlı bağlantılar üzerine kurulmuş olan küçük, homojen ve mahrem topluluklardır. Cemiyetler ise, ırk, etnik menşe, sosyo-ekonomik statü ve kültür sistemleri bakımından farklılaşmış ve heterojen topluluklardır. Bu kavramlaştırmada cemaat köyü, cemiyet ise kenti karşılamaktadır (Bal, 1999).

Ekonomik olarak, belli toplumların gelişme aşamalarında belirli kentleri yarattığı söylenebilir. Farklılıklara bakıldığında, birincisi, kentin bir üretim alanı, artı değerin yaratıldığı yer olması; ikincisi varolan toplumsal fonksiyonun ya da üretim biçiminin yeniden üretildiği alan olmasıdır. Üçüncüsü, kentin altyapısıyla, üretim ve hizmet işlevli binalarıyla kendisinin de bir kapital birikimi olmasıdır. Dördüncüsü, kentsel alanın yarattığı rantlarla artı ürünün toplumda bölüşülmesini, dolayısıyla kapital birikimini etkilemesidir (Topal, 2004).

Fiziki tanıma göre şehirler; mekanda, yerleşme nüfus yoğunluklarının ve bina yüksekliklerinin arttığı, sokak ve caddelerin genişlediği, belediye hizmetlerinin bulunduğu, genellikle iş ve iskan alanlarının ayrıldığı kentsel peyzaj veren yerlerdir. Köy ise bunun aksidir (Çetiner, 1971).

2.2.5 Yerleşme Alanlarının Bölünüşü

Şehir ve bölge planlamasının birimlerini yerleşme sistemleri teşkil eder. Bu sistemlerin tespit ve tayininde en önemli faktör donatımdır. Burada donatım, insan ihtiyaçlarına cevap veren ve gerekli yaşama ortamını sağlayacak tesislerin tümünü içine almaktadır. Yerleşme sistemleri daha sistematik olarak, “sınırları olması gereken nüfus büyüklüğüne bağlı olarak tayin edilmiş bir alan içinde genel ve mahalli programlarla tespit edilmiş olan, sosyal ekonomik donatım tesislerine haiz, bir şehir etrafında ulaşım ile birbirine bağlı, aynı zamanda kendi içerisinde gruplar yaratan, tabi bir gelişimi olan kır yerleşimlerinden kurulur” şeklinde tanımlanabilir (Çetiner, 1971).

Yerleşme sistemleri içinde merkezi mevkie sahip olan şehirlerin de alanlarının kendi içinde hizmet bölgeleri ve iskan gruplarına göre ayrımları yapılabilir. Bu ayrımların bir sistem içinde yapılması, şehir organizasyonu yönünden gereklidir (Çetiner, 1991).

1945’te Atina’da toplanan U.I.A. (Uluslararası Mimar ve Şehirciler Birliği) Kongresi’nde şehir fonksiyonları oturmak, çalışmak, dinlenmek (boş saatleri değerlendirmek) ve dolaşmak olarak dört kısma ayrılmıştır. Kongrede alınan kararlara göre, bu fonksiyonlara ayrılan alanlar önemlerine, kullanım şekillerine göre tayin edilecek ve her birinin yerleşme içinde olması gereken düzenleri tespit edilecektir. Bu dört fonksiyona hitap eden bölgeler genel olarak çizelge 2.1’deki gibidir (İBB,2003).

Çizelge 2.1 Şehir fonksiyonları (İBB, 2003)

1.BARINMA	2.ÇALIŞMA	3.DİNLENME	4.ULAŞIM
İskan Alanları	Tarım	Bedenen ve fikren eğitim yerleri, parklar, yeşil alanlar, spor ve eğlence tesisleri	Şehir içi ve şehirlerarası ulaşım
	Sanayi		
	Ticaret		Hava, Kara, Deniz, Demiryolu ulaşım tesisleri
	Sağlık		
	Eğitim		
	İdare, v.s.		

Planlamanın temel ilkeleri ile birbiri aleyhine gelişen fonksiyonlar belirli bir hedefe yöneltilir ve aralarında bir denge kurulur. Ancak bu, şehir içinde belirli konut, çalışma, dinlenme ve ulaşım bölgelerinin oranlı bir şekilde dağıtılmasına bağlıdır. Bölgelerin içinde olması gereken donatı tesislerinin, ilgili bulundukları iskan gruplarının nüfuslarına, fiziki ve ekonomik özelliklerine, sosyal yaşantılarına göre sayı ve çeşitleri artar, yerleşme yerleri belirlenir (Çetiner, 1971).

2.2.6 Donatı Yönünden Yerleşme Hiyerarşisi

Şehir ya da genel olarak yerleşmelerde hiyerarşik bir düzen söz konusudur. Şehir, en küçük birlik olan aileden başlayıp büyüyen, çeşitli iskan gruplarını, çalışma ve hizmet alanlarını kapsamaktadır (İBB, 2003).

Donatıya bağlı olarak yerleşme hiyerarşisinin Türkiye şartlarına ve literatür araştırmalarına göre açılımı yapıldığında, kenti teşkil eden elemanlar sırasıyla; konut, konut grupları, küçük komşuluk, komşuluk, ilköğretim yerleşme birimi, semt (küçük şehir) ve şehrsel birimdir. Bu elemanların içindeki aile sayıları, nüfusları ve gerekli donatım tesisleri çizelge 2.2’de belirtilmiştir (Çetiner, 1991).

Çizelge 2.2 Kent içinde yerleşme hiyerarşisi (Çetiner, 1991)

ÜNİTE	TANIMLAR	AİLE VEYA HANE SAYISI	NÜFUS	İHTİYAÇLAR
1	KONUT	1	1-10	Bahçe, bahçe yolu, teras, balkon, merdiven, asansör.
	Tek Aile Konutu			
	Çok Aile Konutu			
2	KONUT GRUBU	6-10	30-50	Çocuk oyun yeri
3	KÜÇÜK KOMŞULUK (10 Konut Grubu)	60-120	300-600	Küçük çocuk oyun yeri, çocuk bahçesi, otopark
4	KOMŞULUK BİRİMİ (5 Komşuluk Grubu)	300-400	1.500-2.000	Çocuk yuvası, oyun yeri, küçük çarşı.
5	İLKÖĞRETİM BİRİMİ (2-3 Komşuluk Grubu)	700-1.000	3.500-5.000	İlkokul, açık yeşil alan, mescit, çarşı
6	SEMT BİRİMİ (2-3 İlkokul Birimi)	2.000-3.000	10.000-15.000	Ortaokul, sanat okulu, çarşı, tamirhaneler, spor alanları, idari ve sosyal tesisler, dini tesisler.
7	ŞEHİRSEL BİRİM	4.000-9.000	20.000-50.000	Lise, stadyum, şehir merkezi, tiyatro vs.

İskan grupları alanda daha fazla yer kapladıkça ve daha fazla nüfus barındırdıkça, ihtiyaç alanları da artacak ve buna bağlı olarak da hizmet alanlarına da ihtiyaç duyulacaktır. İdeal olan gelişme şekli, sosyo-ekonomik planlamaya dayanan bir düzenleme şekli ile nüfusun yerleştiği alanlar arasındaki hiyerarşik ilişkiye paralel olarak; donatı alanlarının da belli bir kademelenme ile düzenlenmesidir. Bu aynı zamanda modern şehircilik ilkeleri yönünden de kaçınılmaz bir gerçektir (İBB, 2003).

2.2.7 Komşuluk Ünitesi Kavramı

Planlama kolaylıkları açısından, donatıların rasyonel dağıtılabilmesi ve donatıların nüfusa göre mekanda konumsal dağılımı ve alansal büyüklüğünün belirlenebilmesi için bir takım kavramlara gerek vardır. Kavramlaşma belirli bir nüfus için donatı ihtiyacının belirginleştiği aşamadır. Komşuluk ünitesi, nüfus büyüklüğü çocuk nüfusu oranına bağlı olarak değişmektedir. İlköğretim okulu temel donatı olarak alınırsa, yaklaşık 3500–5000 kişilik bir komşuluk ünitesi Türkiye için uygun büyüklük olmaktadır. Böylesi bir ünite genellikle şu elemanları kapsar; (Nişancı v.d., 2002)

- İskan Alanları,
- Okullar,
- Açık sahalar, oyun yerleri,
- Küçük bir alışveriş merkezi,
- Toplantı yeri ve umumi tesisler,
- Gerekli ulaşım alanları.

2.2.8 İlköğretim Yerleşme Birimi

İlkokul yerleşme biriminde olması gereken donatı tesisleri şunlardır;

- Yerleşme alanları (konut yapıları, yapıların içindeki avlular, bahçeler, teraslar, garajlar vs.)
- Donatı alanları
- Eğitim (ilköğretim, anaokulu, yuva)
- Sosyal Tesis (çocuk oyun bahçesi, sosyal merkez, toplantı salonu)
- Kültürel Tesis (gençlik evi)
- Sağlık Hizmeti (mediko-sosyal merkez servis merkezleri)
- Dinlenme ve Eğlence (oyun sahaları, park yerleri)
- Ticari Tesisler (fırın, kasap, bakkal, manav, şarküteri, eczane, nalbur, berber, sinema, kahve, lokal)
- Altyapı Tesisleri (temiz su, pis su, elektrik, telefon)
- İdari Tesisler (idari ünite, itfaiye servisi, polis)
- Bu hizmet tesislerinden başka, yer yer hizmet endüstrileri de bu üniteye bulunmaktadır (Çetiner, 1991).

2.2.9 İlköğretim Yerleşme Biriminde Gerekli Alan İhtiyacı

Bu ünitenin alan olarak tayininde hizmet tesislerine olan mesafe, nüfus ve yoğunluk gibi kriterler rol oynar. Ülkemizde hizmet tesislerine olan uzaklığa göre ünite büyüklüğü tayin edilmek istendiğinde ilköğretim okullarının en uzak konuta mesafesi 500 m alınmalıdır. Ayrıca İlköğretim ünitesinin alan yönünden büyüklüğü, konut tiplerine, yerleşme şekline dolayısıyla yoğunluğa göre değişmektedir (Çetiner, 1991).

3194 sayılı İmar Kanunu Uyarınca hazırlanan 4880 sayılı Plan Yapımına Dair Esaslara

Yönelik Yönetmelikte sosyal donatılar için belirlenen standart değerler yoğunluk ve alan miktarına göre çizelge 2.3 ve çizelge 2.4’te verilmiştir.

Çizelge 2.3 Kentsel sosyal ve teknik alt yapının yoğunluk kriterine göre belirlenen asgari alan standartları (PYAEDY)

NÜFUS	0–15.000	15.000–45.000	45.000–100.000	100.000–+
Kreş+ Anaokulu	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi
İlköğretim	4 m ² / kişi	4 m ² / kişi	4,5 m ² / kişi	4,5 m ² / kişi
Ortaöğretim	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi
Aktif Yeşil Alan	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi
Sağlık Tesisi Alanları	2 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² / kişi
Kültürel Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	2,5 m ² / kişi
Sosyal Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1,5 m ² / kişi
Halk Eğitim Merkezi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi
Dini Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi
İdari Tesis Alanları	3 m ² / kişi	3.5 m ² / kişi	4 m ² / kişi	5 m ² / kişi
Teknik Alt Yapı (yol ve otopark hariç)	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² / kişi

Çizelge 2.4 Eğitim tesisleri için gerekli asgari alan standartları (PYAEDY)

EĞİTİM TESİSLERİ	ALAN BÜYÜKLÜĞÜ (m ²)
Anaokulu	3000 – 5000
İlköğretim Okulu	8000 – 15000
Lise, Anadolu Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi	10000 – 15000
Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise	20000 – 30000
Pratik Sanat Okulu	3000 – 5000
Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Otelcilik Meslek Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi	20000 – 30000
Halk Eğitim Merkezi	4000 – 8000

2.2.10 İlköğretim Erişilebilirlik Mesafelerinin Yer Seçimine Etkisi

İlkokul yerleşme biriminin nüfus yönünden büyüklüğünün saptanması kadar önemli olan bir konu da sınırlarının belli olmasıdır. Planlanacak birimde ilköğretim okullarının yer seçimi de, öğrencilerin erişme kriterlerini belirlemek açısından önemlidir. Yine yapılan araştırmalara göre, mesafe en fazla 1000 m. olmalıdır (Keeble, 1983’den değiştirilerek).

Şehirsel mekan içinde, donatılar homojen dağılmalıdır. Birinin etki alanının bittiği yerde, bir diğerrinin etki alanı başlamalıdır. Böylece herkesin donatılara erişme olanağı eşdeğerde olacaktır. (Göçer, 1990)

Çizelge 2.5’te birkaç donatı türü için erişilebilirlik mesafeleri verilmiştir.

Çizelge 2.5 Donatı ve erişilebilirlik mesafeleri (Çetiner, 1991)

DONATI TÜRÜ	MESAFE (m.)
Anaokulu	400
İlköğretim	1000
Lise	1600
Sosyal-Kültürel Eğlence	800
Sağlık	800
Güvenlik	1000

2.2.11 İlköğretim Yerleşme Biriminin Fiziki Planlaması

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nun 61. madde’si “Okul binalarının sağlık, eğitim-öğretim ve ulaşım bakımından elverişli bir mahalde olması göz önünde bulundurulur. Meyhane, kahvehane, kiraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlerin, okul binalarından kapıdan kapıya en az 100 metre uzaklıkta bulunması zorunludur. Turizmin yoğun olduğu yörelerdeki okulların tatil olduğu dönemlerde yukarıda belirtilen işyerleri ile okullar arasında 100 metre şartı aranmaz. Bununla ilgili esaslar İçişleri, Milli Eğitim, Sağlık, Kültür ve Turizm bakanlıklarının müştereken hazırlayacakları yönetmelikle belirlenir” hükmüyle, okul alanının çevresine ilişkin kurallar getirilmiştir.

Kentsel nüfus yoğunluğu ve okul çağı nüfusunun kent içindeki dağılımı, göreceli olarak dahi olsa gözetilmeden oluşturulmaya çalışılan eğitim tesislerindeki temel kaygı; “her ne olursa olsun, bir eğitim birimi tesis edilsin” yaklaşımı olduğundan, eğitim tesislerinde aranan alan ve donatım standartlarıyla kent içindeki konumu açısından beklenen fiziksel mekan oluşumları gözden kaçırılmış olmaktadır (Özyaba, 1998).

Clerence Stein ilköğretim üniteleri üzerine bazı teklifler sunmuş, bu tekliflerle ünite merkezinde ilköğretim ve yerleşme ihtiyaçlarını karşılayacak servisler düşünülmüştür. Amaç, her konut grubuna kadar ulaşabilen, araç yollarıyla ilgili olmadan, merkeze ve okula ulaşabilen yaya yollarının oluşturulabilmesidir. Bu suretle yaya ya da taşıt ulaşımının net bir şekilde ayrımı yapılabilecek, endişe edilmeden çocuklar okullarına gidebilecektir (Çetiner, 1991).

Çocuk bahçesi, oyun yerleri, mahalli bahçeler, halka mahsus spor yerleri bu yerleşme birimi içindeki yeşil ve açık alan kapsamına giren tesislerdir. Çoğu zaman ev bahçeleri, bloklar arasında kalan alanlar da bu tanım içinde yer almaktadır. Birçok ülkede 3-6 yaş arasındaki çocukların oyun yerleri, ilköğretim okulu ve bu tesis için gerekli spor ve oyun yerleri ile

birlikte düşünölmektedir (Çetiner, 1971).

2.3 ÇALIŞMA BÖLGESİ: FATİH İLÇESİ

2.3.1 Tarihçe

Fatih'teki ilk yerleşim Bizans döneminde başlamıştır. Byzantion'un nüfusunun artmasından dolayı yerleşim Constantinus surlarının dışına doğru genişlemiştir. Bugünkü Unkapanı-Yenikapı, Ayvansaray-Yedikule arasında kalan alanlarda IV. ve V. yüzyıllarda yoğun bir yerleşme başlamıştır. Constantinopolis'in nüfusu Roma'nın nüfusunu aşmıştır. Bunun üzerine İmparator II. Theodosius yeni yerleşmeleri de içerisine almak üzere 412 yılında Yedikule ile Ayvansaray arasında bugünkü surları yaptırmıştır. Fatih semti de bu yeni yapılan surların içerisinde kalmıştır. (Meydan Larousse, 1993).

1204 yılında yapılan 4. Haçlı Seferi sırasında İstanbul Latinler tarafından kuşatılmıştır. Bu kuşatmada şehir merkezinin kurulu olduğu ilçe, yakılıp yıkılmıştır. Daha sonraki tarihlerde depremden de zarar gören ilçe harabe haline gelmiştir (Meydan Larousse, 1993).

Constantinus döneminde şehrin ana ulaşım çizgisi Aksaray üzerinden Yedikule'ye uzandığı için, Osmanlı dönemine göre, şehir içinde ikincil bir statüde kalmıştır. Ancak ilçenin hem Haliç'i hem de Marmara'yı gören bir yerleşme alanı olması nedeniyle Constantinus döneminin ve sonrasının önemli sarayları bu bölgede yoğunlaşmıştır. 1453 yılında İstanbul'un fethiyle Fatih Sultan Mehmet ilk inşaat olarak Fatih Camiini yaptırmıştır. İstanbul'un ilk büyük cami ve imaretinin çevresinde oluşan ve şehri fetheden sultanın lakabını taşıyan Fatih semti, Türk döneminin en ünlü ve simgesel nitelikli yerleşim alanlarından biridir. Constantinus Suru, Fatih Külliyesinin hemen batısından geçmektedir. Constantinus'un (hd 324–337) anıt mezarı ve Martirion'u daha sonra onun yerine yapılan İustinianos'un Havariyun Kilisesi, fetihten sonra da Fatih Sultan Mehmet'in büyük külliyesi ile taçlanmış ve şehir tarihinde, her zaman büyük imparator ve sultanların anılarıyla bütünleşmiştir. Constantinus'un Martirion'unun burada bulunması, şehrin kurulduğu dönemde bu bölgeye özel bir önem kazandırmıştır. Zamanla Fatih Camii çevresinde yeni binalar kurulmuş, böylece ilçenin çekirdeği meydana gelmiştir (İBB, 2003).

18.yy'da eski şehri bırakarak, yerleşim, kıyıları boyunca surlar dışına uzanmıştır. Fatih semti de 18.yy'dan sonra fazla bir gelişme göstermemiştir. 18.yy'da meydana gelen yangınlar eski mahalleleri yer yer yok ettiği gibi, 1766'daki büyük depremde Fatih Külliyesi de büyük ölçüde tahrip olmuş, cami tümüyle yıkılmıştır. III. Mustafa (hd 1757-1774) tarafından yeniden yaptırılan cami 1771'de tekrar hizmete açılmış, Fatih'in ve Gülbahar Hatun'un

türbeleri de ancak I. Abdülhamid döneminde (1774-1789) bitmiştir (Wikipedia Elektronik Sözlük, 2007).

Fatih 1908'deki Çırçır yangınında büyük ölçüde tahrip olmuş, 31 Mayıs 1918'deki Cibali yangınında ise yöredeki binlerce bina yok olmuştur. I. Dünya Savaşı'ndan önce ortogonal (birbirini dik açılarla kesen) sistemde bir yol dokusuyla planlanan semtte ahşap yapılar giderek küçük ölçekli iki-üç katlı apartman ve evlerle yer değiştirmiştir. Yine de, Saraçhane'den geçen Atatürk Bulvarı ve Fatih Medreselerinin temellerini ortaya çıkararak Edirnekapi'ya uzanan büyük bulvar (Macar Kardeşler ve Fevzi Paşa caddeleri) açılana kadar, yangın yerleri dışında, Fatih'te eski sokak dokusunu ve ahşap yapılarını koruyan mahalleler bulunmaktaydı. Menderes'in imar hareketleri döneminde (1954-1960) yapı yoğunluğu artmaya başlayınca çok katlı beton apartmanlar giderek çoğalmış, semtin eski sakinleri yeni nüfus karşısında azınlıkta kalmış, çoğu aile Fatih'i terk etmiştir. Böylece Fatih'in tarihi dokusu ve sivil mimarisinin hemen hemen hiçbir izi kalmadığı gibi, sosyal dokusu da tümüyle değişmiştir. 1960'ta hizmete giren Belediye Sarayı'nın da etkisiyle, artan nüfus yoğunluğu alt ticaret bölgelerinin gelişmesini teşvik etmiş ve Fevzi Paşa Caddesi boyunca, konut alanlarını işgal eden bir ticaret eksenini ortaya çıkarmıştır. Bu eksen üzerinde eski Fatih Kervansarayı, bazı değişikliklerle, ticari amaçlı işlevlerle restore edilmiştir (www.fatih.bel.tr, 2007).

1913'te İstanbul'un nüfusu 1 milyon 213 bin iken, Ankara'nın başkent olması ve yönetim birimlerinin Ankara'ya taşınması sebebiyle 1923'den sonra İstanbul'un nüfusu 690.000'e düşmüştür. Tarihi Yarımada'daki yönetim fonksiyonları da azalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında; Fatih ve Eminönü İlçeleri beraber İstanbul'un Merkez İlçesini meydana getirirken, 1928 yılında Fatih ve Eminönü olarak ikiye ayrılmıştır. 28.6.1967 tarihli ve 5366 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile ilçedeki bütün bucaklar kaldırılmıştır (www.fatih.bel.tr, 2007).

2.3.2 Coğrafi Konumu

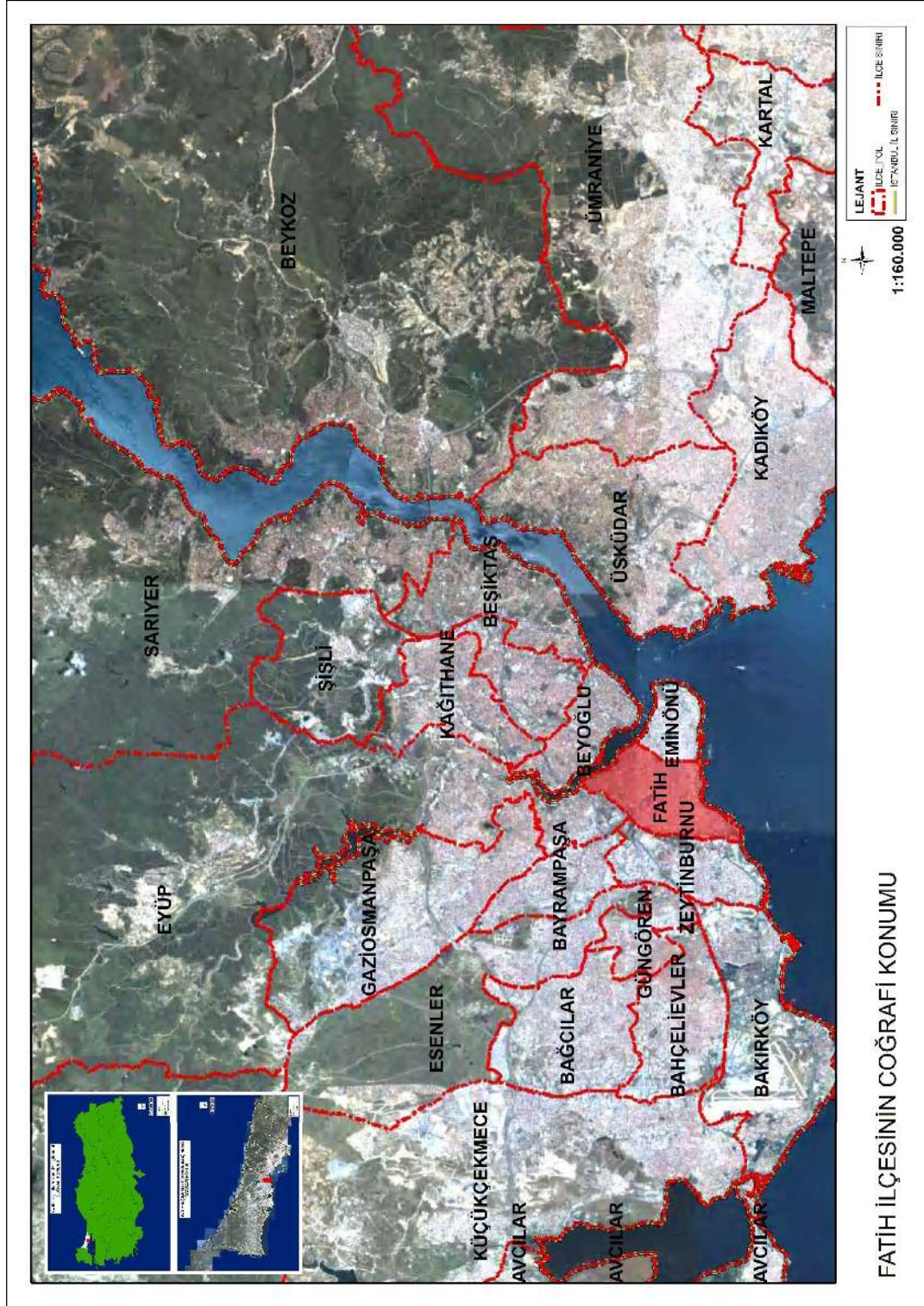
Fatih, coğrafi konum olarak; 28° 55' ve 28° 58' doğu boylamları, 40° 59' ve 41° 03' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. İlçe, kuzeyde Haliç, doğuda Eminönü, batıda Eyüp ve Zeytinburnu, güneyde de Marmara Denizi ile çevrelidir.

İstanbul'un en eski İlçelerinden olan Fatih kuzey ve batıdan tarihi surlarla çevrilidir. Haliç Ayvansaray'dan Yedikule'ye kadar uzanan bir bölümü tamir gören bu surlar Fatih İlçesini Eyüp ve Zeytinburnu İlçelerinden ayırır. Haliç ve Marmara kıyılarındaki deniz surları büyük ölçüde tahrip olduğu, zarar gördüğü için günümüze kadar ulaşmamıştır (www.fatih.gov.tr, 2007). Şekil 2.3'te çalışma alanının Türkiye, İstanbul ve İstanbul Boğazı'na göre coğrafi

konumu gösterilmektedir.

Fatih semti oldukça yüksek bir yerde kurulmuştur. Denizden yüksekliği 60 m.dir. Haliç'e inen vadiler arasında, "dördüncü tepe" denen yüksek plato, sınırları kesin olmasa da eski şehrin XI. Bölgesine tekabül etmektedir (www.fatih.gov.tr, 2007).

İlçenin tümü İstanbul kentinin tarihsel çekirdeği olan sur içinde yer alır. Fatih Belediyesi 1984'e değin İstanbul Belediyesi'ne bağlı bir şubeyken, yapılan bir düzenlemeyle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir ilçe belediyesi durumuna getirilmiştir. Köy yerleşimi olmayan ilçede 69 mahalle vardır. İlçe alanı 1081,00 Ha'dır.

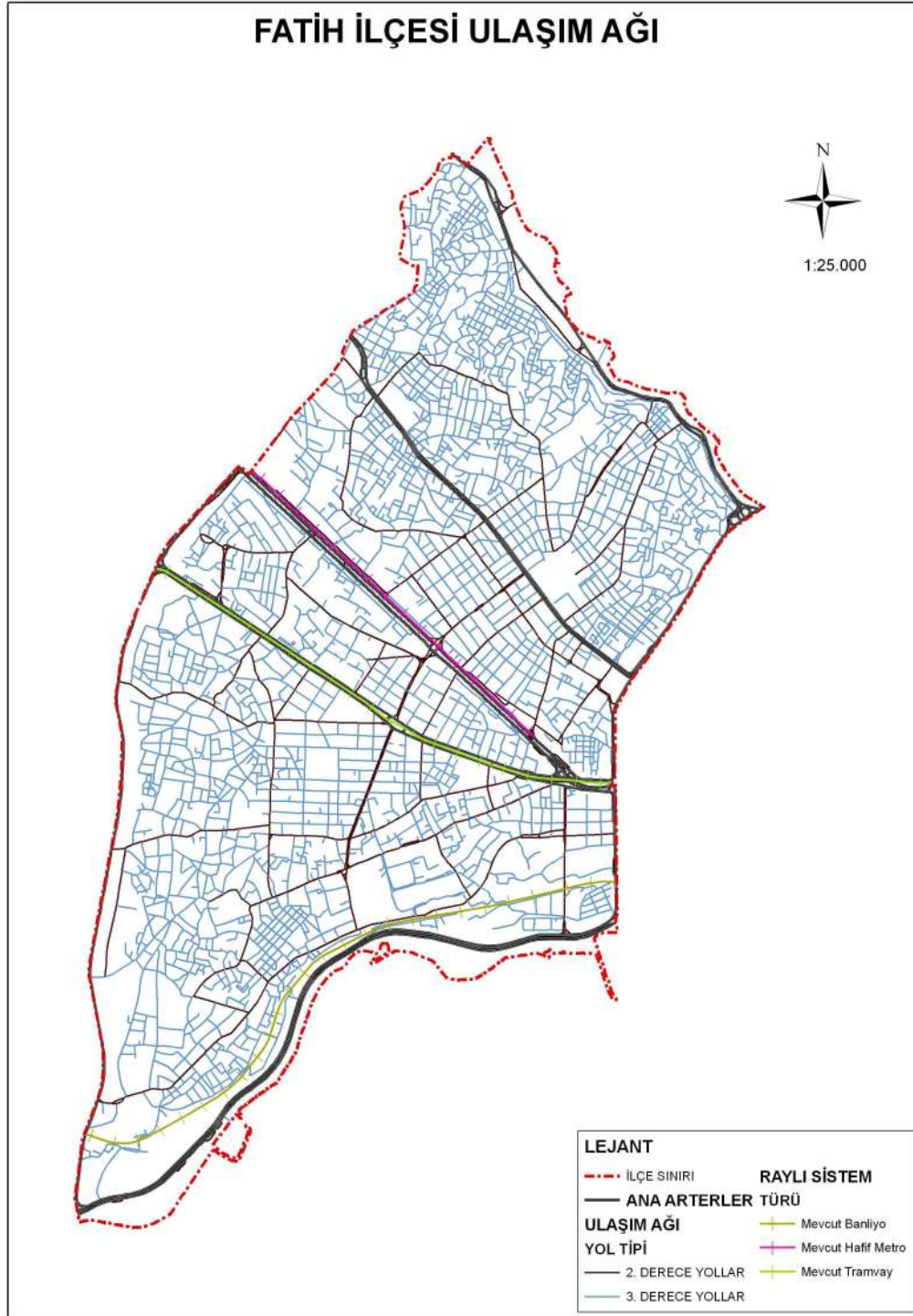

Şekil 2.3 Çalışma alanının Türkiye ve İstanbul içindeki konumu

İstanbul'un batısında kalan ilçelerden gelen önemli şehir içi ulaşım bağlantıları Fatih'ten geçmektedir. Bunların en önemlileri E-5 ve E-6 karayollarıdır. E-6 karayolunun uzantısı olan Vatan Caddesi ile E-5 karayolunun devamı Millet Caddesi ilçenin en önemli ana arteridir. Diğer önemli arterler ise Edirnekapi'dan, Saraçhane'ye uzanan Fevzipaşa ve Macar Kardeşler Caddeleri, Haliç kıyısında Eyüp'ten Eminönü'ne kadar uzanan Ayvansaray, Demirhisar, Balyat Vapur İskele ve Abdülezelpaşa caddeleri ile Marmara kıyısındaki Bakırköy'den Sirkeci'ye uzanan Kennedy Caddesi-Sahil Yolu'dur. İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan ve şehrin batı kıyısında banliyö ulaşımı hizmetine de yarayan çift hatlı demiryolu Sahil Yolu'nun yanında Fatih sınırları içinden geçmektedir. Bu hatta Kocamustafapaşa ve Yedikule istasyonları mevcuttur. Ayrıca batıdaki ilçelere hızlı ve kolay ulaşımı sağlayan "Metro" sisteminin başlangıç noktası Vatan Caddesinde bulunmakta ve bu caddenin altında devam ederek Topkapı'dan sonra ilçe sınırları dışına çıkmaktadır. Sirkeci'den gelen "Çağdaş Tramvay" hattı Aksaray'dan itibaren Millet Caddesi boyunca devam ederek Topkapı'dan diğer ilçelere gelmektedir (İBB, 2003).

Tarihi Yarımada içerisinde lastik tekerlekli araç trafiğini cazip hale getirmemek amacıyla, raylı sistem destekli yaya ağırlıklı ulaşım çözümlerine ağırlık verilerek, taşıt trafiğini özendirici kararlardan kaçınılmıştır. Envanterin yoğun olduğu bölgelerde istikametlere müdahale edilmeyerek geleneksel dokunun korunması sağlanmış, diğer alanlarda ise küçük uygulamalar dışında müdahaleler yapılmamış, yeni yollar açılmayarak, ulaşım sistemi otopark alanları ile desteklenmiştir. Bunun dışında mevcut ulaşım dokusunda tıkanan kavşak noktaları, sokak ve caddelerde çözüm üretilebilmesi için alt ölçekli planları yönlendirici kararlar üretilmiştir (www.fatih.gov.tr, 2007).

Şekil 2.4'te ilçe ulaşım ağı görülmektedir.

Şekil 2.4 İlçe ulaşım ağı

2.3.3 Demografik Yapı

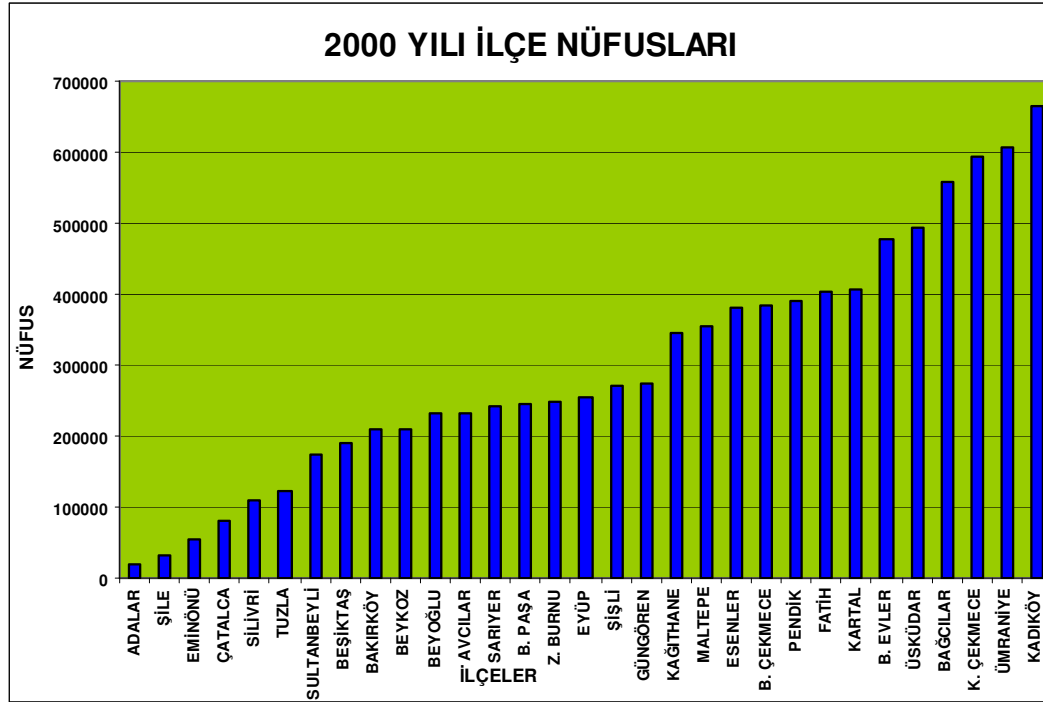
Haliç'te 1900'lü yılların başında kurulmaya başlayan sanayi tesisleri, Cumhuriyet devrinde H. Prost'un yapmış olduğu planın önerileriyle daha da pekiştirilmiş, sanayi üretimi ile birlikte imalat sanayinin de gelişmesi sonrasında en yoğun konut yerleşim alanlarının bulunduğu Fatih'in Haliç'e bakan yamaçlarındaki konut alanları sanayi yapılanmasının getirdiği koşullar çerçevesinde köhnemeye ve yapı değişim sürecine başlamıştır. Şekil 2.6 ve çizelge 2.6'da görüldüğü gibi burada yer alan konut nüfusu bölgeden uzaklaşmaya başlamış, sosyal ve fiziki yapı bozulmuş, 1983 yılından sonra sanayinin bölgeden kaldırılmasından sonra eski sosyal dokusundan farklı olmakla birlikte bölge yeniden nüfus kazanmaya başlamıştır ancak sonrasında düşüş devam etmiştir (İBB, 2003).

Fatih dışındaki İstanbul nüfusunun artmasıyla birlikte, yerel ve uluslararası ölçekteki sosyal ve ekonomik gelişmeler Yarımada'nın gece ve gündüz değerlerinin değişmesinde önemli rol oynamıştır. Bölgedeki konut fonksiyonu, konaklama ve ticaret fonksiyonuna dönüşmüştür. Bununla birlikte, üniversite, ülke ölçeğinde hizmet veren hastaneler, çeşitli idari birimler nedeniyle İstanbul'un ve Türkiye'nin Merkezi İş Alanı (MİA) 'sı konumuna gelen Tarihi Yarımada, kendi nüfusunun 25 katı fazlasına hizmet verir duruma gelmiş ve Yarımada'daki konut bölgeleri ve buna bağlı olarak nüfus gün geçtikçe azalmaya başlamıştır (İBB, 2003).

Fatih ve Eminönü kesimlerindeki mevcut konut stokunun yerleşik nüfusu arttırmaksızın korunarak, yerleşik nüfus için gerekli donatım ve altyapı sağlanmış sağlıklı yaşam çevrelerinin oluşturulması hedeflenmektedir (İBB, 2003). Plana göre, "Konut alanlarında mevcut yoğunluğu arttırıcı yapılaşmaya kesinlikle izin verilmeyecektir." hükmü getirilmiştir.

Çizelge 2.6 İstanbul İli ilçeleri 1970–2000 yılları nüfus verileri

İLÇELER/YILLAR	1970	1975	1980	1985	1990	2000
ADALAR	17600	13171	18232	14785	19413	17760
AVCILAR	11203	16534	33546	60565	126493	233749
B. ÇEKMECE	14658	21062	35903	58365	142910	384089
B. EVLER	57159	102735	171040	228593	340419	478623
B. PAŞA	124085	157367	168756	194723	212570	246006
BAĞCILAR	9688	36875	95176	170818	304478	556519
BAKIRKÖY	112312	150942	165319	183286	215494	208398
BEŞİKTAŞ	136105	174931	188117	204911	192210	190813
BEYKOZ	76385	92767	114812	136063	163786	210832
BEYOĞLU	225850	230532	223360	245999	229000	231900
ÇATALCA	54865	50397	53154	59015	64241	81589
EMİNÖNÜ	136997	122885	93324	93383	83444	55635
ESENLER	33025	64471	113653	161184	254776	380709
EYÜP	114746	139851	162244	182464	211986	255912
FATİH	417662	504127	474578	497459	462464	403508
G. O. PAŞA	125667	160949	219026	289841	393667	752389
GÜNGÖREN	40160	73593	108440	151991	213109	272950
K. ÇEKMECE	77762	123649	192642	255516	352926	594524
KADIKÖY	241593	362578	468217	577863	648282	663299
KAĞITHANE	145427	207448	222977	257884	269042	345239
KARTAL	64028	105202	144185	188686	357276	407865
MALTEPE	48360	98160	142380	199930	254256	355384
PENDİK	44496	68067	100603	149921	236446	389657
SARIYER	67902	85262	117659	147503	171872	242543
SİLİVRİ	37443	40106	53032	55625	77599	108155
SULTANBEYLİ	-	-	-	-	-	175700
ŞİLE	19427	18648	20424	19310	25372	32447
ŞİŞLİ	220194	233124	244708	268642	250478	270674
TUZLA	11938	15676	26671	34603	59500	123225
ÜMRANİYE	27740	51938	105045	166887	301257	605855
ÜSKÜDAR	143527	202950	261141	329298	395623	495118
Z. BURNU	117905	123548	124543	147849	165679	247669
İSTANBUL	3019032	3904588	4741890	5842985	7309190	10018735

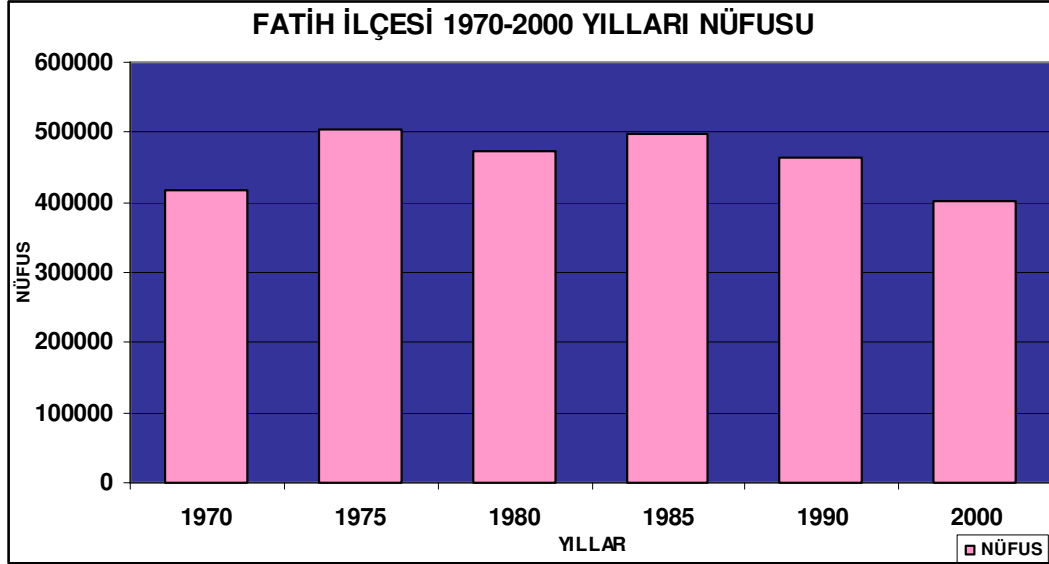

Şekil 2.5 İstanbul İli 2000 yılı ilçe nüfusları

1950–1960 arasında İstanbul ve Suriçi sanayileşmeye yeni başlamıştır. Batıda 150 yılda gerçekleştirilen kentleşmeyi kırsal insan göçü sebebiyle İstanbul’da 10 yıla sığdırılmıştır. Bu durum Tarihi Yarımada içerisinde yapılaşmayı ve yoğun nüfus artışını getirmiştir .

Eminönü 1965 yılından bu yana nüfus kaybetmesine rağmen, Fatih’te 1975 yılından sonra nüfus azalması yaşanmaya başlanmıştır (Şekil 2.6). Her ne kadar 1980–1985 yılları arasında artış olduğu görülsede, artış sebebinin, bu yıllarda yapılan idari değişiklik sebebiyle olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, Fatih’teki 1975’ten sonraki azalma, Eski hava fotoğraflarından da izlendiği (Şekil 2.7, şekil 2.8, şekil 2.9) gibi ilçedeki boş alanlara Eminönü’nden boşalan nüfusun yerleşmesi ve sonrasında Aksaray’dan başlayarak konut alanlarının otel ve diğer ticaret alanları tarafından yer değiştirmeye başlaması olarak açıklanabilmektedir. 1950–1960 arası dönemde raylı taşımacılık geri plana atılmaya başlanmıştır. 1960–1965 arasında kentleşmenin daha çok imalat sanayine bağlı olarak geliştiği görülmüştür. Bundan dolayı İstanbul Anadolu köylerinden göç almaya başlamış, bu göçler apartmanlaşmayı doğurmuştur. Merkezi iş alanı, nüfus, istihdam, altyapı, ekonomik ilişkiler ağı içinde kullanılacak yerleşmelerden ziyade tarihsel kimlik göz ardı edilerek ya da hedef tayin edilerek yapılmıştır. Özellikle 1946 yılından sonraki hava fotoğraflarından da anlaşıldığı üzere, Prost Planı’nda, Menderes imar hareketlerinde ve diğer planlarda vilayet, belediye (Büyükşehir, Fatih,

Eminönü), üniversite (İstanbul Üniversitesi), adliye, karakol hatta hastaneler gibi kurumlar Suriçi’nde bırakılmıştır (İBB, 2003).

Şekil 2.6 Fatih İlçesi 1970–2000 yılları nüfusu

Şekil 2.7 Fatih, Cerrahpaşa, Süleymaniye Bölgeleri 1912 yılına ait hava fotoğrafı (İBB,2003)

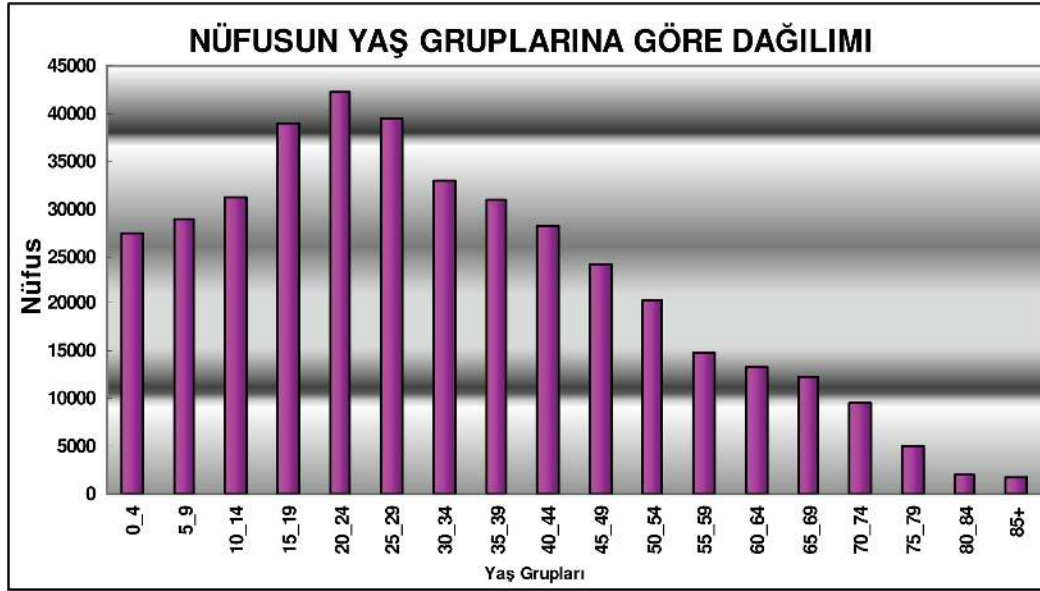
Şekil 2.8 Fatih, Süleymaniye, Fener, Balat, Ayvansaray ve çevresi 1946 yılına ait hava fotoğrafı (İBB, 2003)

1966 yılına ait Harita Genel Komutanlığı tarafından çekilmiş şekil 2.9'daki hava fotoğrafında, Prost planlarının ve Menderes imar hareketlerinin sonuçlarını, yapı yoğunluğunun artışı olarak, görmek mümkündür (İBB, 2003). Bu hava fotoğrafları şehirleşmenin olumsuz gelişiminin başlangıcını göstermektedir.

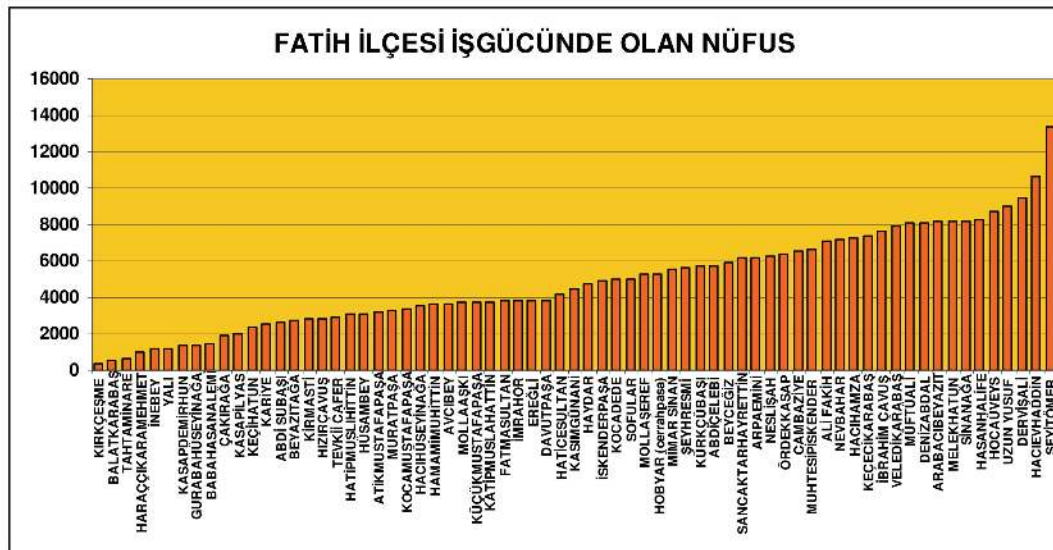

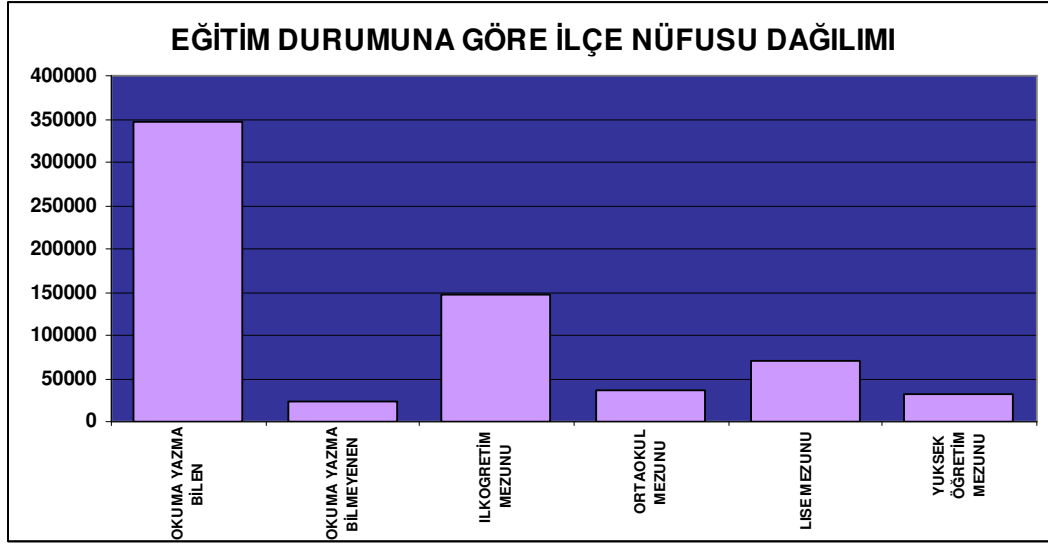
Şekil 2.9 1966 yılı Eminönü İlçesi'nin tamamını ve Fatih İlçesi'nin büyük bölümünü kapsayan hava fotoğrafı (İBB, 2003)

İlçenin bugünkü demografik yapısına bakıldığında, genç nüfusun yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 2.10). İlçede işgücünün en yüksek olduğu mahalle, nüfusun da en yüksek olduğu Seyitömer Mahallesi iken, en düşük olduğu mahalle yine nüfusun en düşük olduğu Kırkçeşme Mahallesidir (Şekil 2.11). Şekil 2.12'te eğitim durumuna göre dağılım görülmektedir. Buna göre, ilçede okuma yazma bilmeyen nüfus, toplam nüfusun ~ % 5'idir. İlköğretim mezunları, ilçe nüfusunun ~ % 36'sını, ortaöğretim mezunları ~ % 8'ini ve yüksek öğrenim mezunları ~ % 9'unu oluşturmaktadır.

Şekil 2.10 Fatih İlçesi 2000 Genel Nüfus Sayımı verilerine göre yaş grupları dağılımı

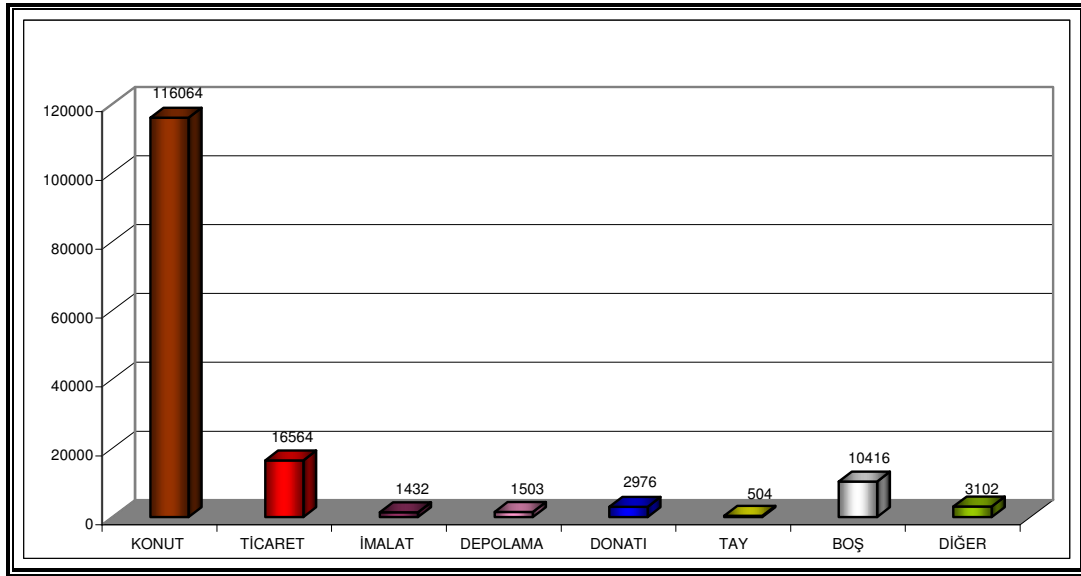
Şekil 2.12 Eğitim durumuna göre nüfusun dağılımı

2.3.4 Fatih İlçesi Yapı Fonksiyonları

Fatih İlçesi genelinde 36.790 yapıya ilişkin veri toplanmıştır. 129.755 kat, 152.561 birim ve 16.025.064 m² alanda yapılan tespit çalışmaları sonucunda Fatih genelinde kat ve birim bazında ilk sırayı konut fonksiyonu almakta, bunu ticaret, boş, diğer, sosyal donatı, depolama, imalat ve teknik altyapı alanları izlemektedir (Çizelge 2.7). Fonksiyonların alansal dağılımına bakıldığında bu sıralamanın konut, sosyal donatı, ticaret, boş, imalat, depolama, teknik altyapı ve diğer kullanımlar şeklinde gerçekleştiğini görülmektedir (İBB, 2003).

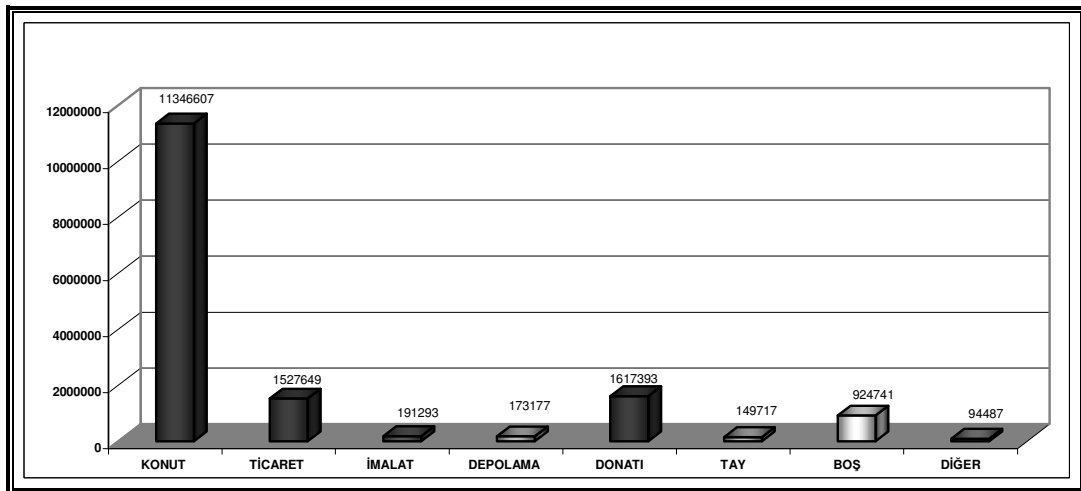
Çizelge 2.7 Fatih İlçesi fonksiyon analizi (İBB, 2003)

FONKSİYON ADI	BİRİM SAYISI	KAT SAYISI	ALAN [m2]
Konut	116064	97948	11346607
Ticaret	16564	13132	1527649
İmalat	1432	1322	191293
Depolama	1503	1434	173177
Sosyal donatı	2976	3001	1617393
Teknik altyapı	504	502	149717
Boş, kullanılmayan yapılar	10416	9314	924741
Diğer (müştemilat vs)	3102	3102	94487
Toplam	152561	129755	16025064

Şekil 2.13 Fatih İlçesi birim sayısına göre fonksiyon dağılımı (İBB, 2003)

Birim sayısına göre fonksiyon alanlarının dağılımı için şekil 2.13'e bakıldığında; Fatih İlçesi'ndeki fonksiyonların 152.561 birimde toplandığı ve bu birimler içinde konut alanlarının 116.064 birim (%76,1) ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Konut alanlarını sırasıyla, 16.564 birim (%10,9) ile ticaret, 10.416 birim (%6,8) ile boş, 3102 birim (%2) ile diğer, 2976 birim (%2) ile sosyal donatı, 1503 birim (%1) ile depolama, 1432 birim (%0,9) ile imalat ve 504 birim (%0,3) ile teknik altyapı izlemektedir (İBB,2003).

Şekil 2.14 Fatih İlçesi kapladıkları alanlara göre fonksiyon dağılımı (İBB, 2003)

Fatih İlçesi genelinde kat kat ve birim bazında tesbit edilen fonksiyonların kapladıkları alanların dağılımına bakıldığında da (şekil 2.14) konut alanlarının diğer fonksiyonlara göre

11.346.607m² ve %70,8 ile ilk sırada olduğu görülmektedir. Konut alanlarını sırasıyla, 1.617.393 m² ve %10,1 ile sosyal donatı alanları, 1.527.649 m² ve %9,5 ile ticaret alanları, 924.741 m² ve %5,8 ile boş alanlar, 191.293 m² ve %1,2 ile imalat alanları, 173.177 m² ve %1,1 ile depolama alanları, 149.717 m² ve %0,9 ile teknik altyapı alanları ve 94.487 m² ve %0,6 ile diğer alanlar izlemektedir (İBB, 2003).

Genel olarak Fatih İlçesi'ndeki fonksiyonel dağılıma bakılacak olursa, konut alanlarının kat, birim ve kapladığı alan bazında önemli bir farkla önde olduğunu söylemek mümkündür. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre Fatih İlçesi'nde 403 508 kişi yaşadığı düşünüldüğünde, konut alanlarının toplamının nüfusa oranından, kişi başına 27,8 m² gibi bir standart değer ortaya çıkmaktadır. Bu ifadeye göre, Fatih İlçesi genelinde, ortalama 25 m²'lik kişi başına düşen konut kullanım alanının üzerinde bir standardın olduğu görülmektedir. Ancak 2000 yılı sayım sonuçları ile arazi tespit çalışmaları sonuçları arasında Fatih İlçesi'nde de fark vardır. Bu farkın sebebi yine Eminönü İlçesi'nde olduğu gibi Fatih İlçesi'nde de ikamet etmemesine rağmen bir şekilde sayılmış olan nüfustur. Arazi tespit çalışmaları sonucunda Fatih İlçesi'nde 393.942 olarak tespit edilen nüfusa göre değerlendirme yapılırsa, kişi başına düşen konut kullanım alanının daha da yükselerek 28,8 m² olduğu görülmektedir (İBB, 2003).

Fatih İlçesi sosyal donatı alanları açısından oldukça fakir bir ilçe görünümündedir. Mevcut donatı alanları da büyük ölçüde metropol ölçeğinde hizmet veren alanlardan veya yerleşik nüfusun ihtiyaçlarına hitap eder türden olmayan kamu kurum ve kuruluş alanlarından oluşmaktadır (İBB, 2003).

3. UYGULAMA

3.1 UYGULAMANIN AMACI

Bu çalışmada amaç, Fatih ilçesindeki İlköğretim okulları için, PYAEDY’te belirtilen standart değer ile planlama ilkelerinde gözetilen ilköğretim okullarına erişilebilirlik mesafesi değerine göre yeterliliğin, CBS araçları ile karşılaştırılarak incelenmesidir. Fatih ilçesi, eski bir yerleşim olması nedeniyle donatı yeterliliğini sağlıyor olması beklentisi ve İstanbul ili içerisinde 69 mahalle ile en fazla mahalle sayısına sahip olması nedeniyle çalışma bölgesi olarak seçilmiştir.

3.2 YÖNTEM

- Literatür araştırması ve mevcut durumun belirlenmesi: Yapılan literatür araştırması Bölüm 2’de sunulmuştur. Literatür araştırması için, konuyla ilgili kitaplar, makaleler ve yayınlar kütüphane ve internet ortamından sağlanmıştır.
- Problemin çözümüne ilişkin CBS işlemlerine karar verilmesi: İstenilen sonuca yönelik en iyi yöntem için seçilecek işlemlerin kararı verilerek bu aşama sonrasındaki adımlar için yapılacak seçimler burada yön kazanmıştır. Bu çalışmada haritaların hazırlanmasında ve analizlerde NetCAD 4.0, AutoCAD 2004, CBS yazılımı olan Esri ArcGIS 9.1 araç olarak kullanılmıştır. Analizler gerçekleştirilirken sayısal haritalar CBS ortamına alınmış ve coğrafi veri tabanına (CVT) analizler için gerekli bilgiler aktarılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen harita, tablo ve şekiller Esri ArcGIS 9, Microsoft Office 2003 ve Adobe Photoshop CS2 ile sunuma hazırlanmıştır.
- Gereksinilen verilerin Fatih ilçesi için araştırılması, toplanması ve düzenlenmesi: Ulaşılmak istenen sonuç için gerek duyulan verilerle ilgili işlemler gerçekleştirilmiştir.
- CBS işlemlerinin yapılması: Bu aşamada düzenlenen veriler CBS ortamında analiz edilmiştir.
- Sonuçlarının üretilmesi ve değerlendirilmesi: Yapılan analizler sonucunda, oluşturulan haritalar incelenerek, sonuçlar elde edilmiş ve buna göre değerlendirmeler yapılmıştır.

3.3 VERİLER VE VERİ DÜZENLEMELERİ

Bu çalışmada kullanılan veri ve dokümanlar şunlardır:

- İstanbul ili Fatih ilçesi idari sınırları (İBB, 2006).
- İlköğretim okullarının parsel alanı hesapları için Fatih ilçesi parsel verileri (İBB, 2007).
- İlköğretim okullarının alandaki yerini göstermek için bina vektör grafik verileri (İBB, 2006).
- Ek olarak görselleştirme için Eylül 2005 dönemine ait 1 piksel=1 m çözünürlüklü IKONOS uydu görüntüsü (İBB, 2007).
- Tablo veri olarak 2000 yılı İstanbul ili Fatih ilçesi mahalle bazlı nüfus verileri ve 1970–2000 yılları İstanbul ili nüfus verileri (TÜİK, 2006).

Kullanılan verilerin koordinat sistemi UTM 3 derece, datumu ED50’dir.

İdari sınır verileri İBB'den 2006 yılında .shp formatında temin edilmiştir. Poligon olarak alınan il, ilçe ve mahalle verileri çizgi veri tipine de çevrilmiş, mahalle verilerinin özniteliklerinde çalışmaya yönelik düzenlemeler yapılarak CVT dosyası içine aktarılmıştır.

Parsel ve bina verileri .ncz formatında 22.04.2007 tarihinde İBB'den alınmıştır. Bu veriler CBS ortamında kullanılabilmesi için, .dxf formatına dönüştürülmüş ve .dxf formatındaki veri ArcMap ortamında açılmıştır. ArcMap ortamında, ArcCatalog içerisinde açılan bir CVT dosyası içerisine aktarılıp, çalışmada kullanılacak öznitelikler dışındaki sütunlar silinerek kullanılacak özniteliklere göre veri hazırlanmıştır. Bina verileri, ilköğretim okullarının gösterim açısından daha anlaşılır olması ve çalışmada kolaylık sağlaması için nokta veri tipine dönüştürülmüş, ilköğretim okulları tablodan seçilerek ayrı katman haline getirilmiştir.

Nüfus verileri TÜİK'ten 2006 yılında alınmıştır. İl genelindeki veriler, 1970–2000 yılları arasındaki 5 yıllık Genel Nüfus Sayımı verileri olup, ilçe bazındadır. Fatih ilçesi için, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı verileri mahalle bazlı veriler olarak temin edilmiştir.

Çalışmada kullanılan veriler çizelge 3.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1 Kullanılan veriler ve öznitelikleri

VERİ	TÜRÜ	ÖZNİTELİKLER
İl Sınırı	Vektör-Poligon/Çizgi	İl Kodu, İl Adı, Alanı, Çevresi.
İlçe Sınırı	Vektör-Poligon/Çizgi	İl Kodu, İlçe Kodu, İlçe Adı, Alanı, Çevresi.
Mahalle Sınırı	Vektör-Poligon/Çizgi	İlçe Kodu, İlçe Adı, Mahalle Adı, Mahalle Kodu, Nüfus, İlkokul Parsel Alanı, Parsel Alanı/Nüfus=Oran, Oran/4, 5-14 yaş grubu nüfusu, Çevresi, Alanı.
Parseller	Vektör-Poligon	Parsel Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Ada No, Parsel No, Yüzölçümü, Çevresi.
Binalar	Vektör-Poligon	Bina Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Cinsi, Yapı Adı, HH Vasfı, Konut Sayısı, İşyeri Sayısı, Kullanım Kodu, Alanı, Çevresi.
İlçe Nüfusları	Tablo	İstanbul ili 1970-2000 yılları arası ilçe bazlı nüfus, Fatih ilçesi mahalle bazlı 2000 yılı nüfusu, yaş grupları, okuma-yazma bilmeyen, ilköğretim mezunu, ortaöğretim mezunu, Yüksek Öğrenim mezunu, Çalışan Nüfus, İstihdam Edilen nüfus, İşgücünde olan nüfus.
İKONOS Uydu Görüntüsü	Raster	

3.4 CBS ANALİZ İŞLEMLERİ

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek için mevcut verilerden yeni veriler üretmek gerekmiştir.

Çizelge 3.2’de yeni üretilen veriler sunulmuştur.

Çizelge 3.2 Üretilen veriler

VERİ	TÜRÜ	ÖZNİTELİKLER
İlköğretim Okulları	Vektör-Nokta	Bina Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Cinsi, Yapı Adı, HH Vastı, Kat Adedi, Kullanım Kodu, Alanı, Çevresi.
Erişilebilirlik Mesafeleri	Vektör-Çizgi	Obje Kodu, Obje Tipi, Mesafe.
Tampon Bölge	Vektör-Poligon	Obje Kodu, Obje Tipi, Alan, Çevresi.

İlköğretim okulları verisi, bina verisinden üretilmiştir. Poligon veri olan bina verileri, nokta veriye dönüştürülmüştür. Bina verisi tablosundan ilköğretim okulları seçilmiş ve ayrı bir katman haline getirilmiştir. Elde edilen veriler kontrol için, Fatih İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan verilerle karşılaştırılmış ve veri güncellenmiştir.

Erişilebilirlik mesafeleri, ayrı katman haline getirilen ilköğretim okulları arasındaki mesafedir. Bu veri oluşturulurken, dikkat edilen husus, birbirine komşu ilköğretim okulları arasındaki bütün mesafelerin alınmasıdır. Bu işlem yapılırken, komşu okullar arasındaki mesafe dikkate alınmamıştır. Çünkü incelenmek istenen, mevcut durumda planlama ilkelerinde gözetilen erişilebilirlik mesafesi standart değeri olan 1000m çap mesafesine uyulup uyulmadığıdır. Bu değerin aritmetik ortalamasından ortalama ara mesafe değeri elde edilerek planlama ilkelerinde gözetilen mesafe ile karşılaştırılmıştır.

Tampon bölge alanı, planlamada gözetilen erişilebilirlik mesafe çapı olan 1000 m uzunluk değeri kullanılarak yapılan tampon analizinden üretilmiştir.

Çizelge 3.3 Çalışmada kullanılan ve üretilen tüm veriler

VERİ	TÜRÜ	ÖZNİTELİKLER
İl Sınırı	Vektör-Poligon	İl Kodu, İl Adı, Alanı, Çevresi.
İlçe Sınırı	Vektör-Poligon	İl Kodu, İlçe Kodu, İlçe Adı, Alanı, Çevresi.
Mahalle Sınırı	Vektör-Poligon	İlçe Kodu, İlçe Adı, Mahalle Adı, Mahalle Kodu, Nüfus, İlkokul Parsel Alanı, Parsel Alanı/Nüfus=Oran, Oran/4, 5-14 yaş grubu nüfusu, Çevresi, Alanı.
Parseller	Vektör-Poligon	Parsel Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Ada No, Parsel No, Yüzölçümü, Çevresi.
Binalar	Vektör-Poligon	Bina Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Cinsi, Yapı Adı, HH Vasfı, Konut Sayısı, İşyeri Sayısı, Kullanım Kodu, Alanı, Çevresi.
İlçe Nüfusları	Tablo	İstanbul ili 1970-2000 yılları arası ilçe bazlı nüfus, Fatih ilçesi mahalle bazlı 2000 yılı nüfusu, yaş grupları, okuma-yazma bilmeyen, ilköğretim mezunu, ortaöğretim mezunu, Yüksek Öğrenim mezunu, Çalışan Nüfus, İstihdam Edilen nüfus, İşgücünde olan nüfus.
İKONOS Uydu Görüntüsü	Raster	
İlköğretim Okulları	Vektör-Point	Bina Kodu, İlçe Kodu, Mahalle Kodu, Yapı Adası Kodu, Parsel Kodu, Cinsi, Yapı Adı, HH Vasfı, Kat Adedi, Yol Adı, YTU Kullanım Kodu, Alanı, Çevresi.
Erişilebilirlik Mesafeleri	Vektör-Line	Obje Kodu, Obje Tipi, Mesafe.
Tampon Bölge Alanı	Vektör-Poligon	Obje Kodu, Obje Tipi, Alan, Çevresi.

3.5 DEĞERLENDİRME

Yapılan analizler sonucu bazı haritalar elde edilmiş ve değerlendirme bu haritaların yorumlanması ile yapılmıştır.

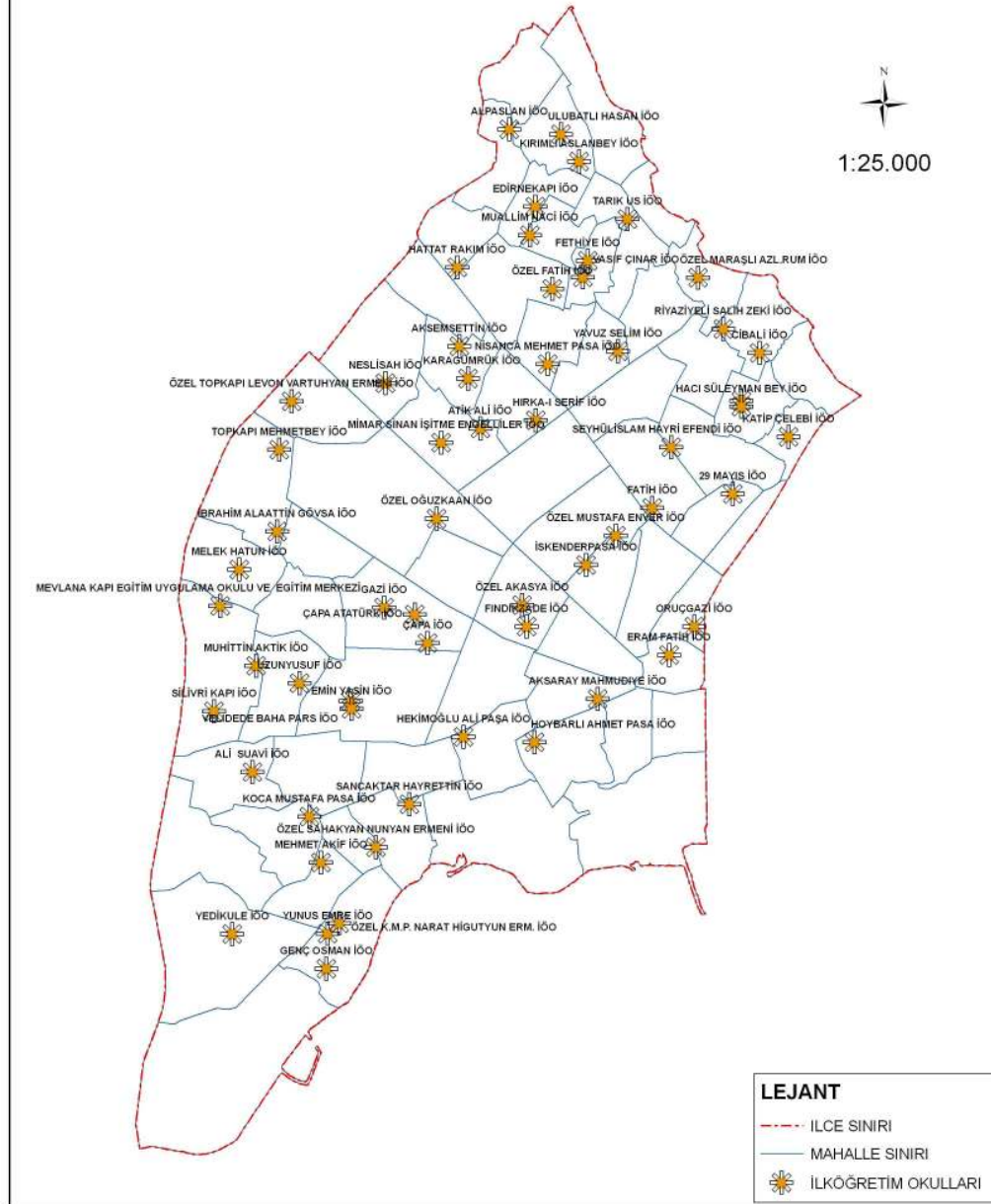
Şekil 3.1 ve Şekil 3.2’de Fatih ilçesi uydu görüntüsü ve ilçe idari sınırları görülmektedir. Bu şekillere göre, ilçede bina yoğunluğu oldukça yüksektir. Mahalle sınırlarına bakıldığında, alansal olarak eşitlik söz konusu değildir. İlçedeki mahalleler irili ufaklı dağılım göstermektedirler.

Şekil 3.1 Fatih İlçesi uydu görüntüsü

Şekil 3.2 Fatih İlçesi idari sınırları

FATİH İLÇESİ İLKÖĞRETİM OKULLARI DAĞILIMI

Şekil 3.3 Fatih İlçesi'ndeki ilköğretim okullarının dağılımı

Şekil 3.3'te ilçedeki ilköğretim okullarının yerleri görülmektedir. İlçede bulunan 59 adet ilköğretim okulunun 9 tanesi özel okul, 50 ilköğretim okulu ise devlet okuludur. Bu şekle göre 25 mahallenin sınırları içinde hiç ilköğretim okulu bulunmazken, 32 mahallede bir ilköğretim okulu, 12 mahallede birden fazla okul bulunmaktadır. İlçedeki ilköğretim okullarının mahallelere göre dağılımı çizelge 3.4'te verilmiştir. Çizelge 3.5'te öğrenci,

öğretmen ve derslik sayıları ile derslik başına ve öğretmen başına öğrenci sayıları verilmiştir. Bu verilere göre Deniz Abdal Mahallesinde, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları en fazladır. Bu mahallede 3 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Çizelge 3.5'e göre, Kırmastı, Beyceğiz, Muhtesip İskender, Sinanağa Mahallelerinde derslik başına düşen öğrenci sayısının 100'ün üzerinde olduğu dikkati çekmektedir. Öğrenci ve öğretmen sayısının en düşük olduğu Abdi Subaşı Mahallesinde, bir adet azınlık okulu bulunduğu için öğrenci ve öğretmen sayılarının düşük olduğu görülmektedir.

Çizelge 3.4 İlköğretim okullarının mahallelere göre dağılımı

MAHALLE ADI	OKUL ADI	OKUL SAYISI
ABDİ ÇELEBİ	MEHMET AKİF İÖÖ	1
ABDY SUBASI	ÖZEL MARAŞLI AZL.RUM İÖÖ	1
ALİ FAKİH	KOCA MUSTAFA PASA İÖÖ	1
ARABACI BEYAZIT		0
ARPA EMYNI	ÖZEL OĞUZKAAN İÖÖ	1
ATIK MUSTAFA PASA		0
AVCIBEY	ALPASLAN İÖÖ	1
BABAHASAN ALEMI	ORUÇGAZİ İÖÖ	1
BALAT KARABAS		0
BEYAZIT AGA	İBRAHİM ALAATTİN GÖVSA İÖÖ, TOPKAPI MEHMETBEY İÖÖ	2
BEYCEGİZ	NİSANCA MEHMET PASA İÖÖ	1
CANBAZIYE	ALİ SUAVİ İÖÖ	1
CERRAHPASA (HOBYAR)	HEKİMOĞLU ALİ PAŞA İÖÖ	1
ÇAKIRAGA		0
DAVUTPASA		0
DENİZ ABDAL	GAZİ İÖÖ, ÇAPA İÖÖ, ÇAPA ATATÜRK İÖÖ	3
DERVIS ALİ	ÖZEL FATİH İÖÖ	1
EREGLİ		0
FATMA SULTAN	ÖZEL TOPKAPI LEVON VARTUHYAN ERMENİ İÖÖ	1
GURABA HÜSEYİN AGA	ERAM FATİH İÖÖ	1
HACI EVHADDİN	YEDİKULE İÖÖ	1
HACI HAMZA		0
HACI HÜSEYİN AGA	YUNUS EMRE İÖÖ, ÖZEL K.M.P. NARAT HİGUTYUN	3
HAMAMI MUHYTTİN	ERM. İÖÖ, GENÇ OSMAN İÖÖ	1
HARAÇÇI KARA MEHMET	MUALLİM NACİ İÖÖ	0
HASAN HALİFE		0
HATİCE SULTAN	ÖZEL MUSTAFA ENVER İÖÖ	1
HATİP MUSLAHİTTİN		0
HAYDAR	MERT KARAHAN ÖZEL EĞİTİM VE UYG. OKULU VE İS EĞİTİM MERKEZİ, HACI SÜLEYMAN BEY İÖÖ	2
HIZIR ÇAVUS	TARIK US İÖÖ	1
HOCA ÜVEYZ		0
HÜSAM BEY	29 MAYIS İÖÖ	1
İBRAHİM ÇAVUS		0
İMRAHOR		0
İNEBEY		0
İSKENDER PASA	İSKENDERPASA İÖÖ	1
KARIYE	HATTAT RAKİM İÖÖ	1
KASAP DEMİRHUN	KATİP ÇELEBİ İÖÖ	1
KASAP İLYAS		0

Çizelge 3.4 İlköğretim okullarının mahallelere göre dağılımı (devamı)

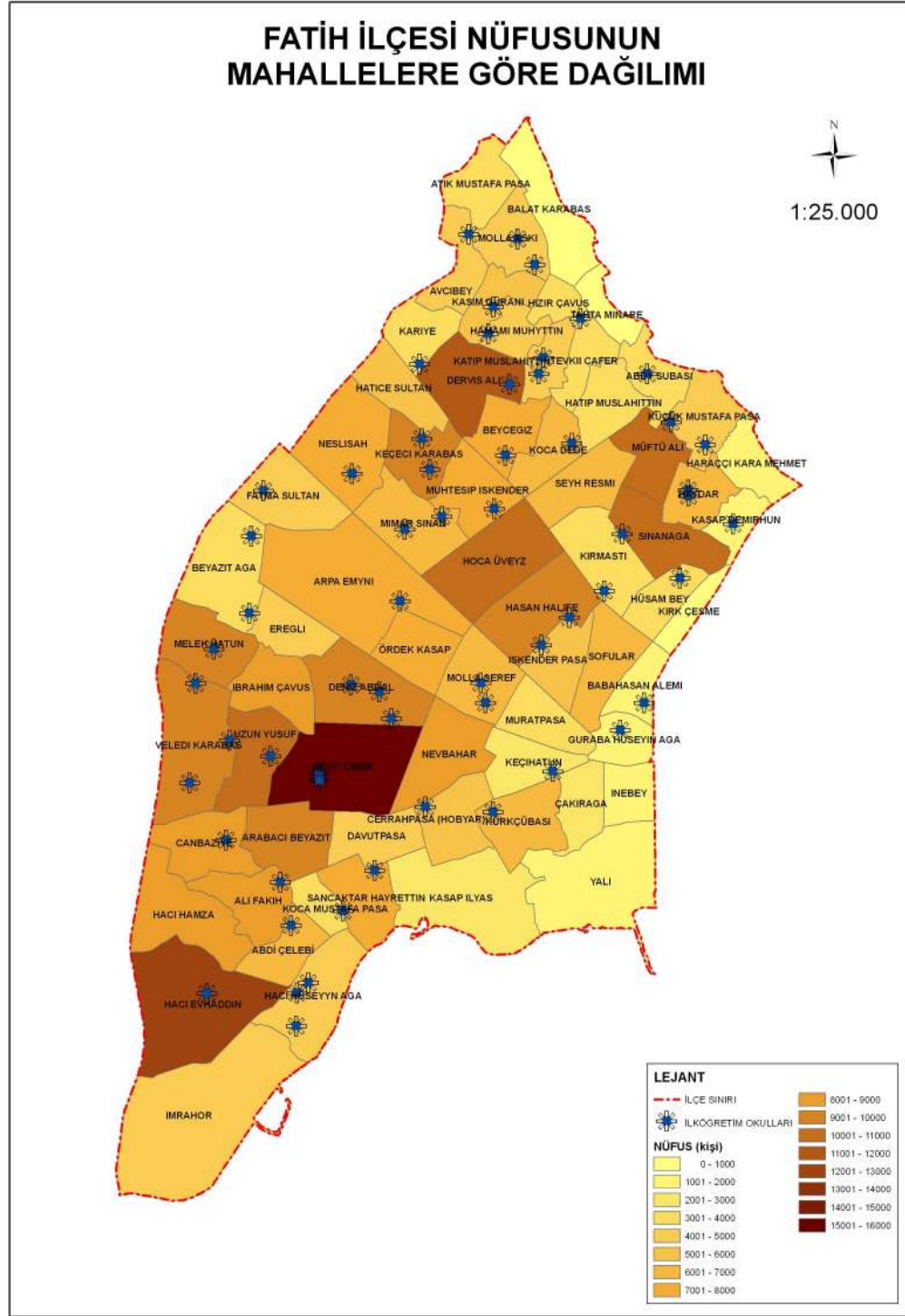
MAHALLE ADI	OKUL ADI	OKUL SAYISI
KASIM GÜRANI	EDİRNEKAPI İÖO	1
KATIP MUSLAHİTTİN	FETHİYE İÖO, VASIF ÇINAR İÖO	2
KEÇECİ KARABAS	KARAGÜMRÜK İÖO, AKSEMSETTİN İÖO	2
KEÇİHATUN	AKSARAY MAHMUDIYE İÖO	1
KIRK ÇESME		0
KIRMASTI	FATİH İÖO	1
KOCA DEDE	YAVUZ SELİM İÖO	1
KOCA MUSTAFA PASA	ÖZEL SAHAKYAN NUNYAN ERMENİ İÖO	1
KÜÇÜK MUSTAFA PASA	RİYAZİYELİ SALİH ZEKİ İÖO, CİBALI İÖO	2
KÜRKÇÜBASİ	HOYBARLI AHMET PASA İÖO	1
MELEK HATUN	MELEK HATUN İÖO	1
MİMAR SİNAN	ATİK ALİ İÖO, MİMAR SİNAN İŞİTME ENGELLİLER İÖO	2
MOLLA ASKI	ULUBATLI HASAN İÖO, KIRIMLI ASLANBEY İÖO	2
MOLLA SEREF	FINDIKZADE İÖO, ÖZEL AKASYA İÖO	2
MUHTESİP İSKENDER	HIRKA-I SERİF İÖO	1
MURATPASA		0
MÜFTÜ ALİ		0
NESLİSAH	NESLİSAH İÖO	1
NEVBAHAR		0
ÖRDEK KASAP		0
SANCAKTAR HAYRETTİN	SANCAKTAR HAYRETTİN İÖO	1
SEYH RESMİ		0
SEYİT ÖMER	VELİDEDE BAHA PARS İÖO, EMİN YASİN İÖO	2
SİNANAGA	SEYHÜLİSLAM HAYRİ EFENDİ İÖO	1
SOFULAR		0
TAHTA MINARE		0
TEVKİİ CAFER		0
UZUN YUSUF	UZUNYUSUF İÖO	1
VELEDİ KARABAS	SİLİVRİ KAPI İÖO, MEVLANA KAPI EĞİTİM UYGULAMA OKULU VE EĞİTİM MERKEZİ, MUHİTTİN AKTİK İÖO	3
YALI		0

Çizelge 3.5 Mahallelere göre eğitimle ilgili dağılımlar (İBB, 2003)

MAHALLE	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	DERSLİK SAYISI	DERSLİK BAŞINA ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN BAŞINA ÖĞRENCİ SAYISI
Abdi Çelebi	1.529	41	16	96	37
Abdi Subaşı	8	2	4	2	4
Ali Fakih	1.323	36	14	95	37
Arabacı Beyazıt	0	0	0	0	0
Arpa Emini	262	28	19	14	9
Atik Mustafa Paşa	0	0	0	0	0
Avcıbey	277	7	13	21	40
Babahasan Alem	2.187	56	23	95	39
Balat Karabaş	0	0	0	0	0
Beyazıtğa	642	20	17	38	32
Beyceğiz	586	15	5	117	39
Cambaziye	863	26	12	72	33
Cerrah Paşa	461	17	14	33	27
Çakırağa	0	0	0	0	0
Davut Paşa	0	0	0	0	0
Deniz Abdal	5.306	175	68	78	30
Derviş Ali	536	47	42	13	11
Ereğli	1.943	62	24	81	31
Fatma Sultan	109	13	8	14	8
Gureba Hüseyin Ağa	0	0	0	0	0
Hacı Evhattin	1.320	41	22	60	32
Hacı Hamza	0	0	0	0	0
Hacı Hüseyin Ağa	1.342	55	27	79	37
Hamami Muhittin	1.049	33	16	66	32
Haraççı Kara Mehmet	0	0	0	0	0
Hasan Halife	152	20	10	15	8
Hatice Sultan	0	0	0	0	0
Hatip Musluhittin	0	0	0	0	0
Haydar	479	17	8	60	28
Hızır Çavuş	804	20	11	73	40
Hoca Üveyz	0	0	0	0	0
Hüsam Bey	857	21	18	48	41
İbrahim Çavuş	0	0	0	0	0
İmrahor	0	0	0	0	0
İnebey	0	0	0	0	0
İskender Paşa	1.322	43	17	78	31
Kariye	1.388	44	18	77	32
Kasap Demirhun	462	13	10	46	36
Kasap İlyas	0	0	0	0	0
Kasım Günani	812	26	9	90	31
Katip Musluhittin	1.510	38	16	94	40
Keçeci Karabaş	1.678	71	38	44	24
Keçi Hatun	1.011	31	21	48	33
Kırkçeşme	0	0	0	0	0
Kırmasti	1.590	34	13	122	47
Koca Dede	2.028	66	27	75	31
Koca Mustafa Paşa	0	0	0	0	0

Çizelge 3.5 Mahallelere göre eğitimle ilgili dağılımlar (devamı)

MAHALLE	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	DERSLİK SAYISI	DERSLİK BAŞINA ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN BAŞINA ÖĞRENCİ SAYISI
Küçük Mustafa Paşa	2.002	52	30	67	39
Kürkçübaşı	829	27	17	49	31
Melek Hatun	744	30	11	68	25
Mimar Sinan	1.594	43	34	47	37
Molla Aşkı	1.299	34	24	54	38
Molla Şeref	1.523	75	43	62	37
Muhtesip İskender	1.973	52	19	104	38
Murat Paşa	0	0	0	0	0
Müftü Ali	0	0	0	0	0
Neslişah	807	23	18	45	35
Nevbahar	0	0	0	0	0
Ördek Kasap	0	0	0	0	0
Sancaktar Hayrettin	1.173	54	28	84	41
Seyit Ömer	2.410	91	36	67	26
Sinanağa	1.316	32	13	101	41
Sofular	0	0	0	0	0
Şeyh Resmi	0	0	0	0	0
Tahta Minare	0	0	0	0	0
Tevkii Cafer	24	14	0	0	2
Uzun Yusuf	905	29	12	75	31
Veledi Karabaş	942	37	16	59	25
Yalı	0	0	0	0	0
Toplam	51.377	1.711	861		

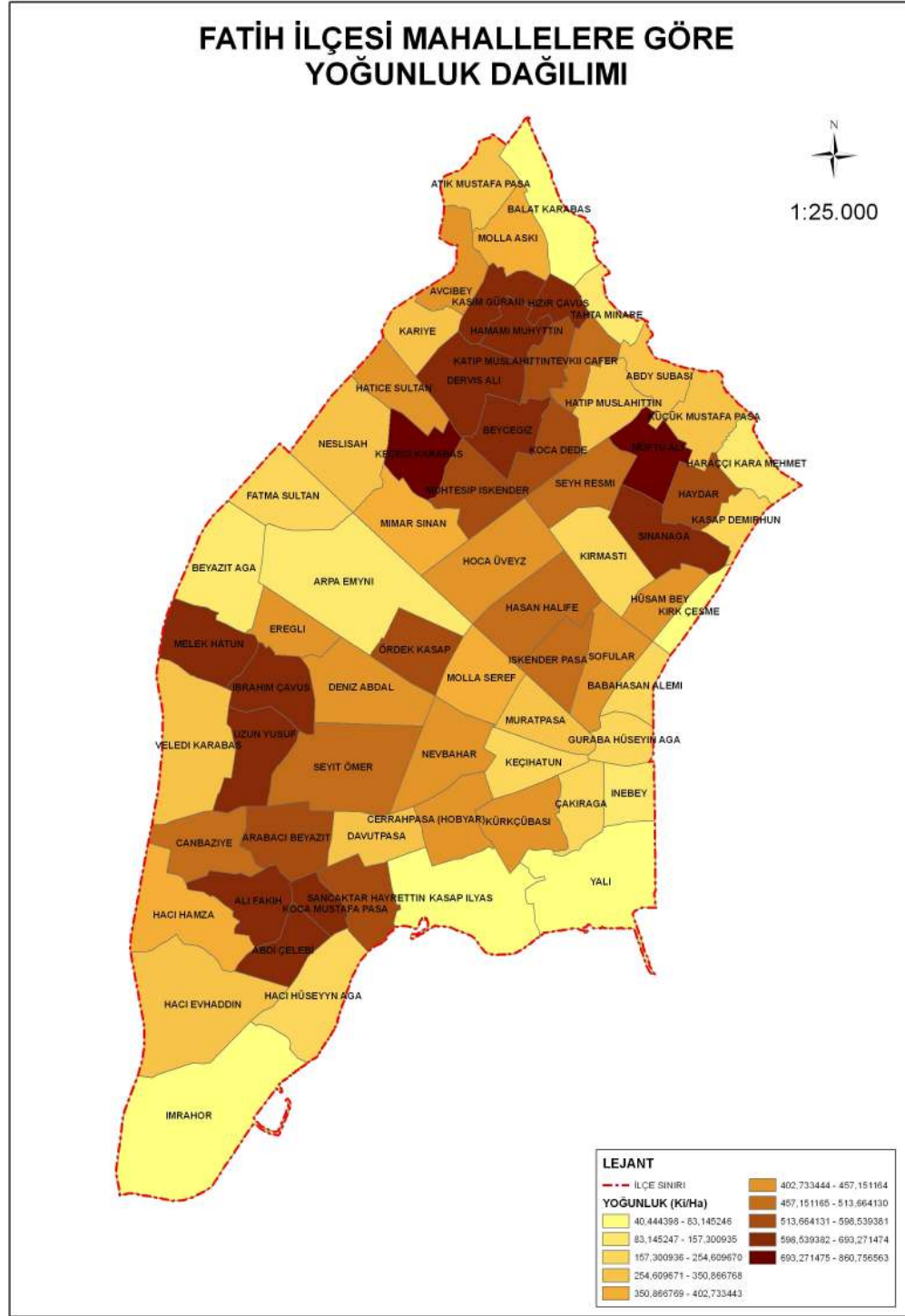

Şekil 3.4 Fatih İlçesinde nüfusun mahallelere göre dağılımı

Şekil 3.4'te nüfusun mahallelere göre dağılımı görülmektedir. Bu haritaya göre nüfusun en yüksek olduğu mahallelerin, Hacı Evhaddin ve Seyit Ömer Mahalleleri olduğu göze

çarpmaktadır. Seyit Ömer Mahallesinde 2, Hacı Evhaddin Mahallesinde 1 ilköğretim okulu bulunmaktadır (Çizelge 3.4). Çizelge 3.6’te mahalle nüfusları, alanları ve yoğunluk değerleri verilmiştir. Bu çizelgeye göre nüfusun en düşük olduğu mahalle Kırk Çeşme Mahallesidir.

Şekil 3.5’te mahallelerin yoğunluk dağılımı görülmektedir. Burada dikkat çeken; yoğunluktaki dağılımın nüfustaki dağılımdan farklı olmasıdır. Örneğin nüfus değeri yüksek olan Seyit Ömer mahallesindeki yoğunluğun aynı ölçüde olmadığı görülmektedir. İlçenin sınırında kalan mahallelerde yoğunluğun ve nüfusun düşük olduğu göze çarpmaktadır. Nüfus daha çok orta bölgedeki kuzey-kuzeydoğu ve güney-güneybatıdaki mahallelerde yoğunlaşmıştır.

Şekil 3.5 Fatih İlçesi yoğunluk dağılımı

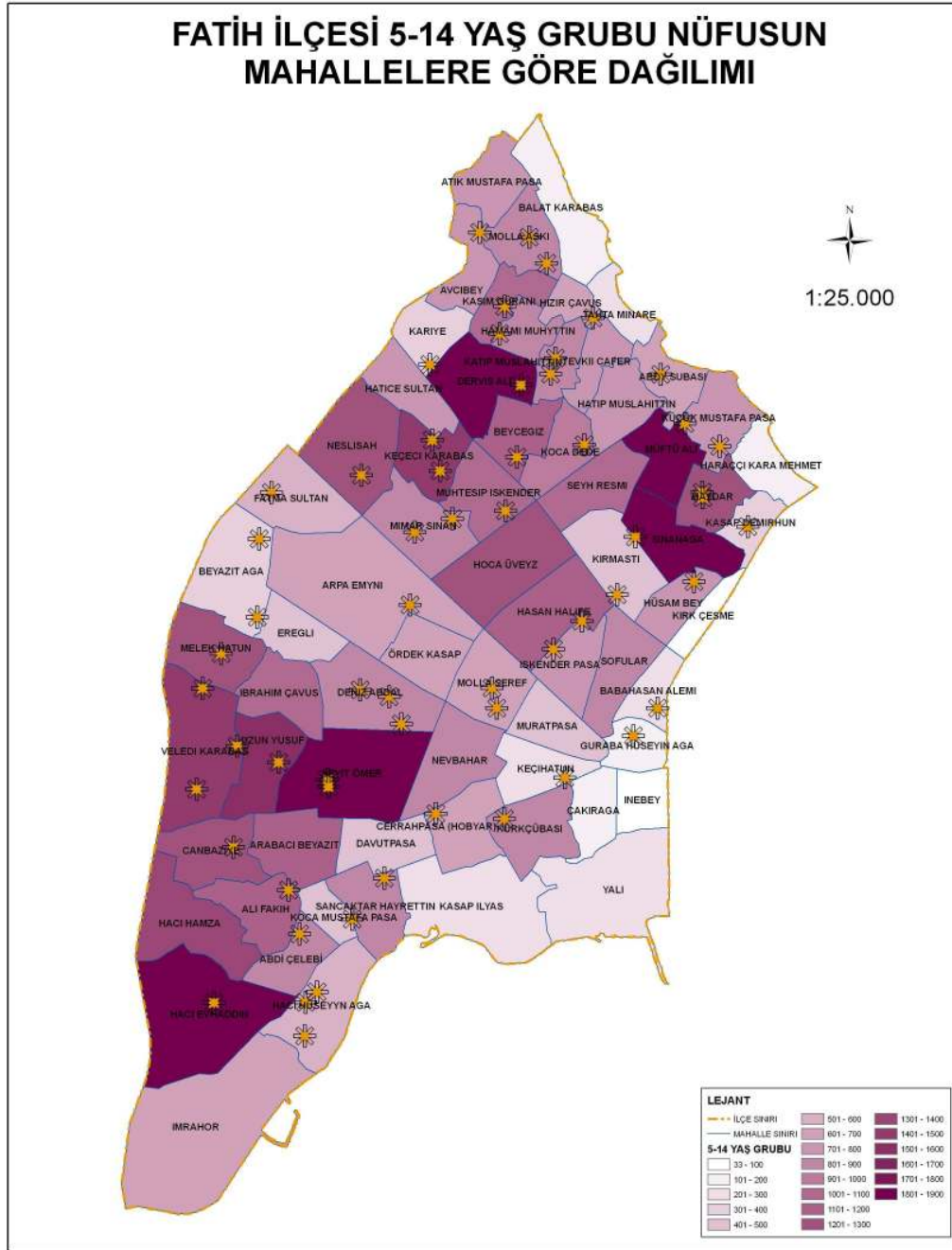
Çizelge 3.6 Fatih İlçesi mahallelere göre nüfus, yoğunluk ve alan değerleri

MAHALLE ADI	NÜFUS	YOĞUNLUK (Ki/Ha)	ALAN
ABDİ ÇELEBİ	6840	658,71	103840,00
ABDY SUBASI	3375	340,92	98997,06
ALİ FAKİH	8558	617,75	138534,32
ARABACI BEYAZIT	9574	594,13	161143,63
ARPA EMYNI	7075	157,30	449774,82
ATIK MUSTAFA PASA	3997	338,72	118002,03
AVCİBEY	4628	425,79	108690,95
BABAHASAN ALEMİ	1699	216,71	78401,12
BALAT KARABAS	718	40,44	177527,68
BEYAZIT AGA	3245	146,34	221750,88
BEYCEGİZ	7330	624,19	117432,53
CANBAZİYE	8052	509,82	157939,28
CERRAHPASA (HOBİYAR)	5997	434,53	138011,07
ÇAKIRAGA	2105	209,31	100570,32
DAVUTPASA	4405	350,12	125812,30
DENİZ ABDAL	9204	421,97	218121,02
DERVİS ALİ	11689	630,73	185324,54
EREGLİ	4353	410,38	106071,48
FATMA SULTAN	4427	254,61	173873,99
GURABA HÜSEYİN AGA	1550	191,03	81139,00
HACI EVHADDİN	12902	344,92	374053,47
HACI HAMZA	8940	402,73	221983,05
HACI HÜSEYİN AGA	4196	210,45	199384,98
HAMAMI MUHYTTİN	4676	616,69	75824,61
HARAÇÇI KARA MEHMET	1161	112,98	102759,75
HASAN HALİFE	9771	484,02	201873,58
HATİCE SULTAN	5094	428,72	118818,45
HATİP MUSLAHİTTİN	3977	329,36	120749,56
HAYDAR	6200	598,54	103585,50
HIZIR ÇAVUS	3600	636,04	56600,55
HOCA ÜVEYZ	10158	417,90	243073,75
HÜSAM BEY	3979	434,85	91502,58
İBRAHİM ÇAVUS	8948	640,87	139621,71
İMRAHOR	4604	83,15	553729,80
İNEBEY	1213	137,66	88117,67
İSKENDER PASA	5863	513,66	114140,73
KARİYE	3012	289,95	103881,67
KASAP DEMİRHUN	1730	250,61	69031,30
KASAP İLYAS	2285	69,34	329547,10
KASIM GÜRANİ	5691	630,46	90267,91
KATİP MUSLAHİTTİN	4707	596,13	78959,54
KEÇECİ KARABAS	9080	750,49	120987,90
KEÇİHATUN	2615	222,76	117391,40
KIRK ÇESME	449	79,44	56517,87
KIRMASTI	3360	197,63	170012,64
KOCA DEDE	6110	563,95	108343,46

Çizelge 3.6 Fatih İlçesi mahallelere göre nüfus, yoğunluk ve alan değerleri (devamı)

MAHALLE ADI	NÜFUS	YOĞUNLUK (Ki/Ha)	ALAN
KOCA MUSTAFA PASA	3887	638,51	60875,63
KÜÇÜK MUSTAFA PASA	4589	350,87	130790,39
KÜRKÇÜBASİ	6725	444,51	151288,51
MELEK HATUN	9749	609,33	159995,25
MIMAR SINAN	6634	372,88	177911,36
MOLLA ASKI	4682	368,65	127004,51
MOLLA SEREF	6026	401,18	150207,42
MUHTESİP İSKENDER	7921	583,62	135721,29
MURATPASA	3765	317,93	118421,22
MÜFTÜ ALİ	10353	860,76	120277,91
NESLİSAH	7837	332,09	235988,95
NEVBAHAR	8219	457,15	179787,36
ÖRDEK KASAP	7100	547,48	129684,47
SANCAKTAR HAYRETTİN	7218	541,60	133270,64
SEYH RESMİ	6833	481,66	141864,83
SEYİT ÖMER	15612	499,62	312480,31
SINANAGA	10417	632,78	164623,66
SOFULAR	6027	418,03	144177,51
TAHTA MINARE	852	128,73	66183,64
TEVKİİ CAFER	3880	466,83	83113,82
UZUN YUSUF	10868	693,27	156763,99
VELEDİ KARABAS	9663	337,42	286375,63
YALI	1509	45,52	331505,81

TÜİK'den alınan 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı mahalle bazlı Fatih ilçe verilerinin, ilköğretim yaş grubuna en uygun olan değerleri 5–14 yaş grubu nüfus olduğu için, uygulamada bu dağılım da hazırlanmıştır (çizelge 3.7, şekil 3.6). Bu dağılıma göre, 5–14 yaş grubu nüfusun en yüksek olduğu Hacı Evhaddin Mahallesinde bir okul bulunmaktadır. İlçede bulunan Yedikule İÖO'nda 2076 öğrenci bulunurken, mahalle genelinde 5–14 yaş grubu nüfusu 1322 kişidir. En düşük olduğu İnebey ve Kırkçeşme Mahallelerinde ise hiç okul bulunmamaktadır.

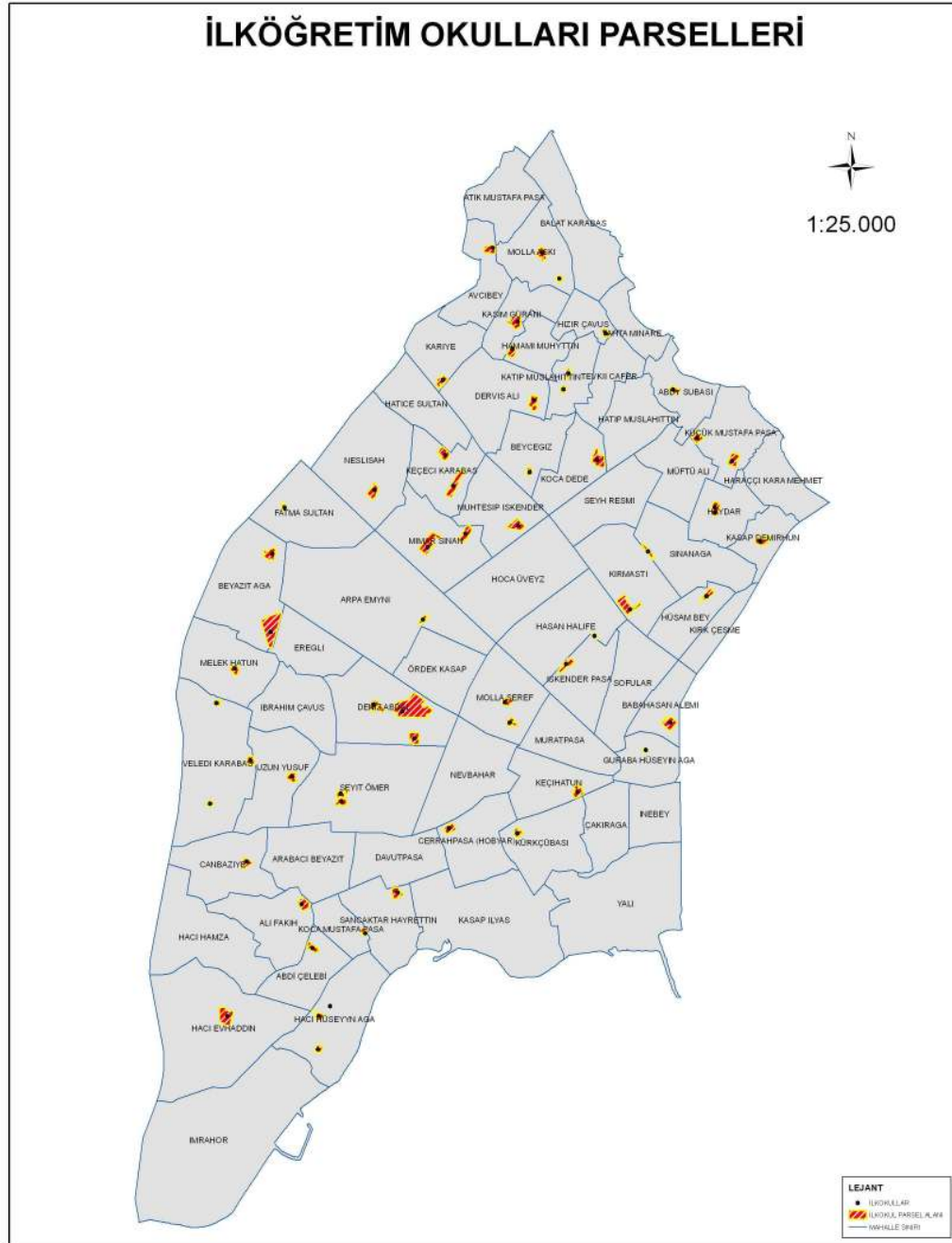
Şekil 3.6 5-14 yaş grubu nüfusun mahallelere göre dağılımı (TÜİK, 2000)

Çizelge 3.7 Mahallelere göre 5-14 yaş grubu nüfusları

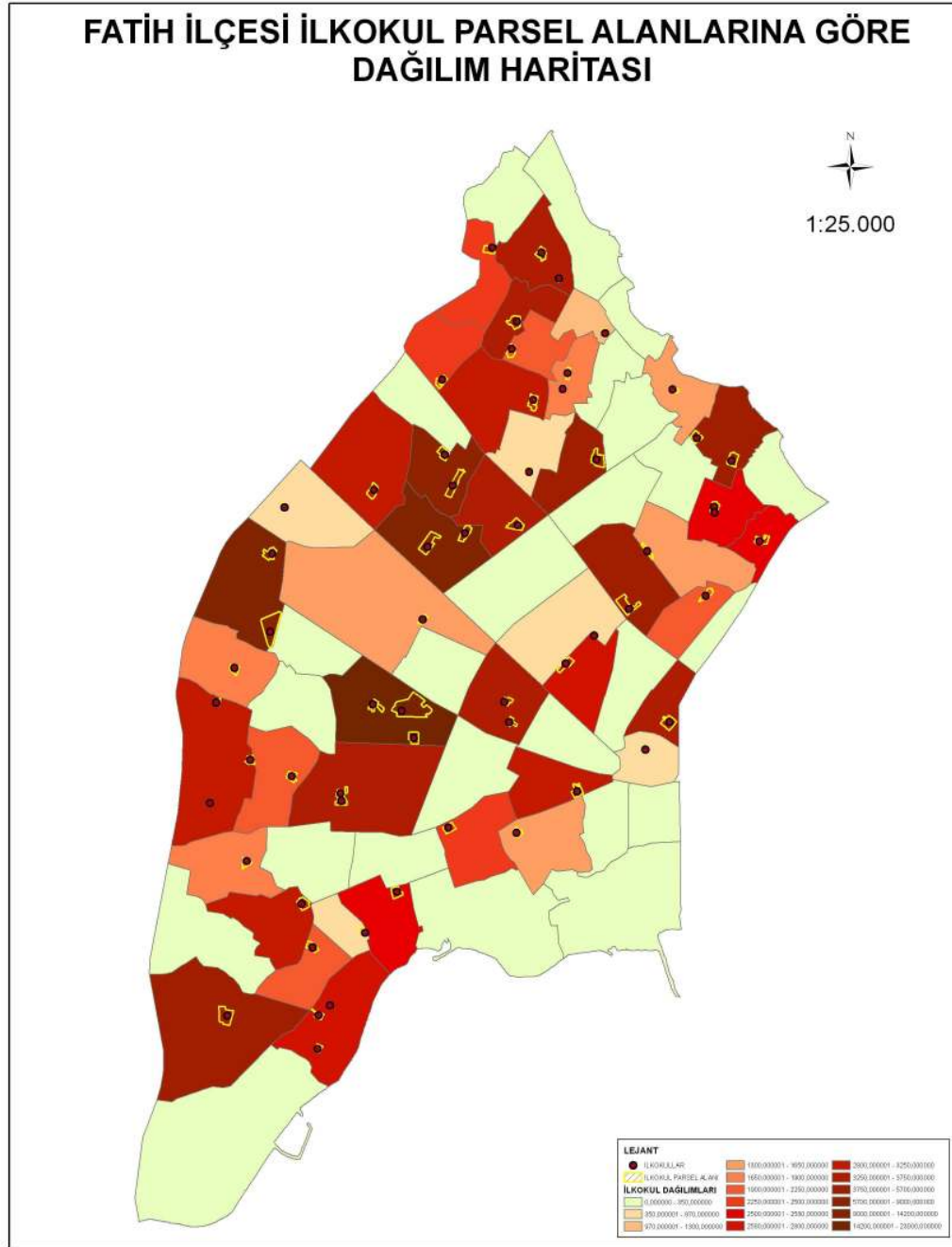
MAHALLE ADI	5-14 YAŞ GRUBU	MAHALLE ADI	5-14 YAŞ GRUBU
Abdı subaşı	622	Kariye	411
Abdiçelebi	997	Kasapdemirhun	319
Alı Fakih	1263	Kasapilyas	221
Arabacıbeyazıt	1332	Kasımgunanı	1045
Arpaemini	788	Katıpmuslahattın	876
Atıkmustafapasa	702	Kececıkarabas	1500
Avcıbey	809	Kecihatun	252
Babahasanailemi	233	Kırkcesme	52
Balatkarabas	119	Kırmastı	547
Beyazıtaga	402	Kocadede	1020
Beycegiz	1190	Kocamustafapasa	528
Cambaziye	1278	Kucukmustafapasa	737
Cakıraga	191	Kurkcubası	860
Davutpasa	552	Melekhatun	1457
Denizabdal	1029	Mımar sinan	914
Dervısalı	1917	Mollaaskı	828
Ereglı	508	Mollaseref	712
Fatmasultan	552	Muhtesıpiskender	1096
Gurabahuseynaga	189	Muratpasa	441
Hacıevhaddın	2076	Muftualı	1839
Hacıhamza	1478	Neshısah	1457
Hacıhuseynaga	651	Nevbahar	909
Hamamımuhtıtın	836	Ördekkasap	690
Haraccıkaramehmet	160	Sancaktarhayrettın	990
Hasanhalife	1299	Seyitomer	2066
Hatıcesultan	818	Sinanaga	1864
Haydar	1194	Sofular	846
Hızırcavus	644	Seyhresmı	1076
Hobyar (Cerrahpaşa)	626	Tahtamınare	184
Hocauveys	1323	Tevkılı cafer	802
Husambey	709	Uzun yusuf	1681
Ibrahim cavus	1203	Hatıpmuslıhıtın	756
İmrahor	738	Veledıkarabas	1616
İnebey	42	Yalı	297
İskenderpasa	833		

Şekil 3.7’de ilköğretim okulları parsellerinin, şekil 3.8 de ise, parsel alanlarının mahallelere göre dağılımı görülmektedir.

İLKÖĞRETİM OKULLARI PARSELLERİ

Şekil 3.7 İlköğretim okulları parselleri

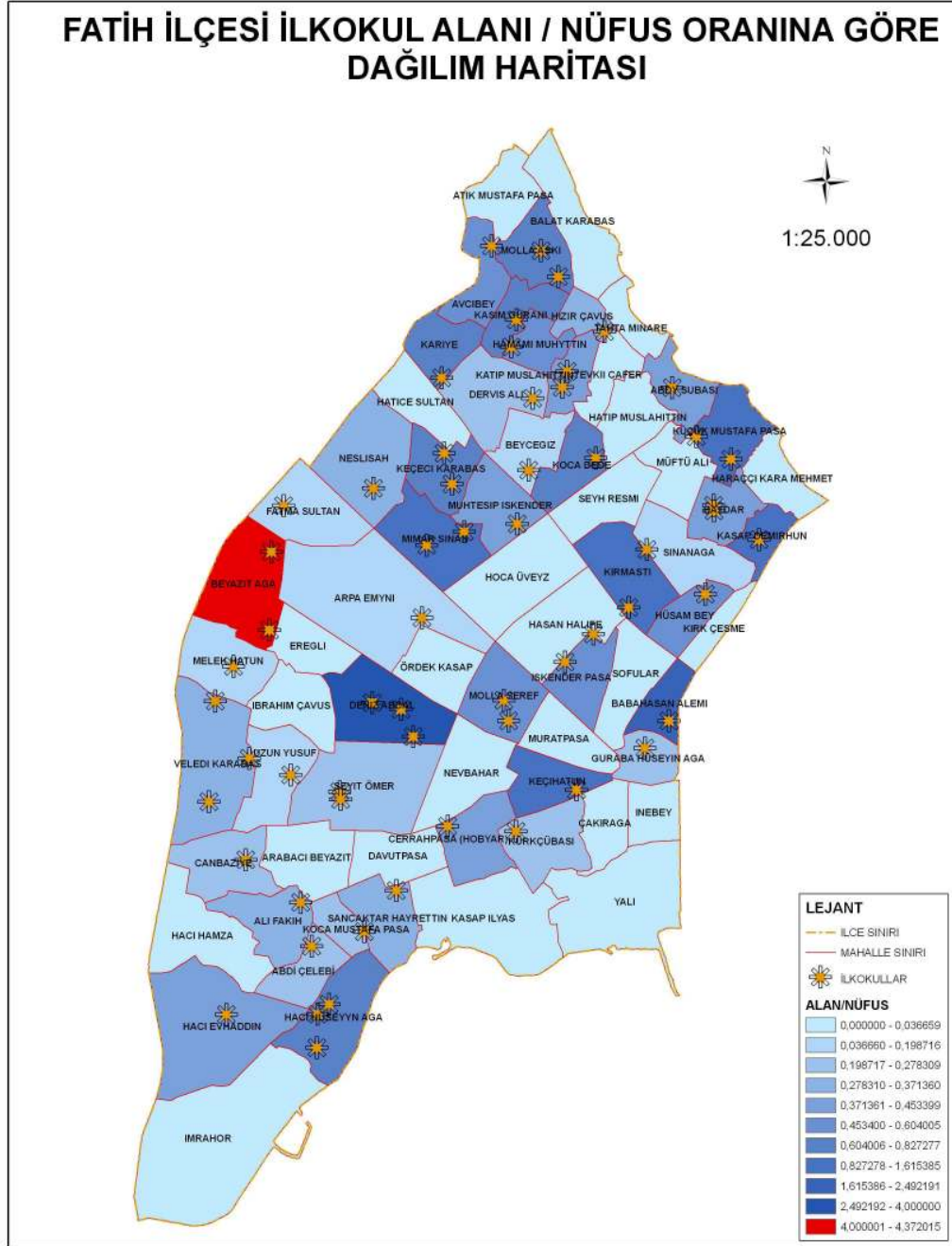

Şekil 3.8 İlköğretim okulları parsel alanları

Şekil 3.9’da ilköğretim okullarının parsel alanları ve bu alanların nüfusa bölünmesiyle elde edilen oranlar, Şekil 3.10’da ise, bu orana göre hazırlanmış harita görülmektedir. Burada PYAEDY’te belirlenen parsel alanı/nüfus oranının 4 olması şartını sağlayan tek mahalle Beyazıt Ağa mahallesidir. Buna göre ilçedeki 69 ilköğretim okulundan sadece birinde standart değere ulaşılmıştır.

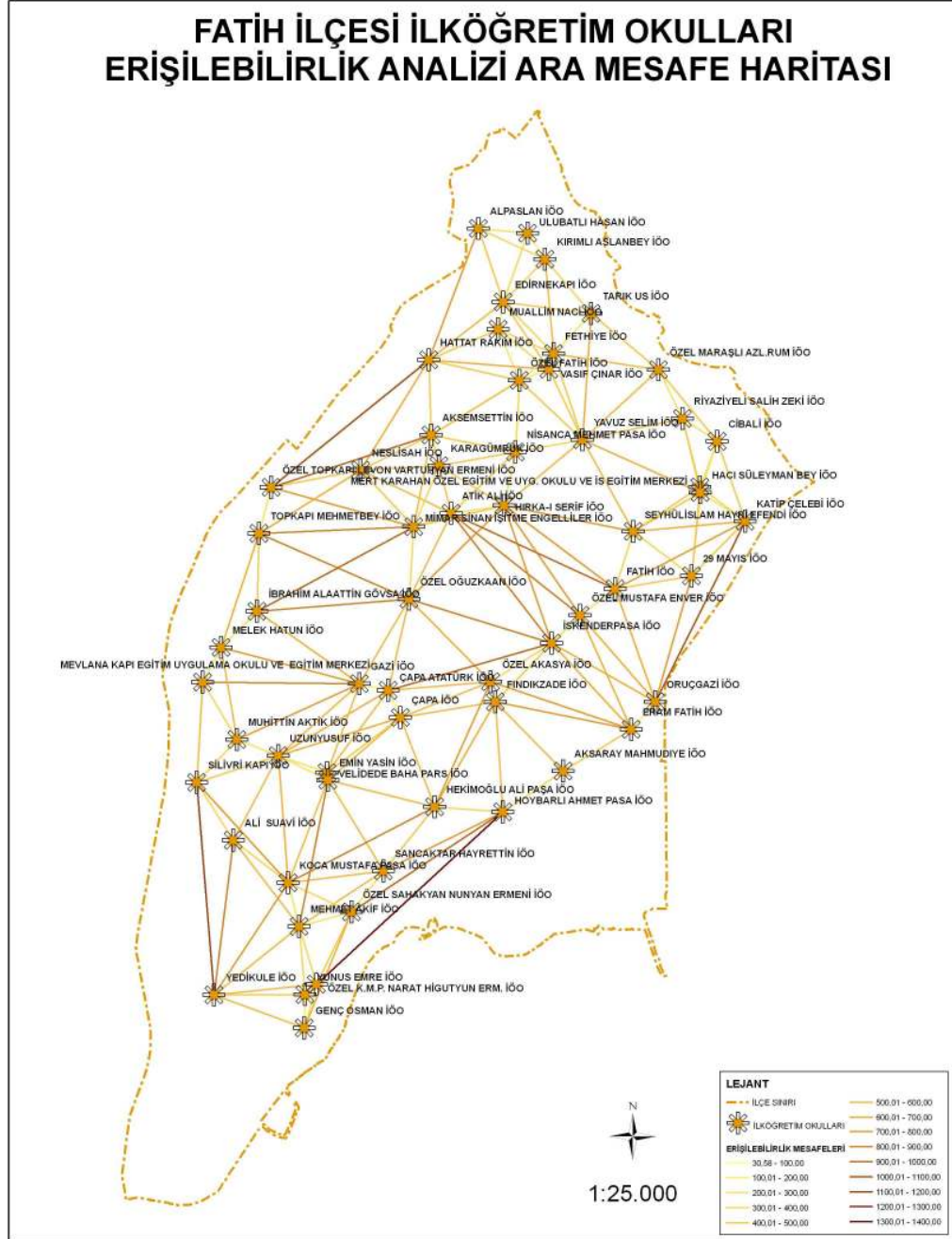
MAHALLE ADI	HÜFUS	İLKÖĞRETİM OKULU PARSEL ALANI	PARSEL ALANI/HÜFUS	ORAN/4	MAHALLE ADI	HÜFUS	İLKÖĞRETİM OKULU PARSEL ALANI	PARSEL ALANI/HÜFUS	ORAN/4	PARSEL ALANI/HÜFUS
ATIK MUSTAFA PASA	3997	0,00	0,00	0,00	İSKEİDER PASA	5863	2777,39	0,47	0,12	0,00
MOLLA ASKI	4682	3342,33	0,71	0,18	ÖRDEK KASAP	7100	0,00	0,00	0,00	0,00
AVCIBEY	4628	2351,62	0,51	0,13	MOLLA SEREF	6026	3256,41	0,54	0,14	0,00
KASIM GURAHİ	5691	3437,39	0,60	0,15	MURAT PASA	3765	0,00	0,00	0,00	0,00
KARIYE	3012	2385,97	0,79	0,20	GURABA HÜSEYİN AGA	1550	379,31	0,24	0,06	0,00
HATİCE SULTAN	5094	0,00	0,00	0,00	İBRAHİM ÇAVUS	8948	0,00	0,00	0,00	0,00
HIZIR ÇAVUS	3600	1216,20	0,34	0,08	DEHİZ ABDAL	9204	22938,13	2,49	0,62	0,00
HAMAMI MUHYİTTİN	4676	2243,25	0,48	0,12	VELEDİ KARABAS	9663	3051,22	0,32	0,08	0,00
DERVİS ALI	11689	3005,59	0,26	0,06	UZUN YUSUF	10868	2159,65	0,20	0,05	0,00
KATİP MUSLAHİTTİN	4707	1853,66	0,39	0,10	SEYİT ÖMER	15612	3723,75	0,24	0,06	0,00
TEVKİİ CAFER	3880	0,00	0,00	0,00	NEVBAHAR	8219	0,00	0,00	0,00	0,00
HESLİSAH	7837	2910,35	0,37	0,09	KEÇİHATUN	2615	2931,00	1,12	0,28	0,00
KEÇECİ KARABAS	9080	7511,67	0,83	0,21	HİBEY	1213	0,00	0,00	0,00	0,00
MUHTESİP İSKEİDER	7921	3591,37	0,45	0,11	ÇAKIRAGA	2105	0,00	0,00	0,00	0,00
MİMAR SİNAN	6634	9012,69	1,36	0,34	KURKÇUBAŞI	6725	1647,33	0,24	0,06	0,00
FATMA SULTAN	4427	715,15	0,16	0,04	CERRAHPASA (HOBVAR)	5997	2390,21	0,40	0,10	0,00
BEYCEGİZ	7330	928,24	0,13	0,03	DAVUT PASA	4405	0,00	0,00	0,00	0,00
KOCA DEDE	6110	4450,71	0,73	0,18	ARABACI BEYAZIT	9574	0,00	0,00	0,00	0,00
HATİP MUSLAHİTTİN	3977	0,00	0,00	0,00	KOCA MUSTAFA PASA	3887	968,02	0,25	0,06	0,00
BEYAZIT AGA	3245	14187,19	4,37	1,09	CAİBAZİYE	8052	1797,30	0,22	0,06	0,00
ARPA EMYİN	7075	1305,55	0,18	0,05	HACI HAMZA	8940	0,00	0,00	0,00	0,00
MELEK HATUN	9749	1882,14	0,19	0,05	ALİ FAKİH	8558	2923,14	0,34	0,09	0,00
EREGLİ	4353	0,00	0,00	0,00	ABDİ ÇELEBİ	6840	1903,63	0,28	0,07	0,00
MÜFTÜ ALI	10353	0,00	0,00	0,00	HACİ EVHADDİN	12902	5649,40	0,44	0,11	0,00
HAYDAR	6200	2556,03	0,41	0,10	BALAT KARABAS	718	0,00	0,00	0,00	0,00
KASAP DEMİRHAN	1730	2577,29	1,49	0,37	TAHTA MİHARE	852	0,00	0,00	0,00	0,00
SİNANAGA	10417	1475,27	0,14	0,04	ABDÜ SUBAŞI	3375	1321,18	0,39	0,10	0,00
SEYH RESMİ	6833	0,00	0,00	0,00	KUÇUK MUSTAFA PASA	4589	5392,79	1,18	0,29	0,00
HOCA ÜVEYZ	10158	0,00	0,00	0,00	HARAÇCI KARA MEHMET	1161	0,00	0,00	0,00	0,00
KIRMASTI	3360	5427,69	1,62	0,40	YALI	1509	0,00	0,00	0,00	0,00
HÜSAM BEY	3979	2205,15	0,55	0,14	KASAP İLYAS	2285	0,00	0,00	0,00	0,00
KIRK ÇESME	449	0,00	0,00	0,00	SAİCAKTAR HAYRETTİN	7218	2537,26	0,35	0,09	0,00
HASAN HALİFE	9771	358,19	0,04	0,01	HACI HÜSEYİN AGA	4196	2702,11	0,64	0,16	0,00
BABAHASAN ALEMİ	1699	3736,03	2,20	0,55	İMRAHÖR	4604	0,00	0,00	0,00	0,00
SOFULAR	6027	0,00	0,00	0,00	TOPLAM	403508	155115,98	0,38		

Şekil 3.9 Mahallelere göre ilköğretim okulları parsel alanları

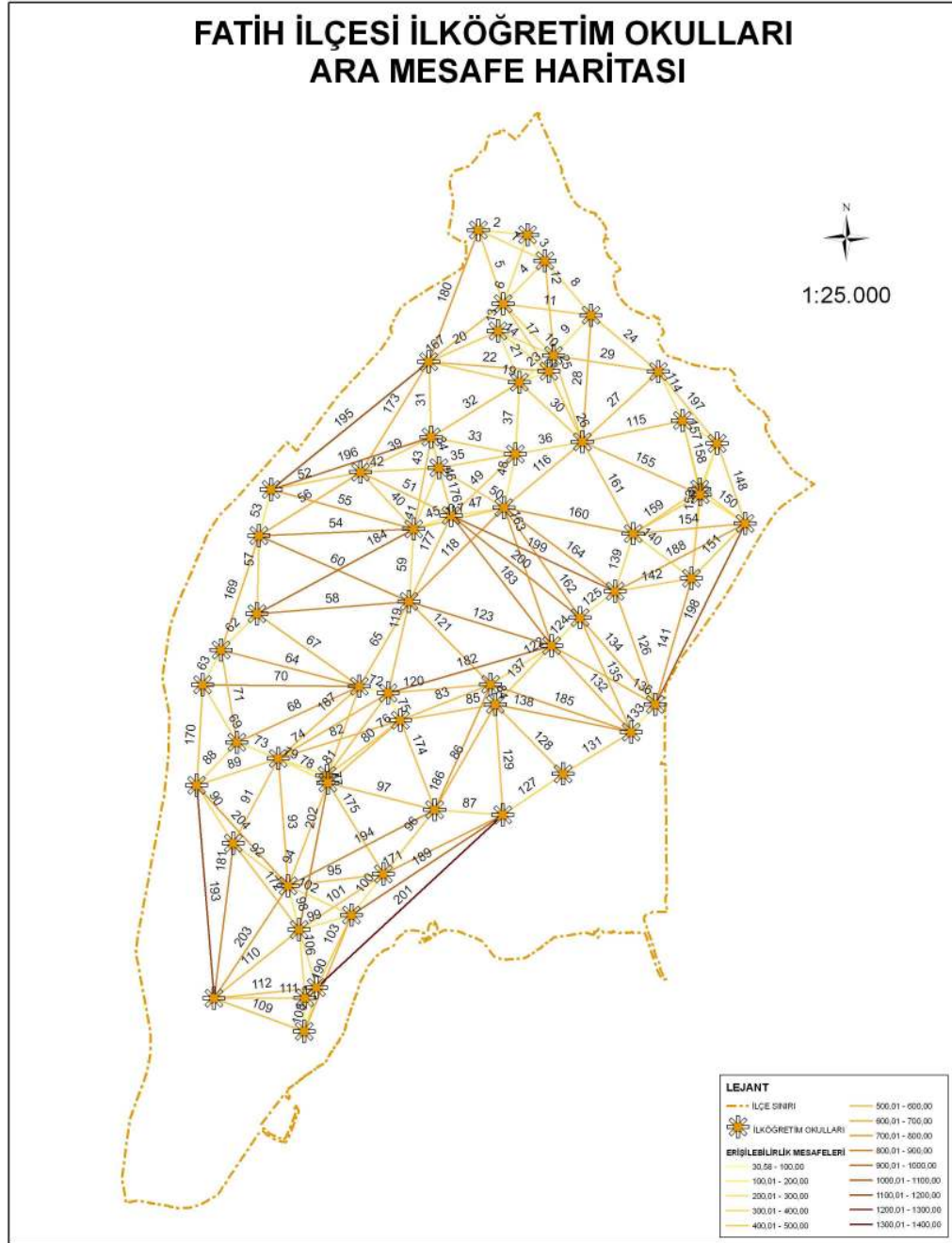

Şekil 3.10 İlköğretim parsel alanının mahalle nüfuslarına oranı

İlköğretim okulları ara mesafeleri şekil 3.11’de görülmektedir. Birbirine komşu ilköğretim okulları arasında çizilen bu ara mesafe uzunluklarına bakıldığında en kısa mesafe ~30 m iken en uzun mesafe ~ 1365 m’dir (Şekil 3.12, Şekil 3.13).

Şekil 3.11 İlköğretim okulları ara mesafeleri

Şekil 3.12 Mesafe kodlarına göre ara mesafeler

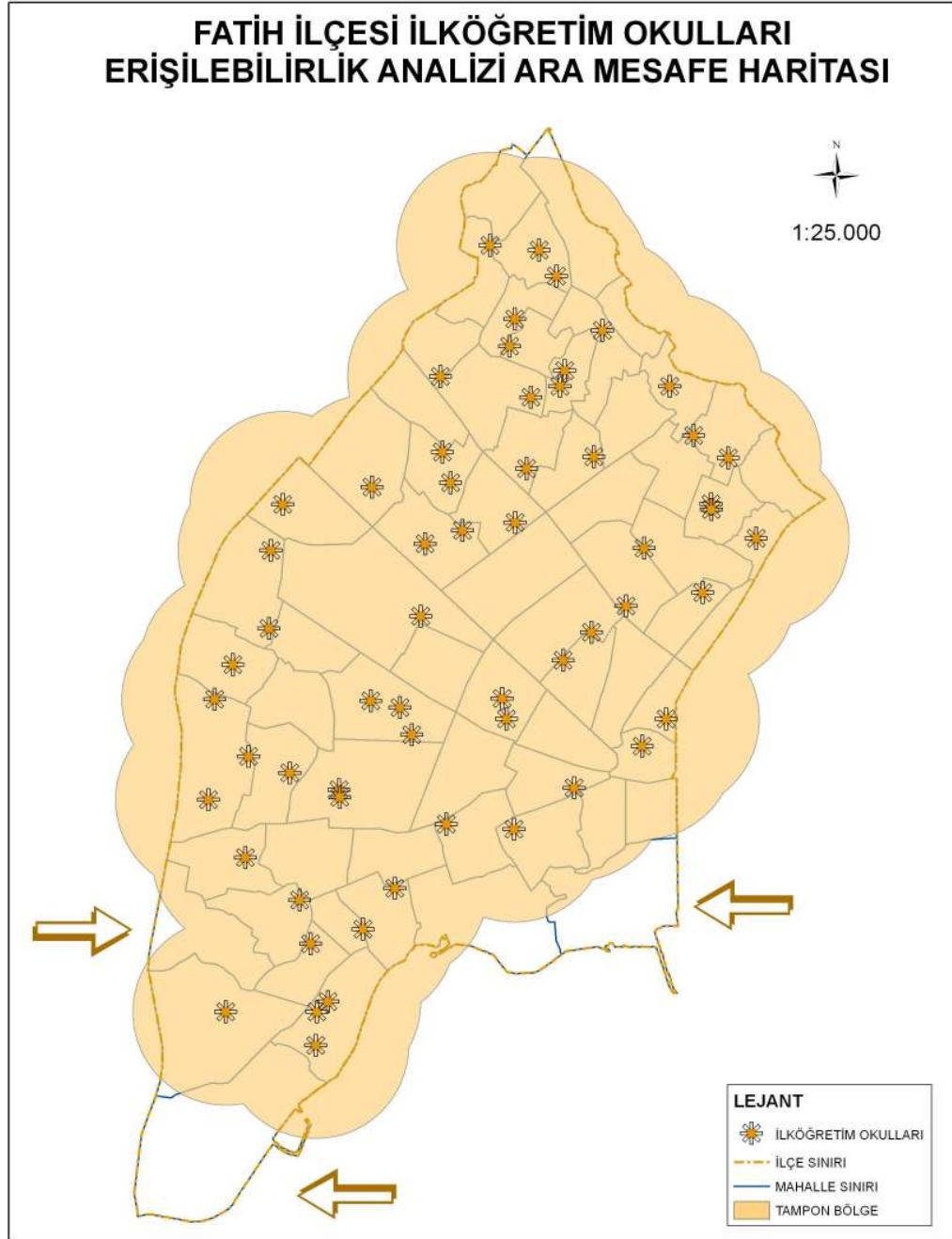
OBJE KODU	UZUNLUK	OBJE KODU	UZUNLUK	OBJE KODU	UZUNLUK	OBJE KODU	UZUNLUK	OBJE KODU	UZUNLUK
2	266,1852739	42	423,543176	82	687,7821896	121	623,1494525	161	562,5704243
3	167,8237544	43	502,8928796	83	522,3633054	122	387,1793442	162	718,963628
4	321,8068875	44	264,2124264	84	111,7269548	123	802,0527256	163	784,2910569
5	416,9220359	45	213,4593434	85	516,7498759	124	214,254404	164	746,650016
6	391,9837056	46	436,0889175	86	651,665774	125	236,0092851	167	506,1143443
7	394,6954175	47	286,7267632	87	367,0221786	126	644,8203413	169	646,5166195
8	383,4486891	48	295,9866317	88	317,0958613	127	391,5453687	170	540,6936396
9	295,7029568	49	478,6796028	89	461,1063234	128	519,8952395	171	716,6587655
10	387,3677721	50	408,1456697	90	368,6077309	129	594,1994994	172	582,1946604
11	476,8073201	51	539,5114237	91	514,9273958	131	430,0691354	173	699,0309938
12	509,9285144	52	489,2142238	92	371,4929753	132	629,0510295	174	514,1885176
13	149,1516695	53	255,6698164	93	685,717396	133	196,1835337	175	572,3411923
14	347,5712891	54	831,0349595	94	592,787011	134	615,3500487	176	436,0889175
15	88,99785012	55	794,5426603	95	516,0119713	135	670,8097889	177	513,0307227
16	324,8519944	56	642,2289239	96	442,9412769	136	638,9123185	178	509,171974
17	437,8750431	57	419,0815211	97	590,9021967	137	437,0979108	180	754,3213027
18	167,8266017	58	819,8782583	98	242,4342708	138	745,2373047	181	836,8242381
19	498,7881146	59	390,2560035	99	292,669785	139	324,5385553	182	914,6177043
20	406,6803225	60	880,3313017	100	278,3508198	140	394,8836505	183	883,5767286
21	297,7156123	62	274,2783352	101	542,1887136	141	705,6205491	184	956,4157109
22	645,9137148	63	211,1631551	102	375,488616	142	417,2093639	185	797,4481913
23	232,3679843	64	767,7819125	103	432,7543053	143	415,9855513	186	737,6984314
24	470,3986737	65	527,5807735	104	80,99185771	144	222,6522779	187	583,3386588
25	488,768698	67	672,9882761	106	366,6025471	145	263,7465614	188	787,8308029
26	419,0870605	68	722,725015	107	180,1849697	146	30,58214999	189	974,8334747
27	556,6883325	69	358,0489508	108	243,3829876	147	291,9573331	190	673,6051869
28	680,1501885	70	840,9423399	109	515,8813223	148	455,88804	193	1145,383401
29	570,9714762	71	501,7670534	110	585,5769759	149	285,9865093	194	888,3673517
30	465,5451727	72	159,8064043	111	489,3108641	150	304,8326945	195	1091,726673
31	404,5989192	73	238,9514467	112	552,2084844	151	410,7793553	196	904,8262591
32	558,7048231	74	687,2396046	113	324,369618	152	449,1992174	197	497,9992209
33	461,6304907	75	159,3468757	114	293,2264853	153	479,4191742	198	1084,763061
34	171,8851901	76	492,602383	115	550,514118	154	604,207829	199	970,0112733
35	415,8009816	77	40,6311971	116	551,3334008	155	693,9582489	200	884,1993596
36	366,6438573	78	297,9055628	117	497,8931116	157	380,1683897	201	1365,178632
37	385,3906393	79	278,2793903	118	715,5638336	158	410,2381412	202	802,7079514
39	424,0807807	80	514,5979672	119	504,3599497	159	430,6089456	203	721,0674296
40	417,2710255	81	550,2316344	120	552,7032614	160	708,2672198	204	729,2329713
41	355,4483929							ORTALAMA DEĞER	504,03 m

Şekil 3.13 Obje kodları ve ara mesafe uzunluk değerleri

Şekil 3.14 ve 3.15'te hazırlanan tampon bölge haritası bulunmaktadır. Bu haritalar planlama ilkelerinde gözetilen 1000 m çap mesafesine göre hazırlanmıştır. Burada göze çarpan en önemli bulgu, ortalama ara mesafe değerinin, planlama ilkelerinde gözetilen değere göre daha düşük olup ilköğretim donatılarının erişim mesafesi yönünden yeterli olduğunu göstermesidir. $1000\text{ m} > 504,03\text{ m}$ olduğu için bu hesaplama göre ortalama erişim mesafesi bu ilçe için neredeyse 2 katı oranında yeterlidir. Ancak şekil 3.9'a bakıldığında ilköğretim okullarının parsel/kişi hesabında sadece bir mahalle için standart değer üzerine çıktığı ve yetersiz olduğu görülmüştü. Bu sonuç, donatı alanlarının yer seçiminde birbirine yakın mesafede pek çok ilköğretim okulunun varlığını göstermekle birlikte alansal olarak yetersizliklerini göstermektedir. Ayrıca okulların birbirine yakın olarak inşa edilmesi ve yer seçimindeki dikkatsizlik de bu çelişkili sonucu destekler niteliktedir.

Şekil 3.16'da tampon bölge alanlarının çakıştığı bölgeler de gösterilmiştir. Burada dikkat çeken üst üste binen alanların oldukça fazla olmasıdır. Bu durum yer seçiminde önerilen kriterlerin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Tampon bölge dışında kalan alanlar, şekil 3.14 ve şekil 3.15’de oklarla gösterilmiştir. Bu alanların altında kalan alanlara bakıldığında, bu bölgelerin yol, yeşil alan ve istasyon olduğu görülmektedir. Yani örtülmediği görülen bu alanlar için erişilebilirlik açısından yetersizlik söz konusu değildir.

Şekil 3.14 Planlama ilkelerinde öngörülen değere göre hazırlanan tampon bölge haritası

Şekil 3.15 Uydu görüntüsü üzerinde tampon bölge haritası

Şekil 3.16 Çakışan alanların gösterildiği tampon bölge haritası

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

İstanbul yüzyıllar boyunca tarihi yarımada silueti ile bilinirken, günümüzde yeni bir kent silueti daha edinmiştir. Osmanlı döneminden kalan camileri, hamamları ve bunlar gibi tarihi yapıları ile öne çıkan kent artık yüksek binaları, 15 milyona yaklaşan nüfusu, dünya ekonomisi içindeki yeri ile önceden tahmin edilmeyen bir görünüme bürünmüştür. Avrupa Birliği'nin "Kent Gelişimleri Raporu"nda Moskova ve İstanbul, yakın zamanda Londra ve Paris'e katılıp Avrupa kıtasının 4 büyük "dünya kenti" olacakları görüşü belirtilmiştir (Arkitera Mimarlık, 2006).

Bu bölümde, Avrupa Kıtasının 4 büyük kentinden birisi olacağı öngörülen İstanbul'un, ilk yerleşim alanlarından birisi olan Fatih ilçesi'ndeki ilköğretim okulları için donatı standartları irdelenmiş, yapılan analizlerden bazı sonuçlar elde edilerek değerlendirilmiştir.

Çalışmaya başlarken amaç, Fatih ilçesi'ndeki ilköğretim okullarında, PYAEDY'de belirlenen donatı standartlarına ve planlama ilkelerinde gözetilen erişilebilirlik mesafesine göre mevcut nüfusun bu okullara erişiminde yeterli uzaklıkta olup olmadığının tespiti ve bu iki duruma göre varsa yetersizliklerin ortaya çıkarılması olarak belirlenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için, yapılan literatür araştırmasına göre, yapılacak CBS işlemlerine karar verilmiş ve buna göre veriler toplanarak gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan düzenlemeler sonrasında önceden karar verilen analiz işlemleri uygulanmış ve İlçe idari sınırları, ilköğretim okullarının yeri, parselleri ve parsel alanlarının dağılımı, bu okullar arasındaki ara mesafeler, nüfus ve yoğunluğun mahallelere göre dağılımları, 5–14 yaş grubu nüfusun dağılımı, ilköğretim okulları parsel alanlarının mahalle nüfusuna oranı ve tampon bölge alanı paftaları hazırlanmıştır. Hazırlanan bu paftalara göre bazı sonuçlar elde edilmiştir.

İlçede, 1975 yılından itibaren nüfusta düşüş olmuştur. 1980–1985 yılları artışın sebebinin bu yıllardaki idari değişiklikten dolayı olduğu düşünülmektedir. İstanbul ilinin kırsal ve kentsel nüfus artışlarının Türkiye ile kıyaslaması, yapılan idari değişikliklerden dolayı zordur. 1980–1985 yıllarında, idari olarak köy olan birçok yerleşim yeri, kentle birleştirilmiş, böylece, coğrafi mekan olarak değişmeye de kır nüfusları kent nüfusları içinde düşünölmeye başlanmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'yla da İstanbul'un tamamı metropol nüfusu içerisine alınmıştır. Bu değişiklik, 1975 yılından itibaren nüfusun azalmakta olduğunu doğrulamaktadır. Bu azalma, ilçede yaşayan nüfus için mevcut ilköğretim okulları yeterli olacağı düşöncesini desteklemektedir.

Fatih'te, mahalle alanları homojen bir dağılımda değildir. İrili ufaklı mahalle yapısı göze

çarpan bir olgudur. Çalışmada, idari birim olarak mahalle baz alınmıştır. Oysa şehircilikte, erişilebilirlik analizleri için bölgeleme (zonlama) uygulaması yapılmaktadır. Her ne kadar bölgeleme uygulaması, günümüzde şehircilikte bazı çevrelerce eleştirilse de, bazı çevreler tarafından hala kullanılması sebebiyle, bu çalışmada çıkan bazı sonuçlara da bu farklılığın neden olabileceği düşünülmüştür.

Erişilebilirlik kriterine göre, alanda ilköğretim okulları açısından yetersizlik bulunmamaktadır. Fakat azalan nüfusa rağmen, okul parsel alanları sadece bir mahalle için standart değeri sağlamaktadır. Kalan 68 mahallede değerler standart değer olan 4'ün altında kalmaktadır. Bu durum, mevcut İÖO alanının bölgesindeki nüfusa yetmediğini ve İÖO parsel alanlarının düşük olduğunu ve yönetmelikteki değerin sağlanmadığını göstermektedir.

İlçede, 59 ilköğretim okulundan sadece 8 tanesinde, derslik başına düşen öğrenci sayısı 40'ın altındadır. Bu rakam 122'ye kadar çıkmaktadır. Bu değerler, ilköğretim okulları için kapalı alanın yetersizliğini göstermektedir. Bu yetersizliğin bir sebebi de temel eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması sürecinde yeterli hazırlığın yapılamaması olarak düşünülmektedir. Mevcut okullarda 5 yıllık eğitime göre daha az öğrenci okurken, 8 yıllık eğitime geçişle birlikte derslik başına düşen öğrenci sayısı artmıştır.

Bazı okulların bina taban alanı (kapalı alan) ile parsel alanı arasında çok az fark bulunduğu görülmektedir. Bu durum, bu ilköğretim okullarının açık alanlarının yetersiz olduğunu göstermektedir.

İlçede bazı bölgelerde birkaç eğitim kurumunun çok yakın konumda bulunması bu okullarda açık alanların bir arada kullanıldığı görüşünü akla getirmektedir. Bazı orta öğretim kurumları ile birbirine yakın mesafede bulunan ilköğretim okulları için bu durum söz konusu ise, yapılan çalışmalara yardımcı olması için bunun parsel verilerinde belirtilmesi yararlı olacaktır.

Erişilebilirlik mesafesi, şehircilik açısından bölgeleme uygulaması gibi kullanılması tartışmalı bir öngörüdür. Bu durumda, bu öngörü, gerekli görüşler alınarak hukuki dayanağı olan bir standart getirilmelidir. Böylece aynı bölgeye hizmet ederek ara mesafe değerleri 100 m'nin altında olan ilköğretim okulları için tampon bölge çakışması engellenmelidir.

İlköğretim okulları yer seçiminde, bazı bölgelerde kümelenmiş okulların var olması sebebiyle, özensizlik söz konusudur. Okulların, boş bulunan alanlara adeta serpiştirilmiş bir görüntüsü vardır. Tampon bölge alanında çakışma alanlarının gösterildiği harita bu görüşü desteklemektedir. Ancak yoğunluk haritasına bakıldığında, ilçe yoğunluğunun, kümeleşmenin

olduğu bu bölgelerde fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda, okulların yoğunluk alanlarının dış çeperlerine doğru yerleştirilmesi önerilebilir. Böylece yoğun bölge merkezindeki ilköğretim okulu kümeleşmesi engellenerek, daha fazla alana erişim imkanı sağlanacaktır.

Türkiye’de planlama çalışmalarında aksaklıklara ve plansız gelişmelere sebep olan bir diğer konu ise, yapılan planların iptal edilmesinden kaynaklanmaktadır. Tek kurum egemenliğinde yapılan planlama sürecine dahil edilmeyen planlama otoriteleri, sivil toplum kuruluşları, ve bölge halkı planın itiraz süresinde hukuki yola başvurup planın iptalini gerçekleştirebilmektedirler. İptal edilen plan yerine alternatifler üretilmemesi nedeniyle, plansız gelişme süreci başlamaktadır. Bunun sonucunda da ilçe örneğinde görüldüğü gibi, donatı yetersizliği ya da belirli bölgelerde donatı yığılması gibi kötü sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durumun engellenmesi için, planlama sürecindeki aktörler artırılmalıdır. Böylece alınan görüşler doğrultusunda hazırlanan planlara yapılabilecek itirazlar minimum düzeye indirilebilir.

Donatı standartlarının, ilköğretim okulu kapalı alanı, açık alanı, spor tesisi ve kültür tesisi alanları için ayrı ayrı düşünülmesi plancılıktaki çelişkileri yok edebilir. Örneğin, parsel alanı çok düşük fakat bina taban alanı geniş ve kat sayısı fazla bir okul ile parsel alanı büyük, kapalı alanı küçük ve kat sayısı düşük, dolayısıyla derslik alanı küçük olan iki okul türü donatı alanı yeterliliği açısından çelişkili örneklerdir. Açık alan, kapalı alan ve diğer sosyal alanlar için ayrı standartların getirilmesi, bu kararları kişilere bırakmaktan çıkaracak ve barınma alanlarına hizmet alanı olarak oluşturulan donatı alanları için kişilerden bağımsız hukuki olarak daha nitelikli olarak belirleyecektir.

Getirilebilecek bir başka öneri de, ilköğretim okullarının aynı zamanda bölgenin kültür ve dinlenme merkezi olabilmesidir. Mahallenin toplantı salonu, kapalı ve açık spor tesis alanları sergi salonları gibi pek çok farklı fonksiyon ilköğretim okullarıyla bir arada düşünülebilir. Farklı bir alternatif olarak, ilköğretim okullarına seçilen yakın alanlarda farklı fonksiyonların oluşturulmasıdır. Böylece ilköğretim okulları bu alanlardan yararlanmak suretiyle parsel alanları yetersizliği problemi çözülmüş olur.

Yapılan analizlerden çıkarılan bu çelişkili tablo akla standartların uygulanmasında aksaklıklar olduğunu getirmektedir. Tek ilçe için yapılan bu çalışma ile bu uygulama aksaklığının, standartların uygulamasındaki zorluğundan ya da uygulayıcıların bu standartlara uymamasından kaynaklandığı hakkında bilgi edinilemez. Bu çalışmanın birkaç bölge de daha uygulanması ile bu konuda daha net bir sonuca varılabilir.

Bu çalışmada belirlenen amaca ulaşmak için, CBS araç olarak kullanılmıştır. Yapılacak CBS işlemlerine karar verildikten sonra, toplanan verinin ortama aktarılması, düzenlenmesi, veri tabanını oluşturulmasında ve yönetiminde CBS araçları kullanıcıya büyük kolaylık sağlamaktadır. Her bir verinin katman olarak kullanılması, donatı yeterliliği analizlerini hızlı ve güvenilir hale getirmiştir. Nüfus verileri ya da diğer istatistiki verilerin zengin gösterim imkanı ile haritaların yorumlarının daha gerçekçi yapılması, çizimde netlik, okunabilirlik, temizlik, hassasiyet, doğruluk CBS'nin sağladığı diğer faydalar arasındadır. Harita tasarımı, çerçeve, lejant, ölçek, kuzey işareti gibi hazır şablonlar, haritaların uydu görüntüsü ya da hava fotoğrafları üzerinde gösterilebilmesi, CBS'nin sunum aşamasında yararlanılan diğer özelliklerindendir. Planlama faaliyetlerinde, sağladığı imkanlar nedeniyle, CBS'nin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

Açlar, A., (1981), “Altyapı Ekonomisinin ve Kentsel Kalkülasyon ve Taşınmaz Değerlerin Şaplanması İmar Planındaki Rolü”, 101, İmar Planı Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Güçlükler Konulu Seminere Sunulan Bildiri, İstanbul.

Arkitera Mimarlık, (2006), Arkitera Mimarlık Yayın Organı, www.arkitera.com.

Aydemir, Ş., Aydemir, Erkonak, S., Beyazlı, Şen D., Ökten, N., Öksüz, M.A., Sancar, C., Özyaba, M., Türkaydın, Y., (2004), “Kentsel Alanların Planlanması ve Tasarımı”, Trabzon.

Bal, H., (1999), “Kent Sosyolojisi”, Turhan Kitabevi, 98, Ankara.

Başbakanlık Mevzuat Bilgi Sistemi Resmi Sitesi, (2006), <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/>

Çelik, M., Saygın, Ö., Süer, A., Kınacı, O., Günay, E., Çaçtaş, E. Dal, F., (2004), “Şehir Planlamada Coğrafi Bilgi Sistemleri Ve Uzaktan Algılama Çalışmaları”, 3. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 06-09 Ekim 2004, İstanbul. <http://cbs2004.fatih.edu.tr/download/file506.pdf>, Erişim Tarihi 22.02.2007

Çetiner, A., (1965), “Türkiye’de Planlama Eylemleri ve Dayanması Gereken Bilimsel Kurallar”, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Çetiner, A., (1971), “Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri”, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, 98, İstanbul.

Çetiner, A., (1990), “Şehirselsel Donatım Ders Notları”, Yayınlanmamış Ders Notları, İ.T.Ü., İstanbul.

Çetiner, A., (1991), “Şehircilik Çalışmalarında Donatım İlkeleri (Ticaret, Eğitim, Sağlık, Sosyal, İdare, Endüstri, Yeşil)”, İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Çubuk, S., (2003), “İstanbul’da Eğitim Donatımlarının Planlanmasına ve Uygulanmasına Yönelik Model Araştırması”, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Eryoldaş, A., (2006), “Planlama Anlayışında Değişim Stratejik Planlama Kentsel Mekânda Kâr Amaçlı Olmayan Stratejik Planlama Yaklaşımı”, (Araştırma), İstanbul.

Fatih İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi Sitesi, (2007), <http://fatih.meb.gov.tr/>.

Fatih İlçe Belediyesi Resmi Sitesi, (2007), <http://www.fatih.bel.tr/>.

Gallion, A., (1963), “The Urban Pattern”, D.Van Nostrand Company Inc., 386, New York.

Göçer, O., (1990), “Metropolitan Planlama”, Yıldız Üniversitesi Yayınları, 143, İstanbul.

İBB, (2003), “Şehir Planlama Müdürlüğü İstanbul Metropolitan Alan Bütünü Nüfus Donatı Dağılımının İncelenmesi ve Öneri Donatılara İlişkin Analitik Etütler İş Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı.

İBB, (2003), “Şehir Planlama Müdürlüğü İstanbul Fatih 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Plan Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı.

İBB, (2003), “Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı Raporu”, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı.

- Kalkan, S., Çetiz, S., Akay Z., (2005), “Ülkemizde ve Dünyada Stratejik Plan”, 8. Dünya Şehircilik Günü, 7-9 Kasım 2005, İstanbul.
- Keleş, R., (1976), “Kentbilim İlkeleri”, Ankara.
- Keleş, R., (1980), “Kentbilim Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara.
- Keleş, R., (1997), “Kentleşme Politikası”, Ankara.
- Lewis Keeble, (1983), “Planning The Neighborhood, American Public Healty Association Committee On The Hygiene Of Housing”, s.222-223, Keensland.
- Meydan Larousse, (1993), “Donatı Tanımı”, Cilt:3, Milliyet Gazetecilik A.Ş., s.831., İstanbul.
- Meydan Larousse, (1993), “Fatih İlçesi”, Cilt:5, Milliyet Gazetecilik A.Ş., s.798., İstanbul.
- Nişancı, R., Uzun, B., Reis, S., (2002), “İmar Planları ile Önerilen Kentsel Donatı Alanlarının Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Mekansal Uygunluk Analizi:Trabzon Örneği”, Trabzon.
- Özdeş, G., (1989), “Şehirciliğin Evrimi Ders Notları”, Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Özyaba, M., (1998), “İlköğretim okulları açık alan tasarım ilkeleri ve standartlarının tespiti.” Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon.
- Suher, H., (1989), “Şehirciliğe Giriş Ders Notları”, Yayınlanmamış Ders Notları, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Taneri, E., (1978), “Şehircilik Konuları”, İstanbul.
- Tarhan, Ç., (2004), “Planlamada Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemi Disiplinleri Entegrasyonu: Urla ve Balçova Örnekleri, Planlama Dergisi”, 144:106-112.
- TDK, (2006), Türk Dil Kurumu Resmi internet Sitesi, <http://www.tdk.gov.tr>
- Topal, A. K., (2004), “Kavramsal Olarak Kent Nedir ve Türkiye’de kent Neresidir?, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi”, 276-294, İzmir. www.sbe.deu.edu.tr/Yayinlar/dergi/dergi/2004sayi1/topal.pdf, Erişim Tarihi:25.05.2007
- Tunçdilek, N., (1986), “Türkiye’de Yerleşmelerin Evrimi”,.: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 116, İstanbul.
- Ulutan, B., (1977), “İktisadi Doktrinler Tarihi”, Ötüken Yayınları, 95, İstanbul.
- Uyar, A., (1996), “Planlama Eğitiminde CBS Kullanımı”, CBS 96 Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu, 26-28 Eylül 1996, İstanbul.
- Yalçınır Ercoşkun, Ö., Sat N. A., Varol Ç., (2004), ”Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Şehir Planlama Eğitimindeki Rolü”, 3. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 06-09 Ekim 2004, <http://cbs2004.fatih.edu.tr/download/file476.pdf>, Erişim Tarihi 19.02.2007
- Yenen, Z., (1988), “Osmanlı Dönemi Türk Yerleşmelerinde Sosyal Donatım Yapıları Ve Kent Bütünlüğü İle İlişkisi”,Yıldız Teknik Üniversitesi Yayınları, 148, İstanbul.
- Yıldız, N., (2006), “Plan Hiyerarşisi”, Yayınlanmamış Bildiri, İstanbul.

Wikipedia elektronik sözlük, (2007), www.wikipedia.com.

T.C. 1982 Anayasası.

3194 Sayılı İmar Kanunu.

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu.

442 sayılı Köy Kanunu.

4880 Sayılı Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik.

EKLER

Ek 1 Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik

Ek 1 Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik

Resmi Gazete Tarihi: 02.11.1985 Resmi Gazete Sayısı: 18916

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Tanımlar

Amaç

Madde 1- (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Bu Yönetmeliğin amacı; insan, toplum, çevre münasebetlerinde kişi ve aile mutluluğu ile toplum hayatını yakından etkileyen fiziksel çevreyi sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın korunma, kullanma dengesini en rasyonel biçimde belirlemek üzere hazırlanacak her tür ve ölçekteki planın ve bu planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin hangi esaslar dahilinde yapılacağını belirlemektir.

Kapsam

Madde 2- (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Bu Yönetmelik hükümleri her tür ve ölçekteki plan yapımına ilişkin esasları kapsar.

Özel kanunlara göre belirlenen alanlarda Kanun ile farklı hüküm getirilmemiş ise plan yapımına dair teknik kurallar konusunda bu Yönetmelik hükümleri geçerlidir.

Tanımlar

Madde 3- Bu Yönetmelikte adı geçen terimler aşağıda tanımlanmıştır:

1) Nazım İmar Planı: (Değişik: RG 2/9/1999-23804) Onaylı halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olan, varsa bölge ve çevre düzeni planlarına uygun olarak hazırlanan ve arazi parçalarının; genel kullanım biçimlerini, başlıca bölge tiplerini, bölgelerin gelecekteki nüfus yoğunluklarını, gerektiğinde yapı yoğunluğunu, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yön ve büyüklükleri ile ilkelerini, ulaşım sistemlerini ve problemlerinin çözümü gibi hususları göstermek ve uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olmak üzere 1/2000 veya 1/5000 ölçekte düzenlenen, detaylı bir raporla açıklanan ve raporu ile bir bütün olan plandır.

2) Uygulama İmar Planı: (Değişik: RG 2/9/1999-23804) Onaylı halihazır haritalar üzerine varsa kadastral durumu işlenmiş olan ve nazım imar planına uygun olarak hazırlanan ve çeşitli bölgelerin yapı adalarını, bunların yoğunluk ve düzenini, yolları ve uygulama için gerekli

imar uygulama programlarına esas olacak uygulama etaplarını ve esaslarını ve diğer bilgileri ayrıntıları ile gösteren ve 1/1000 ölçekte düzenlenen raporuyla bir bütün olan plandır.

3) Revizyon Planı: (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Her tür ve ölçekteki planın ihtiyaca cevap vermediği veya uygulamasının mümkün olmadığı veya sorun yarattığı durumlar ile üst ölçek plan kararlarına uygunluğun sağlanması amacıyla planın tamamının veya plan ana kararlarını etkileyecek bir kısmının yenilenmesi sonucu elde edilen plandır.

4) İlave Plan: (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Yürürlükte bulunan planın ihtiyaca cevap vermediği durumlarda, mevcut plana bitişik ve mevcut planın genel arazi kullanım kararları ile süreklilik, bütünlük ve uyum sağlayacak biçimde hazırlanan plandır.

5) Mevzii İmar Planı: (Değişik: RG 2/9/1999-23804) Mevcut planların yerleşmiş nüfusa yetersiz kalması veya yeni yerleşim alanlarının kullanıma açılması gereğinin ve sınırlarının ilgili idarece belirlenmesi halinde, bu Yönetmeliğin plan yapım kurallarına uyulmak üzere yapımı mümkün olan, yürürlükteki her tür ve ölçekteki plan sınırları dışında, planla bütünleşmeyen konumdaki, sosyal ve teknik altyapı ihtiyaçlarını kendi bünyesinde sağlayan, raporuyla bir bütün olan imar planıdır.

6) Plan Değişikliği: (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Plan ana kararlarını, sürekliliğini, bütünlüğünü, teknik ve sosyal donatı dengesini bozmayacak nitelikte, bilimsel, nesnel ve teknik gerekçelere dayanan, kamu yararının zorunlu kılması halinde yapılan plan düzenlemeleridir.

7) Sosyal alt yapı: Sağlıklı bir çevre meydana getirmek amacı ile yapılması gereken eğitim, sağlık, dini, kültürel ve idari yapılar ile park, çocuk bahçeleri gibi yeşil alanlara verilen genel isimdir.

8) Aktif yeşil alan: Park, çocuk bahçesi ve oyun alanları olarak ayrılan sahalardır.

9) Teknik alt yapı: Elektrik, havagazı, içme ve kullanma suyu, kanalizasyon ve her türlü ulaştırma, haberleşme ve arıtım gibi servislerin temini için yapılan tesisler ile açık veya kapalı otopark kullanışlarına verilen genel isimdir.

10) Çevre Düzeni Planı: (Değişik: RG 17/3/2001-24345) Konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi sektörler ile kentsel-kırsal yapı ve gelişme ile doğal ve kültürel değerler arasında koruma-kullanma dengesini sağlayan ve arazi kullanım kararlarını belirleyen yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlük gösteren sınırlar içinde, varsa bölge planı kararlarına uygun olarak yapılan, idareler arası koordinasyon esaslarını belirleyen, 1/25000, 1:50000, 1:100000, veya 1:200000 ölçekte hazırlanan, plan notları ve raporuyla bir bütün olan plandır.

11) İmar Planı: (Ek: RG 17/3/2001-24345) Belde halkının sosyal ve kültürel gereksinimlerini karşılamayı, sağlıklı ve güvenli bir çevre oluşturmayı, yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen ve bu amaçla beldenin ekonomik, demografik, sosyal, kültürel, tarihsel, fiziksel özelliklerine ilişkin araştırmalara ve verilere dayalı olarak hazırlanan, kentsel yerleşme ve gelişme eğilimlerini alternatif çözümler oluşturmak suretiyle belirleyen, arazi kullanımı, koruma, kısıtlama kararları, örgütlenme ve uygulama ilkelerini içeren pafta, rapor ve notlardan oluşan belgedir. İmar planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı olmak üzere iki aşamadan oluşur.

12) Bakanlık: (Ek:RG 17/3/2001-24345) Bayındırlık ve İskan Bakanlığıdır.

13) İlgili idare: (Ek:RG 17/3/2001-24345) Belediye ve mücavir alan sınırları içinde belediye, dışında valiliktir.

İKİNCİ BÖLÜM

Plan Yapımına Dair Esaslar

Madde 4- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Çevre düzeni planı sınırları, yönetsel, mekansal ve işlevsel bütünlük arz eden bir veya birden fazla il sınırları bütününe veya bir kısmını kapsayacak şekilde belirlenir.

Planlar, ilgili kurum ve kuruluşlarla ve plan kapsamındaki ilgili idarelerle işbirliği sağlanarak Bakanlıkça yapılır veya yaptırılır. Bakanlık, plan yapım işini Bakanlıkça belirlenen planlama sınırı içerisinde kalan ilgili idarelere devredebilir.

Kentsel gelişme alanı ihtiyacının büyük şehir belediye sınırları ve mücavir alan sınırları dışında karşılanma gereği halinde, kent bütününe, kentsel gelişme alanını ve bu alanlarla bütünlük gösteren alanları kapsayan çevre düzeni planları, Bakanlığın koordinasyonu altında, ilgili büyük şehir belediyesi ve valilikçe ortaklaşa yapılır.

Çevre düzeni planları Bakanlıkça onaylanarak yürürlüğe girer.

Onaylı planlar, plan kapsamında bulunan ilgili idarelere ve ilgili kurum ve kuruluşlara gönderilir. Planlar, ilgili idarelerce bir ay süre ile ilan edilir.

Askı süresi içerisinde plan kararlarına gerçek ve tüzel kişiler ile kamu kurum ve kuruluşları itiraz edebilirler. İtirazlar, itiraza konu alanla ilgili belediye veya valiliğe yapılır. İdarenin görüşü ile valilikçe Bakanlığa gönderilen itirazlar Bakanlıkça, Yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilir ve sonuçlandırılır.

Çevre düzeni planlarında yapılacak revizyon, ilave ve değişiklikler de aynı usullere tabidir.

Çevre düzeni planları alenidir. Bu aleniyeti sağlamak Bakanlığın ve idarelerin görevidir. Bakanlık planların tamamını veya bir kısmını kopyalar veya kitapçıklar halinde çoğaltarak tespit edilecek ücret karşılığında isteyenlere verir.

Madde 5- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Çevre düzeni planları, varsa bölge planı esas alınarak yapılır. Çevre düzeni planlarının hazırlanması sürecinde, planlanacak alan ve yakın çevresindeki alanlarda aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir:

- a) Planlama alanının konumu ile ilgili bilgiler,
- b) Yönetim yapısı, idari bölünüş, sınırlar,
- c) Fiziksel yapı ve mevcut arazi kullanımı,
- d) Çevresel değerler ve koruma alanları,
- e) Afet verileri, afete maruz alanlar, yerleşmeler ve özellikleri,
- f) Planlama alanı ile ilgili demografik, sosyal, ekonomik, kültürel, tarihi vb. bilgiler,
- g) Ulaşım ve enerji dahil teknik altyapı,
- h) Sektörel yapı,
- i) Askeri alanlar,
- j) Mülkiyet yapısı,
- k) Yerleşmelerle ilgili yerel özellikler,
- l) Planlama alanının özelliğine göre diğer konular.

Çevre düzeni planı yapılacak alan ve yakın çevresinin bir bütünlük içinde ele alınması ve değerlendirilmesi için eşik analizi, yerinde yapılan incelemeler gibi fiziksel çalışmalarla birlikte, bilimsel tekniklere ve yöntemlere dayalı, yeterli nitelikte ve kapsamda ekonomik, sosyal, kültürel, politik, tarihi, sektörel ve teknolojik araştırmalar yapılır, ilgili kurum ve kuruluşların görüş ve önerileri alınır ve değerlendirilir.

Çevre düzeni planı kararları, yapılan inceleme, araştırma sonuçları ve görüşler değerlendirilerek oluşturulur. Plan raporunda, yapılan tüm inceleme ve araştırmalar, alınan görüş ve öneriler ve yapılan değerlendirmelerle birlikte, planın gerçekleştirilmesini sağlayacak uygulama araçları, kurumsal yapı ve denetim konularına dair ilkeler de yer alır.

Madde 6- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Çevre düzeni planı sınırları içerisinde kalan alanlarda;

Yerleşilebilirlik ilkesi ve taşıma kapasitesi göz önünde bulundurularak koruma kullanma dengesinin sağlanması,

Makro ölçekte nüfus dağılımı ve yoğunluk kararlarının verilmesi,

Kısıtlı doğal kaynakların, artan yerleşik nüfusun ekonomik ve sosyal yapısını güçlendirerek, gereksinimlerini karşılayacak biçimde kullanılmasının sağlanması,

Doğal, tarihi, kültürel çevre değerlerinin korunması,

Tarım alanlarının, sit alanlarının, orman alanlarının, özel çevre koruma alanlarının, ekolojik açıdan korunması gerekli alanların, sulak alanların, uluslararası sözleşmelere konu alanların, kıyı alanlarının ve benzeri alanların, ilgili mevzuatında öngörülen kurallar çerçevesinde kullanımı ve korunması,

Yatırımların koordineli olarak kullanıma sunulması,

Planlama sürecinin analiz, araştırma ve sentez aşamalarında, yönetmelikte belirlenen konularda yapılan çalışmaların ve toplanan değişik sınıf ve türdeki verilerin planlama kararlarının oluşumunda etkin kullanımı,

Afete maruz bölge, yerleşme ve alanlardaki afet risklerinin belirlenmesi ve bu risklerin plan kararlarında dikkate alınması,

Alt ölçekli planlamaya veri teşkil edecek politikaların oluşturulması, esastır.

Madde 7- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Çevre düzeni planı ilke, esas ve kararlarına aykırı imar planı yapılamaz.

Çevre düzeni planı sınırları içerisinde mevzi imar planı yapılamaz. Çevre düzeni planı ile yapılaşma kararı alınmış alanlar için yapılacak imar planları, mevzii imar planı olarak değerlendirilmez.

Çevre düzeni planı ile yapılaşma kararı getirilen alanlarda, kentsel ve kırsal yerleşmelerde imar planlarının alan bütününde veya çevre düzeni planında belirlenen etaplara ve/veya çevre düzeni planı ilke ve kararlarına uygun önceliklere göre yapılması esastır.

Çevre düzeni planında, tarım alanı, mera, maki-funda vb. kullanım kararı getirilmiş alanlarda konut, sanayi, turizm, enerji, vb. yapılaşma amaçlı uygulama yapılamaz.

Madde 8- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Bakanlığın plan yapım yetkisini devrettiği birden fazla idareyi kapsayan planlama çalışmalarında, koordinasyon Bakanlığa aittir. Planlama alanı içinde yer alan idarelerin planlama sürecine katılımı, görev, yetki ve sorumlulukları ve alt ölçek plan yapımı ile ilgili esaslar, gerektiğinde protokolle belirlenir.

Madde 9- (Ek:RG 17/3/2001-24345)

Çevre düzeni planlarının revizyon, ilave ve değişikliklerinde;

- a) Yerel yönetimlerin yerleşik nüfuslarının gereksinimlerinin karşılanmasına,
- b) Maddi hataların düzeltilmesine,
- c) Kamu yatırımlarına ve kamu yararına,
- d) Mevzuatın gerektirdiği düzenlemelere,
- e) Geleceğe yönelik proje ve programlara

dair, yeterli, geçerli ve gerekçeleri belirli teklif ve talepler, Bakanlıkça incelenerek sonuçlandırılır.”

Madde 10- İmar Kanununun 9. maddesindeki esaslara göre Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na verilen plan yapma, yaptırma, değiştirme ve resen onaylama yetkileri saklı kalmak kaydı ile, imar planları ilgili idarece doğrudan veya ihale suretiyle yaptırabileceği gibi İller Bankası Genel Müdürlüğü’ne yetki verilmek suretiyle de yaptırılabilir.

Madde 11- İmar planının ilgili idarece doğrudan yapılması durumunda ilgili idarenin planlama grubunda veya sözleşmeli olarak istihdam edilenlerin o yerleşmenin imar planlarının hazırlanmasında geçerli olan yeterliliği haiz olması şarttır.

İlgili idare, planlama grubunda görev alacakları Bakanlığa bildirmekle yükümlüdür.

Madde 12- İmar planlarının ihale suretiyle elde edilmesi durumunda; plan müellifinin, “İmar Planlarının Yapımını Yüklünecek Müellif ve Müellif Kuruluşlarının Yeterlik Yönetmeliği”nde o yerleşme için belirlenen asgari yeterlilik belgesine haiz olması şarttır. Planlama yarışmaları sonucunda yapılan ihaleler bu hükmün dışındadır.

Madde 13- İmar planı ihalelerinde İller Bankası Genel Müdürlüğü’nce bu amaçla hazırlanan tip sözleşme ve teknik şartlaşma esaslarına uyulur.

Bu esaslar; sit, sanayi, turizm gibi ağırlıkları nedeni ile özel ve tafsilatlı çalışma gerektiren

durumlarda veya bölge şartlarına uymak amacıyla değiştirilmek suretiyle, özel sözleşme ve teknik şartlaşmalar yapılabilir.

Madde 14- (Değişik: RG 2/9/1999-23804)

Planların hazırlanması sürecinde, planı düzenlenecek alan ve yakın çevresindeki alanlarda aşağıda genel başlıklar halinde belirtilen konular ile planlama alanının özelliğine ve plan türüne göre diğer konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan veriler elde edilir:

1- Planlama alanının yeri

2- Yönetim yapısı, idari bölünüş, sınırlar

3- Fiziksel yapı

a) Jeolojik durum

b) Akarsular, taşkın alanları

c) İklim

d) Toprak kabiliyeti

e) Tarım alanları, tarımsal arazi kullanımı

f) Sulama alanları

g) Bitki örtüsü

h) Yeraltı ve yüzeysel su kaynakları, havzaları ve özellikleri

4- Maden kaynakları

5- Çevresel kaynaklar ve koruma alanları

a) Korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ve alanları

b) Sulak alanlar

c) Özel çevre koruma alanları

d) Orman alanları

e) Ekolojik açıdan korunması gerekli alanlar

f) Milli Parklar

6- Demografik yapı

7- Sosyal yapı

8- Ekonomik yapı

9- Teknik altyapı

a) Ulaşım

b) Enerji

c) Çöp

d) İçme suyu

e) Kanalizasyon

10- Arazi kullanımı

11- Sektörel yapı

12- Askeri alanlar

13- Mülkiyet yapısı

14- Yerleşme alanları ile ilgili özellikler

Planlama alanı ve yakın çevresi ile alanın bölge veya kent bütünü içindeki konumunu belirlemek üzere eşik analizi, yerinde yapılan incelemeler gibi fiziksel çalışmalarla birlikte, bilimsel tekniklere ve yöntemlere dayalı, yeterli nitelikte ve kapsamda ekonomik, sosyal, kültürel, politik, tarihi, sektörel ve teknolojik araştırmalar yapılır, ilgili kurum ve kuruluşların görüş ve önerileri alınır.

Plan kararları, yapılan inceleme ve araştırma sonuçları değerlendirilerek oluşturulur. Plan raporunda, yapılan tüm inceleme ve araştırmalar, alınan görüş ve öneriler ve yapılan değerlendirmelerle birlikte, planın gerçekleştirilmesini sağlayacak uygulama araçları, kurumsal yapı ve denetim konularına dair ilkeler de yer alır.

Madde 15- Uygulama imar planlarının tamamı bir aşamada yapılabileceği gibi etaplar halinde de hazırlanabilir. Ancak, bu durumda etap sınırlarının varsa nazım planlar üzerinde gösterilmiş olması gerekir.

Uygulama imar planlarında, yapı adaları içinde imar parselleri gösterilir.

Uygulama imar planlarına uygun olarak parselasyon planları düzenlenir ve bu planlar imar planlarının ayrılmaz parçasıdır.

Madde 16- (Değişik: RG 2/9/1999-23804)

Hazırlanacak her ölçekteki imar planlarının yapım ve değişikliklerinde planlanan beldenin ve bölgenin şartları ile gelecekteki gereksinimleri göz önünde tutularak sosyal ve teknik donatı alanlarında EK-1 deki tabloda belirtilen asgari standartlara uyulur.

Planlarda, özürlülerin kentsel kullanımlar, sosyal ve teknik altyapı alanlarına ulaşımını ve kullanımını sağlayıcı ve kolaylaştırıcı tedbirlerin alınması amacıyla özürlülere yönelik her türlü

mevzuat ve Türk Standartları Enstitüsü standartları dikkate alınır.

Madde 17- Nazım planlar üzerinde gösterilen teknik ve sosyal altyapı alanlarının konum ile büyüklükleri, toplam standartların altına düşülmemek şartı ile uygulama planlarında değiştirilebilir.

Madde 18- Her ölçekteki planlar EK-2 de verilen lejant ve plan çizim normlarına göre hazırlanır.

Madde 19- (Değişik: RG 13/1/2005-25699)

Üst Ölçekli planı bulunmayan alanlarda şahıslarca yaptırılan mevzi imar planı çalışmalarında, planlaması yapılan alanın kendilerine ait olduğunu belgelemek amacı ile; tapu senedi, mülkiyete dair kesinleşmiş mahkeme kararı ve bu mahkeme kararına müsteniden diğer makamlar tarafından verilmiş belge veya özel kanunlara göre tahsisi yapıp henüz tapu siciline kaydedilmemiş yerler için ilgili kamu kuruluşlarınca verilmiş tahsis belgesi ibraz edilmesi mecburidir.

Birden fazla maliki bulunan arazilerin mevzi imar planı kapsamına alınması mecburiyetinin bulunması halinde, planı yapılacak alana ait parsel sahiplerinin muvafakati ile arazilerinin planlanmasına izin verdiklerinin belgelenmesi şarttır.

Planlanan alan içinde maliklerine ulaşılamayan, malikleri belli olmayan veya maliki bulunmayan yerlerin mevcudiyeti halinde, bunların, ilgili idarece belgelendirilmesi ve planlanan alanın %20'sini aşmaması şartı aranır. Ancak, bu gibi hallerde, Bakanlıkça veya ilgili idarece yapılan veya yaptırılan ve onaylanan mevzi imar planlarında muvafakat şartı aranmaz.

Her ölçekteki planlama çalışmalarında, planlamaya alınan alanın niteliğine göre çeşitli kanunlarla ve yönetmeliklerle getirilmiş sağlık koruma bantları, güvenlik bölgesi ve yapı yaklaşma mesafesi ve benzeri alanların, planlanan alanın içerisinde kalması ve mülkiyetin planlama alanının tümü için birinci fıkrada belirtilen şekilde belgelendirilmesi mecburidir.

Madde 20- Belediye ve mücavir alan sınırları içinde; belediye meclislerince aynen veya değiştirilerek onaylanıp yürürlüğe giren imar planları Belediye Başkanınca mühürlenir ve imzalanır.

Mühür ve imza süresindeki gecikmeler, imar planının tatbikatını engelleyemez.

Belediye meclislerince uygun görülmeyen imar planı teklifleri gerekçeleri belirtilmek

suretiyle, Belediye Başkanlığınca 15 gün içinde ilgisine yazı ile bildirilir.

Belediye ve mücavir alan sınırları dışında; il idare kurullarınca karar verilen imar planları valilikçe uygun görüldüğü takdirde onaylanarak yürürlüğe girer.

Valilikçe uygun görülmeyen imar planı teklifleri gerekçeleri belirtilmek suretiyle 15 gün içinde ilgisine yazı ile bildirilir.

Onaylanmış planlar; onay tarihinden itibaren ilgili idarece herkesin görebileceği şekilde ilan yerlerinde asılmak ve nerede nasıl görülebileceği mahalli haberleşme araçları ile duyurulmak suretiyle 30 gün süre ile ilan edilir. 30 günlük ilan süresi içinde planlara itiraz, ilgili idare nezdinde yapılır.

Belediye ve mücavir alan sınırları içinde kalan yerlerde; Belediye Başkanlığınca Belediye Meclisine gönderilen itirazlar ve planlar, Belediye Meclisince 15 gün içinde incelenerek gerekçeleri de belirtilmek suretiyle kesin karara bağlanır ve karar tarihinden itibaren 15 gün içinde Belediye Başkanlığınca ilgisine yazı ile bildirilir.

Belediye ve mücavir alan sınırları dışında kalan yerlerde; valiliğe yapılan itirazlar, valilikçe 15 gün içinde incelenerek gerekçeleri de belirtilmek suretiyle kesin karara bağlanır ve bu tarihten itibaren 15 gün içinde valilikçe ilgisine yazı ile bildirilir.

Madde 21- Uygulama veya revizyon imar planı yapılan kentlerde, “3030 sayılı Büyük Şehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği”nin 6. maddesi uyarınca gerekli görülen ilave yönetmelik maddeleri, imar planı ile birlikte düzenlenerek onaylanır.

Madde 22- Onaylanan imar planı ve eklerinden birer takım onaylamaya esas olan karar ile birlikte Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile İller Bankası Genel Müdürlüğüne muhafaza edilmek üzere gönderilir.

Madde 23- (Değişik: RG 2/9/1999-23804)

Çevre düzeni planı, imar planı, revizyonu, ilavesi ve değişiklikleri ile mevzii imar planı yüklenicilerinin 2.11.1985 tarihli ve 18916 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “İmar Planlarının Yapımını Yüklenecek Müellif ve Müellif Kuruluşlarının Yeterlilik Yönetmeliği”nde belirlenen grupta yeterlilik belgesine sahip olması gerekir.

Planın ilgili idarelerce onaylanmış olması, plan müelliflerinin sorumluluğunu ortadan

kaldırmaz.

İmar Kanunu ve mevzuat hükümlerine aykırı planlar ve sorumluları hakkında 1580 sayılı Belediye Kanununun 74. maddesi hükümleri ile 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun hükümleri saklıdır.

Madde 24- Belediye Meclislerince veya Valiliklerce onaylanan her ölçekteki imar planları; büyüklükleri veya pafta adedi göz önüne alınarak, kitap halinde veya pafta pafta çoğalttırılmak suretiyle talep sahiplerine bedeli mukabilinde verilir.

Bedel, Belediye Encümenlerince veya Valiliklerce pafta ve sahife bazında tespit edilir.

Madde 25- Nüfusu 10.000'in altında olan belediyelerin imar planları yürürlükte olup, 3194 sayılı İmar Kanununun 44. maddesi gereği çıkarılan yönetmeliklerin hükümlerine tabidir.

Madde 26- (Değişik: RG 2/9/1999-23804)

Çevre düzeni planı, plan revizyonu, ilaveleri ve değişiklikleri ile mevzii imar planları da bu Yönetmelikteki esaslara tabidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İmar Planı Değişikliklerinde Uyulması Gereken Esaslar

Madde 27- İmar planlarında bulunan sosyal ve teknik alt yapı alanlarının kaldırılması, küçültülmesi veya yerinin değiştirilmesine dair plan değişiklikleri zorunluluk olmadıkça yapılmaz. Zorunlu hallerde böyle bir değişiklik yapılabilmesi için:

1- İmar planındaki durumu değişecek olan sosyal ve teknik altyapı alanındaki tesisi gerçekleştirecek ilgili yatırımcı Bakanlık ve kuruluşların görüşü alınacaktır.

2- İmar planındaki bir sosyal ve teknik alt yapı alanının kaldırılabilmesi ancak bu tesisin hizmet götürdüğü bölge içinde eşdeğer yeni bir alanın ayrılması suretiyle yapılabilir.

3- (Değişik:RG-08/07/2005-25869) Onaylı imar planlarında kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı olarak belirlenen kullanımlar dışında kalan alanlarda plan değişikliği yolu ile yeni bir kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı ayrılması halinde, yatırımcı bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınmak kaydıyla, bu Yönetmeliğe ekli EK-1a, EK-1b, EK-1c, EK-1d ve EK-1e işaretli tablolarda belirtilen asgari alan büyüklüğü şartı aranmaz

(Ek: RG 30/9/1998-23479) Dini yapı alanlarına ilişkin planlarda ve değişikliklerinde il müftülerinin görüşü alınır.

4- (Yeniden düzenleme:RG-08/07/2005-25869) Afettede yerleşim alanlarının imar planlarında yapılacak değişikliklerde yeni bir kentsel, sosyal ve teknik altyapı alanı ayrılması halinde, (2) numaralı bentteki şartlar ve bu Yönetmeliğe ekli EK-1a, EK-1b, EK-1c, EK-1d ve EK-1e işaretli tablolarda belirtilen asgari alan büyüklükleri şartı aranmaz

Madde 28- İmar planında verilmiş olan inşaat emsalinin, kat adedinin, ifraz şartlarının değiştirilmesi sonucu nüfus yoğunluğunun arttırılmasına dair imar planı değişikliklerinde:

1- (Değişik: RG 2/9/1999-23804) Artan nüfusun ihtiyacı olan sosyal ve teknik altyapı alanları EK-1 de belirtilen standartlara uygun olarak plan değişikliğine konu alana hizmet vermek üzere ayrılır ve/veya artırılır.

2- Kat adedi arttırılmasının istenmesi durumunda; önerilecek kat adetlerinin tayininde aşağıdaki formüle göre bulunacak bir yoldaki karşılıklı bina cepheleri arasındaki asgari uzaklık sağlanacaktır.

$$K = + 7 \text{ m}$$

Yukarıdaki formülde;

K = Karşılıklı bina cepheleri arasındaki mesafe (m)

H1 = Yolun bir cephesine önerilecek yapının irtifai

H2 = Yolun diğer cephesinde önerilecek yapının irtifaidir.

Madde 29- İmar planında gösterilen yolların genişletme, daraltma ve güzergahına ait imar planı değişikliklerinde;

1- Devamlılığı olan bir yol belli bir kesimde daraltılamaz.

2- Yolların kaydırılmasında, mülkiyet ve yapılaşma durumu esas alınır.

3- İmar planlarındaki gelişme alanlarında (7.00) m.den dar yaya, (10.00) m.den dar trafik yolu açılmaz, meskun alanlarda mülkiyet ve yapılaşma durumlarının elverdiği ölçüde yukarıdaki standartlara uyulur.

4- İmar planı değişikliği ile çıkmaz sokak ihdas edilemez.

5- İmar planı içinde kalan karayolu, kent içi geçişinin değiştirilmesi durumunda, Karayolları Genel Müdürlüğü'nden alınacak görüşe uyulur.

Madde 30- İmar planlarında sosyal ve teknik alt yapı kullanımlarından başka herhangi bir amaca ayrılmış olan bir alanın kullanılışının değiştirilmesi durumunda;

1- Nazım plan ana kararlarını bozucu fonksiyonel değişiklikler plan değişikliği yolu ile yapılamaz.

2- Yeni belirtilen kullanımın ihtiyacı olan sosyal ve teknik alt yapı alanları EK-1'deki tabloda belirtilen standartlara ve nüfus şartı aranmaksızın otopark yönetmeliği hükümlerine uygun olarak birlikte düzenlenir.

3- Yerleşmenin gelişme yönü, büyüklüğü ve arazi kullanımlarının fonksiyonel dağılımı ve genel yoğunlukları gibi nazım plan ana kararlarının değiştirilmesi ancak imar planının yeniden yapılması için mümkün olabilir.

Madde 31- İmar planı değişikliklerinin onaylama, askı, onaya itiraz, itirazların değerlendirilmesi ve dağıtım konularında 14 ve 16. maddelerdeki esaslara uyulur.

Madde 32- Bayındırlık ve İskan Bakanlığına gönderilecek imar planı değişiklik paftalarında; yerleşme adı, pafta numarası, kuzey işareti, koordinat değerleri, ölçeği, kıyı ile ilgili ise kıyı kenar çizgisi işlenir.

Geçici Madde 1 - (Ek: RG 29/9/2000-24185)

Elektrik enerjisi sıkıntısının bulunduğu aciliyet arz eden durumlarda, sıkıntının umumi hayata müessir etkilerinin giderilmesine yönelik olmak koşuluyla, elektrik üretim ve iletimiyle görevli kamu kurum ve kuruluşları tarafından, mülkiyeti özel sektöre ait mobil ve yüzer elektrik santrallerinden geçici şekilde elektrik alınmasına ihtiyaç duyulduğu ve bu husus Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nca belgelendiği takdirde, bu santrallerin konumlanacağı alanlara ait imar planları hazırlanarak onay için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na sunulur. Bakanlık tarafından uygun görülen imar planları 15 gün içinde onaylanır. Tesislerin mimari, statik ve tesisat avan projelerine göre inşaat ruhsatları 15 gün içinde ilgili idare tarafından verilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yürürlük ve Yürütme

Madde 33- Bu Yönetmelik 3194 sayılı İmar Kanunu ile birlikte yürürlüğe girer.

Madde 34- Bu Yönetmelik hükümlerini Bayındırlık ve İskan Bakanı yürütür.

EK- 1 (Değişik: 2.9.1999/23804 R.G.)**Kentsel, Sosyal ve Teknik Alt Yapı ⁽¹⁾**

Nüfus	0-15.000	15.000-45.000	45.000-100.000	100.000-+
Kreş+ Anaokulu	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi
İlköğretim (2)	4 m ² / kişi	4 m ² / kişi	4,5 m ² / kişi	4,5 m ² / kişi
Ortaöğretim (2)	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi
Aktif Yeşil Alan (3)	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi
Sağlık Tesisi Alanları (2)	2 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² / kişi
Kültürel Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	2,5 m ² / kişi
Sosyal Tesis Alanları (4)	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1,5 m ² / kişi
Halk Eğitim Merkezi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi
Dini Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi
İdari Tesis Alanları	3 m ² / kişi	3.5 m ² / kişi	4 m ² / kişi	5 m ² / kişi
Teknik Alt Yapı (yol ve otopark hariç)	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² / kişi

- (1) Alan hesabında, planlamaya esas olan projeksiyon nüfusu dikkate alınacaktır.
- (2) Özel sağlık ve özel eğitim tesisi alanları, (EK-1a) ve (EK-1c) de belirtilen alan büyüklüklerinin altına düşülmemek kaydıyla imar planı kararıyla ayrılabilir.
- (3) Belediye ve mücavir alan sınırları dışında yapılacak olan planlamalarda aktif yeşil alan miktarı, kişi başına 14 m² alınmak suretiyle belirlenecektir. Bu tablodaki diğer kullanışlar ise gerek duyulması halinde kullanılır.
- (4) Sosyal tesis alanları; huzurevi, rehabilitasyon merkezi, güçsüzler evi, yetiştirme yurdu gibi alanları kapsamaktadır.

EK - 1a
Eğitim Tesisleri

Alan Büyüklüğü (m²)

Anaokulu	3000 - 5000
İlköğretim Okulu	8000 - 15000
Lise, Anadolu Lisesi, Ticaret Lisesi, Kız Meslek Lisesi, İmam Hatip Lisesi	10000 - 15000
Endüstri Meslek Lisesi, Çok Programlı Lise ⁽¹⁾	20000 - 30000
Pratik Sanat Okulu	3000 - 5000
Fen Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Otelcilik Meslek Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi	20000 - 30000
Halk Eğitim Merkezi	4000 - 8000

(1) Bu okulların varsa atölyeleri ve uygulama birimleri için ilave alan ayrılır.

EK - 1b
Sosyal ve Kültürel Tesisler

	Asgari Alan Büyüklüğü (m ²)
Kütüphane	
Küçük ilçe tipi	1250
Büyük ilçe tipi	2000
İl tipi (300 kişi)	1050
İl tipi (400 kişi)	1070
Yurt (200 yatak)	2500
Kreş	2000
Huzurevi	7500
Yetiştirme Yurdu	10000
Rehabilitasyon	5000
Güçsüzler Evi	10000

EK – 1c**Sağlık Tesisleri**

	Asgari Alan Büyüklüğü (m ²)
Köy tipi sağlık ocağı	2 240
İlçe tipi sağlık ocağı	2 300
İlçe tipi sağlık evi	1 050
Sağlık merkezi (15 yatak)	2 300
Hıfzısıhha enstitüsü	3 200
Halk sağlığı laboratuvarı	1 000
Dispanser- semt polikliniği	5 000
Ana çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi	1 050
Ağız ve diş sağlığı merkezi (1)	
Acil yardım ve kurtarma istasyonu (1)	
Doğum ve çocuk bakım evleri (75-250 yatak) (1)	
Devlet hastaneleri (25- 700 yatak) (1)	
İhtisas hastaneleri (1)	
Fizik tedavi ve rehabilitasyon hastaneleri (1)	

(1) Yatak başına (130) m² alan ayrılır.

EK – 1d**Resmi Tesisler****Hükümet konağı**

İlçelerde yapılacak yeni tip hükümet konakları için en az aşağıda belirtilen büyüklükte alan ayrılır.

a- 100 x 75 m.

b- 80 x 70 m.

c- 75 x 75 m.

Cezaevleri

	Asgari Alan Büyüklüğü (m ²)	Azami meyil (%)
500 kişilik	17 000	5
150 kişilik	9 200	5
K1 tipi cezaevi	1 500	5
K2 tipi cezaevi	400	5
E tipi cezaevi	14 000	5

EK – 1e**İbadet yerler**

	Asgari Alan Büyüklüğü (m ²)
Küçük ibadet yeri	2 500
Orta ibadet yeri (semt ibadet yeri)	5 000
Büyük merkez ibadet yeri	10 000

Dini yapılar içerisinde yer alan tüm yapılanmalar tabloda belirlenmiş olan asgari alan kapsamında değerlendirilir.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	02.01.1981	
Doğum yeri	Kütahya	
Lise	1994-1997	Kütahya Atatürk Lisesi
Lisans	1998-2003	Selçuk Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fak. Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü
Yüksek Lisans	2003-	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Jeodezi ve Fotogrametri Müh. Anabilim Dalı, Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemi

Çalıştığı kurum(lar)

2005- Devam ediyor İstanbul Metropolitan Planlama ve Kentsel Tasarım
Merkezi